

MASTEROPPGAVE

Emnekode: LED5009-1

Navn på kandidat: Rasmus E Solås

Næringspolitikk som sikkerhetspolitikk i Finnmark

Dato: 24.mai 2023

Totalt antall sider: 99

Abstract

We are currently operating in a more dangerous environment with the current crises and the Russian invasion in Ukraine. Both Norway and NATO countries have increased their focus on readiness and building up military units and capabilities. In our northern most part of Norway a lot have happened, but not without difficulties. In addition Finnmark experience a demographic change, and more young people seek elsewhere for studies and work. This is a problem in itself, however latest comments on this from high level officials including the prime minister says that this is not only a local problem, but a national security issue and of strategic impact.

There are studies and statistics on military personnel and recruitment, employment and economic activity in the north. But as far as I could see, not much on the co dependence of defense, security policy and a dynamic private and public business sector in building defense and readiness. This was interesting thoughts and led to the research problem on how a dynamic business sector can increase and impact the ability to build defense and readiness in Finnmark.

During my work on this thesis I wanted to look into what has to be done in order to change this demographic trends. Because it influence the ability to recruit and build military units in Finnmark. In order to do this I have conducted a qualitative study interviewing 5 persons from Finnmark Land Command and Troms and Finnmark county municipality. They had experience from public and private business development, employment, health, defense and security.

The findings were analyzed and correlated between themselves and the military and the civilian side. The findings were discussed and compared with economic theory and the current Norwegian security policy of today. Central is the economic theory of J.M Keynes.

J.M.Keynes' theories have been central in the making of contemporary economic theory and macroeconomics. His book and theories came to existence in time of war and crises. His theory and view on employment, but in particular public spending in times of crises was new and groundbreaking.

The analysis showed the following major challenges. There's a gap in type of jobs, and especially jobs which require high level of education. The young are over qualified after studies to work in Finnmark. The lack of colleges in the region also make students seek elsewhere for education and a career. These are main challenges to attract people and also recruit personell to the military units in Finnmark. And those who do, choose to commute. Incentives on the individual and business level is crucial, but takes time to give effect which is a factor that find support in Keynes theories. Incentives must be seen in conjunction with other measures.

It is therefor necessary with a government effort to change this, the incentives and measures so far are too cautious and mild. A small economical revolution in Finnmark is therefore needed. This is needed if we are to succeed with a security policy in Finnmark and building defense and readiness at a faster pace. These findings find support in Keynes theories. Incentives are important but takes too long and the effect is low in relation to what we are trying to accomplish.

A government effort which contributes to an increased level of activity and businesses in an important region, is vital and show a Norwegian footprint and "soft" presence. Presence in the high north is important to us, our allies and we must be able to lead in our own backyard. This in order to counter other states and actors with different intensions and values than we have in this region. Private and public business activities vil also increase the pace and ability to build military units in Finnmark. In particular contribute to more personell willing to move to the region to serve and bring their families.

All in all this will increase the number of security instruments in the high north and a stronger defense in our most strategic part of Norway. That will increase a political cost to an aggressor and the sum of this increase our ability to deterrence. And according to Keynes the money spent on this will have a multiplying effect and repay itself in time. Because the resources and possibilities in Finnmark are endless. It will contribute to a larger Norwegian presence in the region through lokal and regional activity, and build a better defense. If deterrence fails, increase our ability to defend our values and what we stand for. And that is more important than ever- and we are in a hurry.

Sammendrag

Verden er trukket inn i en ny sikkerhetspolitisk situasjon med Russlands aggresjon og invasjon av Ukraina. Fra annekteringen av Krim i 2014 og til dagens situasjon betyr at Norge og NATO ruster opp sine forsvar. I vår nordligste landsdel har mye skjedd, men det er ikke uten utfordringer. I tillegg opplever Finnmark demografiske utfordringer og økt fraflytting som bekymrer på flere områder. Det har derfor de siste år og inntil nylig vært pekt på at fraflytting, særlig i øst Finnmark, også er blitt til en sikkerhetspolitisk utfordring. Sist sagt av statsminister Jonas Gahr Støre som økte nysgjerrigheten på dette prosjektet.

Samme utfordringene kjenner Forsvaret på med hensyn til rekruttering til avdelingene i Finnmark. Derfor tar denne oppgaven utgangspunkt i Finnmark som case, der jeg har sett på hvordan nærings og økonomisk politikk henger sammen med forsvars og sikkerhetspolitikk. Det ledet til problemstillingen om hvordan en aktiv næringspolitikk kan skape økt evne til forsvar og beredskap i Finnmark?

Det finnes studier om levekår i Finnmark, statistikk om ledighet, mobilitet blant forsvarets personell og medarbeider undersøkelser. Men har ikke funnet studier eller områder som setter økonomi-og næringspolitikk som virkemiddel eller i sammenheng med å bygge forsvarsevne og sikkerhetspolitikk i nord. Dette var spennende tilnærminger til forvars- og sikkerhetspolitikk som jeg ønsket å se videre på. En tanke om at sikkerhetspolitikk og forsvarsevne kan bygges på flere måter som kan være gjensidig forsterkende på sivil og militær side har mye potensiale i seg.

I arbeidet med oppgaven har jeg derfor ønsket å se på hva som skal til for å snu trendene, og hvilke effekter økt næringsaktivitet, aktive lokalsamfunn og sysselsetting kan ha på evnen til forsvar og beredskap i Finnmark. For å gjøre dette har jeg intervjuet 5 personer fra sivil og militær side i Finnmark Landforsvar og Troms og Finnmark Fylkeskommune og Helse Nord, med kompetanse innen forskjellige områder. Felles er at de har en relasjon og kompetanse om utfordringene og mulighetene i Finnmark og nordområdene. Enten innen næringsutvikling, sysselsetting, forsvar, sikkerhetspolitikk eller helse. Disse dataene er sammenliknet med hverandre for å på trender eller områder som går igjen. Disse er drøftet opp mot sentral økonomisk teori og gjeldende sikkerhetspolitikk i Norge idag. Særlig Keynes sine teorier har vært sentrale.

J.M.Keynes sine økonomiske teorier har vært sentrale i utviklingen av det som er dagens makroøkonomi. De har også vært sentrale i denne oppgaven. Hans teorier kom i en tid hvor det var mellomkrigstider, krig og depresjon. Hans tanker om å bruke ressurser og investere i krisetider og om offentlig inngripen og satsning i krisetider var nybrottsarbeid. Samme var hans teorier om sysselsetting og effekten av denne. Kanskje har de relevans idag også.

I analysen viser funnene noen hovedområder som trekkes frem som utfordringer. Det er mangel på mangfold i arbeidsplasser og særlig antall tilgjengelige høykompetanse arbeidsplasser. Studentene vender ikke hjem da de er etter studiene ikke finner jobber som er tilpasset deres utdanning. Det er heller ikke tilgjengelige utdanningsinstitusjoner i regionen som tiltrekker nok studenter som betyr at mange velger å flytte på seg. Det pekes på at incentiver på individ og bedriftsnivå er viktig, men må virke i kombinasjon med andre virkemidler. Dette pekes på som hovedutfordringer for å stimulere til bolyst og trekkes frem som en utfordring i å rekruttere personell til militære avdelinger i Finnmark. De som tjenestegjør velger som hovedregel å pendle.

Det må derfor en nasjonal satsning til. De forsiktige tiltakene må økes og oppgaven argumenterer for en liten næringspolitisk revolusjon som må til i Finnmark. Skal man lykkes sikkerhetspolitisk i Finnmark må det et totaltilbud på plass. Det vil kreve betydelig offentlig satsning som det er støtte i Keynes sine teorier. Incentiver er bra, men tar for lang tid og effekten er sparsom ift det som er behovet.

En satsning som bidrar til økt aktivitet og myk tilstedeværelse i en region som er viktig for oss, allierte og andre aktører og stater med andre verdisett enn oss. Derfor er det viktig at Norge er i førersetet i vår egen bakgård. Videre gir et aktivt næringsliv økte og bedre forutsetninger for bygging av militær evne. Det går raskere, bidrar til flere muligheter og tilbud for forswarets ansatte som i større grad ønsker seg til regionen. Det vil bidra til økt forsvarsevne og flere sikkerhetspolitisk instrumenter i nord. En slik satsning sivil og militær bidrar til å øke en politisk kostnad med å true Norge og gjennom det bidra til avskrekking. Og skal vi stole på Keynes, vil det betale seg selv på sikt. For spiller vi kortene rette i Finnmark, som representerer et hav av potensiale, så vil det bidra til næringsaktivitet som bidrar til å styrke forsvarsevnen som kan forsvare våre verdier og det vi står for. Det er viktigere enn noen gang- og det haster.

Innholdsfortegnelse

Abstract.....	1
Sammendrag	3
Innholdsfortegnelse	5
Forord	1
1.0 Innledning.....	2
1.1 Aktualisering.....	2
1.2 Problemstilling.....	3
1.3 Nytteverdi	4
1.3 Avgrensinger.....	5
1.4 Oppgavens struktur.....	5
2.0 Teoretisk grunnlag	6
2.1 Hva er krig?	7
2.2 Sikkerhetspolitikk.....	9
2.2.1 Sikkerhetspolitiske utviklingstrekk	12
2.2.2 Forsvaret i sikkerhetspolitikken.....	13
2.3 Økonomisk teori	16
2.3.1 Laissez-faire.....	16
2.3.2 Penger og renter	17
2.3.3 Konsumtilbøyelighet	18
2.3.4 Multiplikatoreffekten og myndighetenes nye rolle.....	21
2.3.5 Økonomisk politikk som virkemiddel mot krig	22
2.3.6 Implikasjoner av J.M. Keynes	23
3.0 Metode	24
3.1 Eksplorativ, deskriptiv eller kausalt.....	25
3.2 Forskningsstrategi- og design.....	25
3.2.1 Casadesign	27
3.3 Datainnsamling.....	28
3.3.1 Intervju og utvalg av informanter	30
3.3.2 Behandling av data og analyse	32
3.4 Reabilitet og validitet.....	33
3.5 Etikk.....	35
3.6 Caset	36
4.0 Analyse	37
4.1 Hva skal til for å utvikle lokalt næringsliv, sysselsetting og bolyst i Finnmark?	38
4.1.1 Der ingen skulle tru at nokon kunne bu.....	38
4.1.2 Incentiver for den enkelte	39
4.1.3 Incentiver for bedrifter.....	39
4.1.4 Arbeidsplasser lokalt og digitalt!	41
4.1.5 Sammenstilling av funn	48

4.2	Hvilke effekter vil et aktivt næringsliv ha for forsvar, sikkerhet og beredskap i nord?	50
4.2.1	Sikkerhet og beredskap	50
4.2.2	Suverenitetshevdelse	55
4.2.3	Forsvaret i Finnmark	56
4.2.4	Sammenstilling av funn	59
4.3	Lokale eller nasjonale tiltak og opplevelse av hastverk	60
4.4	Konklusjon av analysen	62
5.0	Drøfting	65
5.1	Hva sier økonomisk teori	66
5.1.1	Multiplikatoreffekten og relasjonen mellom næringsliv og forsvar	66
5.1.2	Konsumtilbøyeligheten i Finnmark?	68
5.1.3	Hvilke markedskrefter rår?	71
5.1.4	Tiltakspakke nord Troms og Finnmark	73
5.1.5	Look to Sweden	75
5.1.6	So what; myndighetenes utvidede rolle og hva med utdanning?	77
5.2	Norsk sikkerhetspolitikk	83
5.2.1	Et Forsvar og noe å forsvare	83
5.2.2	Tilstedeværelse	84
5.2.3	Er Forsvaret svaret på alle sikkerhetsspørsmål?	86
6.0	Konklusjon	87
6.1	Hva skal til?	88
6.2	Hvilke effekter og relasjoner har jeg funnet?	90
6.3	Hvordan kan en aktiv næringspolitikk skape økt evne til forsvar og beredskap i Finnmark?	91
	Vedlegg 1	94
	Bibliografi	97

Forord

Arbeidet med oppgaven har endret mitt perspektiv på både Finnmark, sikkerhetspolitikk og økonomisk politikk. Det å gå inn i dette universet med en kompleks problemstilling har gitt en bedre innsikt i utfordringene vi står med en ny sikkerhetspolitisk hverdag. All honnør til alle innen forsvar, sikkerhet og beredskap, sivile som militære, som står på hver dag hele året, og litt ekstra til de som gjør denne jobben i Finnmark og i nord generelt. Det samme til alle som ønsker et sterkt og levende Finnmark og jobber for en satsning i en viktig og stor region med uendelige muligheter. Jeg håper oppgaven kan bidra inn i debatten og se mer helhetlig på hvordan vi styrker vår nordligste landsdel. Særlig se helhetlig på virkemiddelbruk og at satsning på næringsliv og forsvar henger sammen. Det virker også gjensidig forsterkende til fordel for forsvar, næringsliv og samfunn. En landsdel med flere lys i husene og en geografi som er fylt med mennesker, aktivitet og våre felles verdier som vi må ha evne til å forsvare.

Året ble mer krevende enn jeg så for meg i starten av denne oppgaven, med ny jobb og utfordringer som også inkluderte flytting til utlandet. Takk til min fine familie som både må tåle fraværet jeg har i min jobb, men også meg som student som må bruke kvelder og helg med denne oppgaven.

Takk til alle som har bidratt med gode råd underveis. Veileder som har sørget for at jeg har holdt fremdrift og presset på for at vi skulle få til dette i en travel periode. Særlig takk til informantene som tok seg tid i en travel hverdag for å bidra med sin innsikt, kunnskap og meninger. Studenter, skoler og universiteter er avhengig av at man stiller opp for å bidra til å kaste lys på mange av verdens små og store problemstillinger. Det bringer verden små steg fremover hver dag som er viktigere enn noen gang.

Elverum, 24.mai 2023

Rasmus Solås

1.0 Innledning

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for temaet i oppgaven som dreier seg om hvordan vi kan øke egen evne til økt forsvarsevne og beredskap i Norge. Videre følger en aktualisering av hvorfor temaet er viktig idag og i tiden fremover. Kapittelet vil presentere problemstillingen med tilhørende to forskningsspørsmål og en kort redegjørelse for hvorfor tematikken er aktuelt og hvorfor den har nytteverdi.

1.1 Aktualisering

"Vi er igjen der at Finnmark handler mer om forsvarspolitik enn om distriktspolitik. Det må få konsekvenser."

Leder Verdens Gang 27. desember 2021 (VG, 2021)

Denne lederen beskriver kort hvorfor temaet er dagsaktuelt og dessverre vil være aktuelt i en lang periode fremover. Den ble skrevet ganske nøyaktig en måned før den russiske invasjonen i Ukraina som fremdeles pågår med uforminsket kraft. Den var skrevet i en tid hvor russisk opprustning og aktivitet var økende og et økt fokus på sikkerhet og beredskap var økende med den russiske annekteringen av Krim i 2014 som bakteppe. En annektering som førte til 2% målsetningen fra Wales og bidrag som enda pågår i Baltikum der Norge deltar med styrker i Litauen. Re-etableringen av Finnmark Landforsvar (FLF) er en annen direkte følge av det som ble omtalt som en "ny sikkerhets politisk situasjon". Et begrep som fremdeles brukes, men med tyngre alvor etter 24. februar 2022. (Solås, 2022)

En aktiv nordområde politikk kan synes tverrpolitisk forankret og både sittende og tidligere regjeringer uavhengig av farge har hatt egne mål for dette. Nordområdene pekes på som en stadig viktigere region for mange land og aktører. En utvikling som Norge må følge tett siden nordområdene er i vår bakgård. Det er i Norges interesse å ha både kontroll og innflytelse i våre nærområder og særlig i nord. En ny stor aktør med interesse er et stadig mer innflytelsesrikt Kina, som med sine nybygde isbrytere og forskningssatsing i Arktis blir trolig en aktør i fremtiden i nord som nok vil øke kompleksiteten. Dette bidrar til økt stormaktsrivalisering.

Skal Norge ha størst mulig innflytelse i nordområdene må det skje en satsning som medfører en; bedrifts, samfunnsmessig, lokal og sikkerhetspolitisk -verdiskapning. Det haster dessverre, fordi tiden vi er inne i gjør at det i større grad enn før haster å få til en økning i

aktivitet i nord. Militær og sivil. Det krever satsning og skal vi få økt hastigheten må det hele sees i en helhet. Fordi, med den sikkerhetspolitiske situasjonen som har forverret seg ytterligere, er Finnmark og havet i nord av større strategisk betydning for Norge på flere områder enn Forsvar. Distriktpolitikk i nord er nå i større grad blitt sammenvevd med nasjonal politikk og strategi enn den har vært siden den kalde krigen. Finland og Sverige sitt inntog i NATO gir også en helt ny dynamikk, med mulighet for samarbeid på en ny måte.

Gitt at nord-Norge går mot en reduksjon i vekst fra 2030 og at veksten frem til da er vesentlig lavere i nord enn i sør er både sysselsetting og næringsutvikling på feil vei. Særlig ser man at unge og særlig kvinner flytter fra nord (BIN, 2022, p. 31). Det er med andre ord ikke kun en sikkerhetspolitisk krise, men en begynnende demografisk krise i regionen. Som igjen for konsekvenser sikkerhetspolitisk. Den må også håndteres. Det påvirker også evnen til å bygge forsvar og beredskap. Forsvaret i regionen er avhengig av arbeidsplasser for medflyttere av tjenestegjørende personell. Særlig lengst mot nord og øst. En robust suverenitetsutøvelse i Norge og i nord krever også at det er "lys i husene" og aktivitet på flere områder enn forsvar. Det er derfor svært aktuelt å se hvordan vi kan løse utfordringene vi står i og som ligger foran oss. Det leder meg mot problemstillingen i denne oppgaven og det som skal undersøkes.

1.2 Problemstilling

Har vi en god nok rød tråd i utviklingen av norsk sikkerhets og utenrikspolitikk i nord? Kan man tenke annerledes om måter å utvikle og tette gap i nord i dag som tjener flere målsettinger både distriktpolitisk, nasjonalt og strategisk? Kanskje kan en helhetlig tilnærming bidra til å øke hastigheten på å styrke vår beredskap i nordområdene. Da må det kanskje en liten nordområde revolusjon til.

En slik liten revolusjon krever en næringsstrategi eller en ny næringskultur. Det kan kanskje bidra til å løse flere problemer enn fraflytting og døende lokalsamfunn. En slik endring krever ikke bare privat, men en offentlig satsning for å skape denne næringskulturen. Kanskje kan vi ta ett steg tilbake og se på en sentral teoretiker som skapte sine teorier og som var banebrytende i sin tid. Kanskje kan vi ta frem igjen noen gamle tanker og se på dem i nytt lys.

En aktiv økonomisk politikk fra staten i krisetider har vært gjort tidligere. Kan vi dra lærdommer av depresjonen på 1920 tallet i USA og det vi så under finanskrisen i 2008 under Stoltenberg regjeringen, som kan bidra til å snu trenden i nord? Målrettet økonomi og

næringspolitikk fra staten kan kanskje gi en effekt for forsvar og bidra til å lukke sikkerhetspolitiske gap og øke evnen til å håndtere sikkerhets og forsvarspolitiske utfordringer?

Den britiske økonomen John Maynard Keynes la grunnlaget for moderne makroøkonomi og hans teorier ble til i krevende perioder som mellomkrigstid, depresjonen og den andre verdenskrig. Han var sentral i utformingen av Bretton Woods systemet. Hans teorier som grovt forenklet betyr at staten går aktivt inn og bruker penger og tiltak for å motvirke store svinginger i økonomien i nedgangstider. En aktiv inngripen som i USA under depresjonen på 1920 tallet, oppbyggingen i etterkrigs Europa og Stoltenberg regjeringen i 2008 er eksempler på at staten aktivt går inn for å nå nasjonale mål og balanse i sysselsetting og aktivitet.

Keynes teorier ble formet i krisetider, og vi er inne i krisetider med store omveltninger i verden og i Norge. Men det er også en krise med fraflytting og demografiske utfordringer i Finnmark som må snus. Er det derfor mulig å tenke seg en "Keyniansk" tilnærming for å ikke bare snu den negative trenden i nord og særlig i Finnmark, men også nytte det som et middel i forsvars og sikkerhetspolitikken til Norge på samme tid.

Det leder meg frem til følgende problemstilling:

Hvordan kan en aktiv næringspolitikk skape økt evne til forsvar og beredskap i Finnmark?

For å svare på problemstillingen har jeg følgende to forskningsspørsmål:

- Hva skal til for å utvikle lokalt næringsliv, sysselsetting og bolyst i Finnmark?
- Hvilke effekter og relasjoner vil et aktivt næringsliv ha for sikkerhet og beredskap i nord?

1.3 Nytteverdi

Bidraget denne oppgaven gir er å utfordre tradisjonell tankegang om bygging av sikkerhet og beredskap i nord. Oppgaven utfordrer gjeldende politikk som oppleves som for forsiktig for å skape en næringskultur i Finnmark og nordområdene, som igjen kan man skape effekter langt utover sysselsetting og aktive lokalsamfunn, det kan bidra til å bedre forsvarsevnen. Det viser til det dialektiske forholdet mellom næringspolitikk og sikkerhetspolitikk som er gjennomgangstemaet i oppgaven. Selv om oppgaven begrenser seg til en region i Norge og en

av av Forsvarets avdelinger, er det overføringsverdi til andre områder og formål som skulle vise seg å være viktige nå eller fremover. Ett eksempel kan være det nye fokuset på energileveranser og gassledninger, eller bruk av økonomisk politikk for å styre mot ett grønt skifte.

1.3 Avgrensinger

For å redusere oppgavens omfang og kompleksitet er det nødvendig å gjøre noen avgrensninger. Nordområdene kan defineres som det som er nord for den arktiske sirkel. Dette er enorme områder både på land og i det maritime domenet. I denne oppgaven blir det nødvendig å avgrense og fokusere på det som er innen grensen av det opprinnelige Finnmark fylke. Det er også her utfordringene er størst. Finnmark har også felles grense til Russland som gir en ekstra dimensjon og aktualisering av området.

Det gir også mulighet til å avgrense fra hele Forsvaret til *en* konkret avdeling og den største og nyeste avdelingen i Finnmark som er Finnmark Landforsvar (FLF). Den er også under oppbygging og opplever utfordringer i rekruttering.

1.4 Oppgavens struktur

For å gjøre oppgaven lettest mulig å jobbe med ønsker jeg å kommenterer oppgavens struktur og oppbygning. Det redegjør for rekkefølgen for å gi leseren et veikart gjennom oppgaven. Jeg har forkortet denne i en tabell for å gi leseren et lettest veikart med hovedpoenger for oppgaven ned i avsnittet.

Innledningen presenterer og begrunner problemstillingen og hvorfor den har relevans. Teorikapittelet kommer som kapittel to for å gi det teoretiske fundamentet. Her presenteres J.M.Keynes sin økonomiske teorier og redegjør for norsk sikkerhetspolitikk i tillegg til å beskrive krig og sentral teori rundt dette. Det gir også en kontekst som sammen med innledningen gir leser en bakgrunnsinformasjon som er nyttig å ha med seg tidlig i oppgaven. I kapittel 3 redegjør jeg for metode. Hvilken strategi og design som er valgt og siden oppgaven er av kvalitativ art med intervju begrunnes valg av informanter, validitet og reliabilitet, metode(r). Jeg har valgt å avslutte metode kapittelet med en beskrivelse av caset for å lettere bygge bro inn i kapittel 4 som analyserer dataene. Her fremgår funn med sitat og oppsummering av funnene med basis i forskningsspørsmålene. Kapittel 5 drøfter og diskuterer analysen med funnene opp mot teori. Oppgaven avsluttes med konklusjon der

begge forskningsspørsmålene og problemstillingen trekkes frem igjen for å konkludere og avslutte oppgaven.

Fremstilling av oppgavens struktur	
Innledning	Presentasjon av oppgaven, aktualisering og presentasjon av problemstillingen i oppgaven og de to forskningsspørsmålene.
Teori	Dette kapitlet kommer tidlig for å gi konteksten og redegjøre for det teoretiske fundamentet som analysen senere skal drøftes opp i mot.
Metode	Et viktig kapittel som kommer før analysen. Det setter leseren inn i valgt metode, og valgene som er gjort mht informanter, type og måte dataene er samlet inn med styrker og svakheter. Kapitlet avslutter med selve caset som med innholdet i metoden bygger bro over i analysen og funnene.
Analyse	Dette kapitlet redegjør for funnene og presenterer disse basert på caset og valgt metode. Analysen tar utgangspunkt i forskningsspørsmålene som er viktige i veien mot å svare på problemstillingen.
Drøfting	Hoveddelen av oppgaven som ser analysen og mine funn opp mot teori og litteratur innen feltet. Drøftingen opp mot funnene. Ser på kapittel 4 analyse opp mot kapittel 2 Teori.
Konklusjon	Avslutningen av oppgaven som samler trådene og resultatet av drøftingen. Den vil gjenta forskningsspørsmålene og oppsummere svaret på de og avslutte med problemstillingen og konkluderer oppgaven.

2.0 Teoretisk grunnlag

Dette kapitlet tar for seg det teoretiske grunnlaget. Oppgaven tar for seg i hovedsak næringspolitikk og derfor er økonomisk teori sentralt. For å vise viktigheten av samspillet mellom økonomi, politikk og videre evne til sikkerhetspolitikk og Forsvar har jeg tatt utgangspunkt i John M Keynes teorier og boken Allmenn teori om sysselsetting, rente og penger. Jeg har nyttet boken som er oversatt av Roman Linneberg Eliassen gitt ut i 2011. Hans banebrytende teorier er grunnlaget for moderne makroøkonomi og mange har bidratt for å utvikle Keynes sine teorier videre frem til idag. Jeg har valgt å gå tilbake til boken og grunnlaget for teoriene, og dermed fokusere på startpunktet for teoriene. Det gjør det mulig å på grunnlaget opp mot nå tidens problemer. Fordi problemstillingen tar for seg en utfordring i Finnmark som også må innebære å tenke nytt om økonomisk politikk og forsvarspolitik. Det å gå tilbake til grunnlaget for teoriene og til Keynes bidrar også til usikkerhet på hva som er

Keynes og hva som er videreutvikling. Avslutningsvis så har det vært en læingsdimensjon i dette valget og ønsket om å forstå teoriens opprinnelse som har hatt så stor påvirkning på økonomisk teori.

For å bli bedre kjent med Keynes utover hans bok, har jeg også hentet kunnskap fra Maria Reinertsen bok om J.M Keynes : de politiske konsekvensene. Den har biografiske trekk over seg og inkluderer tanker økonomi og politikk og gir litt mer om informasjon om samtiden han levde i og bruken av hans teorier idag. Den bidrar til å bli litt bedre kjent med Keynes og har økt forståelsen rundt han utover hans bok.

I sikkerhetspolitikken har jeg først valgt å redegjøre kort for hva krig er og tar utgangspunkt i den mest kjente og sentrale militærteoretikeren Carl von Clausewitz. Dette er viktig for å definere krig, hva det er og hva den søker å oppnå. Det gir innsikt i viktigheten i å unngå krig og hva man kan gjøre for å forhindre dette som er sentralt i sikkerhets og forsvarspolitik.

I sikkerhetspolitikk er det ikke ett verk eller sentral teori. Fordi sikkerhetspolitikk defineres av landet den virker i. Sikkerhetspolitikk blir derfor i dette kapitlet knyttet til det som er sentral politikk i Norge idag og det som man kan lese som trender over tid. Kilder til dette er gjeldende langtidspaner, faglitteratur på området som boken Norsk Politikk av Grindheim et.al (2020), offentlige nettsider og det som beskrives på regjeringen.no.

Det teoretisk fundamentet ligger derfor i Keynes teorier, men det er viktig å beskrive det sikkerhetspolitiske bakteppet og norsk sikkerhetspolitikk som bygger konteksten i caset og oppgaven. Dette kapitlet vil senere være sentralt i drøftingen av analysen og funnene.

2.1 Hva er krig?

"First, therefore, it is clear that war should never be thought of something autonomous but always as an instrument of policy; otherwise the entire history of war would contradict us. Only this approach will enable us to penetrate the problem intelligently. Second, this way of looking at it will show us how wars must vary with the nature of their motives and of the situations which give rise to them. The first, the supreme, the most far-reaching act of judgement that the statesman and commander have to make is to establish by that test the kind of war on which they are embarking; neither mistaking it for, nor trying to turn into something that is alien to its nature."

(Clausewitz et al., 1993, p. 100)

Dette avsnittet er noe lenger og går mer i dybden enn det velkjente sitatet, som omtaler krig som en fortsettelse av politikk, men med andre midler. Krig og politikk blir derfor som sitatet slår fast, noe som henger sammen og kan ikke sees isolert fra hverandre. Krieger starter for å oppnå politiske målsetninger når (alt) annet er forsøkt og finner sin politiske løsning når de er oppnådd eller kostnaden ved å fortsette krigføring blir høyere enn den politiske gevinsten. Det betyr også at man må forstå som han sier, hvorfor krieger kan variere i takt med motivet bak og situasjonen som starter dem.

Hva er da krig? Som Clausewitz trekker frem så er det som en duell, bare i stor skala. (Clausewitz et al., 1993, p. 83) Det er som i bryting som i krig å være i stand til å rive motstanderen over ende slik at han ikke kan yte mer motstand. Det gir en kamp om viljer; "War is thus an act of force to compel our enemy to do our will." (Clausewitz et al., 1993, p. 83). Størrelsen på motstanderen eller bryteren vil selvfølgelig påvirke hvordan, når eller om man ønsker å gå til en brytekamp eller krig. Siden krig iht Clausewitz ikke bare er en sanseløs gjerning basert på irrasjonelle følelser, men er kontrollert av den politiske ideen eller målsetningen må man se kostnaden og verdien opp mot det man kan oppnå politisk. (Clausewitz et al., 1993, p. 104)

Det leder oss videre til det som han omtaler som den paradoksale treenigheten. Her med en klar henvisning til the holy trinity kjent fra kristendommen. Altså tre som samtidig er ett. Clausewitz sier da at krig er som en kameleon som kan skifte farge etter omstendighetene, men er fremdeles en kameleon av kjøtt og blod. Altså krigens natur er den samme selv om omstendighetene og uttrykket kan variere. Krigens natur er videre i denne treenigheten 1) vold, hat og fiendskap; som finnes i folket som skal oppildnes og viktigheten av å ha noe å sloss for 2) tilfeldigheter og sannsynlighet som "generalen" opererer under og 3) at alt er underlagt det som omtales som instrument of policy som representeres av den politiske ledelsen i ett land. (Clausewitz et al., 1993, p. 101).

Krig er derfor en kamp om viljer. Den er et (alvorlig) instrument for å oppnå politiske målsetninger men er likefullt politikk og finner alltid sin løsning i politikken. Siden krig er et alvorlig politisk instrument har den følgelig potensial for en betydelig kostnad. Siden ingenting i krig er sikkert, men består av usikkerhet, vilje og følelser og er underlagt politikken vil denne treenigheten og dynamikken påvirke hverandre. Folket må kunne

oppildnes, man må takle tilfeldighetene og utfordringene og det må være en politisk gevinst til slutt. Det må derfor være terskel. Høyere terskel gir høyere kostnad, menneskelig, økonomisk eller politisk. Høy terskel skaper derfor mindre sannsynlighet for at noen velger krig som politisk instrument. Derfor er det viktig å få den kostnaden til å oppleves så høy som mulig, og da haster det å sørge for å bygge opplevelse av en slik kostnad og terskel. Det betyr at et sterk sikkerhetspolitikk og forsvar er også et "ubrukt forsvar".

Avslutningsvis er det viktig å påpeke at Clausewitz var formet av Napoleonskrigene og det er der han henter mesteparten av sine erfaringer. Han er også farget av sine erfaringer som ung offiser som var 13 år da han *deltok* i sin første krig. Det er omtalt som en styrke og litt av årsaken til hans brutale *ærlighet* hva angår krig. En brutalitet vi ser i dagens nyhetsbilde fra f.eks. Ukraina. Hans teorier er allikevel ansett som en av de store innen dette området. Det er viktig teoretisk grunnlag fordi krig er nettopp det vi søker å unngå. Det er derfor siste setning i sitatet over er så viktig at statsmannen viktigste oppgave er å anerkjenne krig for hva det er og ikke vri det om til noe det ikke er. Fordi makt og maktbruk er fremdeles en trussel idag, og det vil alltid være et utenriks og sikkerhetspolitisk bakteppe i endring. Som småstat betyr det at vi må forholde oss til det som foregår ute, og stormaktsrivaliseringen som pågår kan få konsekvenser også for oss. Fordi det er dessverre ikke slik at man velger selv alltid. Av og til *velger* krigen deg, som historien har vist.

2.2 Sikkerhetspolitikk

Når blir sikkerhetspolitikk overlevelsespolitikk? I en verden uten internasjonale arenaer for konfliktløsning så er det lett å falle tilbake på realismens teorier fra Hobbes og Machiavelli om den sterkeste rett og naturtilstanden. Men som Hobbes sa, selv den sterkeste må sove en gang. I Thukydides verk om Peleponeserkrigene beskrives det at Sparta gikk til forkjøpskrig før Athen ble for sterke. (Hovi & Malnes, 2007, p. 88). I en slik verden er sikkerhetspolitikk også overlevelsespolitikk. Noe en kan hevde at Ukraina har stått i siden 2014 og i særlig grad idag.

Derfor beskrives den globale verdensorden som anarkistisk. En definisjon sier at når *"samhandling ikke er regulert av lover som lar seg håndheve ved hjelp av tvang, snakker vi om anarki"* (Hovi & Malnes, 2007, p. 15). Dette gjelder altså mest mellom stater. I en stat som Norge er det ikke anarki, siden lover og regler håndheves med tvang og vi som

innbyggere respekterer i stort disse lovene. Vi kan reagere på at politiet kan bruke for mye tvang i håndhevelsen ved en arrestasjon, men aksepterer at en som har brutt en lov blir arrestert.

Så finnes det eksempler på organisasjoner og FN spesielt, men også EU og NATO som kan sanksjonere og "tvinge". Men som vi kjenner til så finnes det flere eksempler på at internasjonal politikk er anarkistisk. Fordi vi kan ikke sette Russland i fengsel, ei heller Amerika hvis man mener de har gjort noe galt. Det finnes eksempler på at man gjennom FN resolusjoner med bruk av makt ved hjelp av NATO har håndhevet sanksjoner og beslutninger. Dette skjedde på Balkan på 90 tallet. Men det er når det er mindre stater som skal tvinges til endring, og det lar seg gjennomføre uten problemer i sikkerhetsrådet i FN.

I dag ser vi dette tydelig når en eller flere atommakter er involvert hvor vanskelig internasjonal politikk plutselig blir. Russland blir sanksjonert og fordømt. Ukraina støttet på mange måter, men det var uaktuelt med flyforbudzone eller NATO intervensjon som med Amerikas og NATOs tyngde ville endret situasjonen. Styrkeforholdet er åpenbart i vestlig retning. Men det risikerer noe større, risiko for bruk av atomvåpen. Da kommer realpolitikken inn i bildet og den sterkestes rett gjelder.

Anerkjenner vi teoriene over om global anarki og grunnpremisset i internasjonal politikk ser vi relevansen i Norge og spesielt i nord og øst i Norge. Norge er en småstat som har en atommakt som nabo. En småstat med store energi ressurser, et rikt hav og en viktig geografi. Dette gjelder både for vesten og for Russland. Det er utenfor vår kyst hans strategiske ubåter seiler ut, som gir annenslagsnevnen som er hans sikkerhetspolitiske grunnfjell. Dette bidrar til å forme norsk sikkerhetspolitikk. Dette har derfor betydning for hva vi gjør, hva slags aktivitet vi har i nord Norge og for hvordan vi former vår sikkerhetspolitikk.

For å unngå det over og som Norge opplevde under andre verdenskrig ble en norsk utenriks og sikkerhetspolitikk etter krigen utformet mot *alliansetilhørighet*. Sverige klarte seg med en nøytralitetspolitikk, noe som ikke Norge, Danmark og flere land lyktes med før 2VK. Derfor ble det viktig med en stormakts-garantist for egen sikkerhet. (Grindheim et al., 2020, p. 53)

Norge ble derfor med i NATO fra starten i 1948 og har vært en sikkerhetspolitisk grunnlinje for Norge siden. Det sagt så er det viktig å nyansere at NATO og forholdet til USA har vært en problematisk debatt oppgjennom årene, kanskje spesielt på venstresiden i norsk politikk.

Basepolitikk og utplassering av atomvåpen er velkjente nøkkelord. Nylig debatt har også dreid som NATO sin såkalte out og area operations som Afghanistan representerer. (Grindheim et al., 2020, p. 227). Krevende diskusjoner, men viser at er man medlem i en allianse så må man også bidra når det kreves. Skal vi forvente å få hjelp må vi også vise at vi er villige til å hjelpe, også hvis det skulle være i marginene av hva Norge har egen interesse av.

Tross debatt, og debatt er viktig, så har NATO medlemskapet vært en bærebjelke i norsk sikkerhetspolitikk. Fordi det bidrar til å øke terskelen for aggresjon som beskrevet i kapittelet tidligere. Terskel er derfor et nøkkelord og blitt nyttet i norsk sikkerhetspolitikk. Terskelforsvar har vært et kjent begrep. Sørge for å ha et forsvar som gjorde at et angrep på Norge ikke ble for lite for NATO men for stort for Norge.

Sikkerhetspolitikken etter den kalde krigen var avspenning og nedbygging, både pga situasjonen men også av økonomiske motiver. Siden NATO medlemskap lå i bunn kunne man gjøre dette. NATO medlemskap er et sikkerhetsnett men kan også bli en hvilepute. Derfor er norsk sikkerhetspolitikk tuftet på NATO, men også på bi-laterale forhold og spesielt USA.

Det leder oss til forståelse av begrepet sikkerhetspolitikk. Sikkerhetspolitikk er noe som skal beskytte eget land mot angrep utenfra. (Grindheim et al., 2020, p. 101). På regjeringens sider understrekes det under fanen sikkerhetspolitikk at det behøves et sterkt forsvar, men samtidig så *"(...)krever dagens trusselbilde en bred tilnærming for å sikre vår fremtidige suverenitet, territoriale integritet og politiske handlefrihet."* (REGJERINGEN, 2021)

Det bekrefter NATO som bærebjelke i sikkerhetspolitikken og at det beskrives videre av regjeringen viktigheten av bi-laterale forhold og andre samarbeidsformer som bidrar i sikkerhetspolitikken. Som småstat er vi avhengige av en fot til i norsk sikkerhetspolitikk. Internasjonal rettsorden er ekstra viktig for oss som har ressurser. Derfor er internasjonal respekt for økonomiske soner, havrett og suverene rettigheter avgjørende for et land med et hav av ressurser. Både konkret og billedlig. Det har skapt en sikkerhetspolitikk som må balansere alliansemedlemskap og bi-laterale forpliktelser og da særlig til USA, mot FN og fremstå som en ansvarlig og fredelig stat.

Norge kunne derfor valgt en strategi som selvhjulpen som gir fordeler. En slik strategi gjør at man ikke er bundet av andre land og selvfølgelig står friere til å delta i konflikter som kan

være hensiktsmessig. (Grindheim et al., 2020, p. 135). Det hadde gjort at man kunne valgt bort deltakelse i politisk krevende konflikter eller kostbare oppdrag i både liv og ressurser.

Hadde denne oppgaven blitt skrevet for to år siden hadde tematikken fremdeles vært svært relevant. Oppgaven hadde fremdeles vært av nytteverdi uten at Russland hadde invadert Ukraina i fjor. Avsnittet over om å ha en sikkerhetspolitikk som selvhjulpen kunne kanskje føltes som noe som ikke er helt umulig, mange partier ville hatt det som villet politikk. Det var det også, helt inntil nylig.

Tider kan endre seg, spenningsnivå kan bevege seg, men geografien er fast. Motiver bak trussel om krig og det å gå til konfrontasjon har alltid et politisk bakteppe. Det er her vi trekker linjen til forrige kapittel om Clausewitz som gjør det viktig å forstå teorier om krig for å forstå norsk sikkerhetspolitikk. Som Clausewitz også sier så kan krig ha mange former og uttrykk, men krigens natur er fremdeles den samme. Sikkerhetspolitikken vil alltid være i bevegelse, men grunnregelen i sikkerhetspolitikk generelt og i Norge er å beskytte landet mot tvang og bruk av makt utenfra. Selv om det er skrevet på mange forskjellige måter opp igjennom tidene.

Tilbake til Hobbes og Machiavelli. De beskriver den sterkeste rett og naturtilstanden. Det kan synes som vi er tvunget inn i en tid hvor denne tankegangen eksisterer hos noen land som i tillegg viser evne og vilje til å bruke makt. Makt for å påtvinge sin vilje på noen andre. Med krig i Europa like like langt unna som Lviv er fra Oslo som til Kirkenes, viser hvorfor alliansetilhørighet og stormaktsgarantier var viktig i 1948 og er viktig i dag. Fordi Statens viktigste oppgave vil alltid være å sikre staten og dens borgere.

2.2.1 Sikkerhetspolitiske utviklingstrekk

Det er nyttig å se hva litteraturen sier om utviklingstrekk. For en sikkerhets og forsvarspolitik må også være fremtidsrettet.

Vi er også i en situasjon med konkurranse i nordområdene. Russland har alltid vært der og har sine slagkraftige virkemidler inkludert atomvåpen med global rekkevidde. Nordområdene blir også stadig viktigere ifm ressurstilgang. (Heier & Kjølberg, 2015, p. 14). USA sin strategiske og langsiktige konkurranse med Russland, men også Kina er viktig og merke seg for Norge. (RUSI, 2018, p. 103). Hensikten med å trekke inn Kina er at de er første prioritet og ansett som den største trusselen med Russland som nummer 2. (WHITEHOUSE, 2022, p. 23)

I Norge er dette motsatt. Det kan bli krevende for Norge og Europa mht Taiwan spørsmålet på sikt. I tillegg viser Kina med sine nye isbrytere en interesse også for Arktis. Det betyr at en konflikt i sør Kina havet vil ha høyere prioritet for USA, som betyr at Europa må ta større ansvar for egen sikkerhet og oppbygging av kapasiteter. Særlig med et USA som er opptatt på andre områder.

Så allianse som eneste terskel er ikke nok i norsk sikkerhetspolitikk. Derfor er den som beskrevet tidligere tuftet på flere områder. I denne sammenheng er USA både bilateralt viktig, men USA er også avgjørende for NATO som helhet. Fordi USA er eneste land med (militære) ressurser som alene kan intervensjon uten at det går utover nasjonal egenevne. Det kan ikke sies om Norge eller de fleste andre NATO land. Ut av det betyr det at det er mer å måtte ta hensyn til i rådende sikkerhetspolitiske situasjon for verden og Norge. Dette kommer tydelig frem i Prop 14S som er gjeldende langtidsplan for Forsvaret.

Der beskrives det at Norges sikkerhetspolitiske omgivelser er i betydelig endring. Den beskriver maktforskyvning og stormaktsrivalisering og mer krevende militærstrategisk utvikling. Den sier videre at Norge vil kunne få mindre innflytelse over egen sikkerhet. *"For forsvarsevnen er denne utviklingen i økende grad et spørsmål om nasjonal handlefrihet, vern av norske interesser og evnen til å ivareta norsk innflytelse, spesielt i norske nærområder."* (Forsvarsdepartementet, 2021, p. 10)

Et alvorlig budskap. Denne er i tillegg skrevet ett år før krigen brøt ut for alvor. Det understreker omgivelsene og trendene rundt oss. Den sikkerhetspolitiske omgivelsen har altså vært alvorlig over tid.

Derfor er forsvaret av landet og trygghet for befolkningen en av statens viktigste oppgaver. (Forsvarsdepartementet, 2021, p. 11) Forsvaret det viktigste sikkerhetspolitiske instrumentet til Norge. For å ivareta dette har Forsvaret flere roller.

2.2.2 Forsvaret i sikkerhetspolitikken

Forsvaret har mange oppgaver i norsk sikkerhetspolitikk. I innledningen til Prop. 14 S (2020-2021) sies følgende :

"Norge trenger et forsvar for å ivareta det grunnleggende og tidløse ansvaret det er å skape sikkerhet for staten, befolkningen og samfunnet"

Videre i innledningen i samme proposisjon står det at Norge siden andre verdenskrig har hatt en innretning i norsk sikkerhets og forsvarspolitik som har vært basert på *erkjennelsen* av at sikkerhetsutfordringene Norge står ovenfor overgår det vi kan håndtere alene. Dermed understreker denne proposisjonen som flere andre at den norske sikkerhetspolitikken hviler på samfunnets evne til å understøtte forsvarsevnen og kollektiv og bi-lateral støtte og garanti i rammen av NATO.

Det over er gjeldende langtidplan og ble som omtalt tidligere skrevet før invasjonen. I Proposisjonen om statsbudsjettet Prop. 1S som omhandler Forsvaret og er utgitt av Forsvarsdepartementet høst 2022 tar retorikken videre. På side 3 omtales det som legger retningen for nasjonale målsettinger, planer strategier mv som følgende:

"Russiske styrker står for en brutal krigføring, og har ifølge troverdige rapporter begått grove krigsforbrytelser. På norsk side må vi ta inn over oss at faren for militær konflikt har økt. Denne erkjennelsen vil i større grad bli retningsgivende for valg av nasjonale målsettinger, strategier, planer, kapasiteter, strukturer, konsepter og budsjettprioriteringer" (Forsvarsdepartementet, 2022, p. 3)

Hovedbudskapet i denne er prioriteringer. Prioriteringene som nevnes er tverrsektoriell og inkluderer budsjettet som helhet. Et viktig funn i litteraturen og proposisjoner om utviklingen og retningen i gjeldende norsk sikkerhetspolitikk.

At Forsvaret har en nøkkelrolle er allerede slått fast. Det er viktig å trekke frem Forsvarets oppgaver som er gitt i langtidspanen. Disse oppgavene har stått seg over tid og er både dimensjonerende og ikke dimensjonerende. Forskjellen ligger i hva Forsvaret skal planlegge og ressurssette på å løse. Dimensjonerende er forsvaret av Norge. Ikke dimensjonerende kan være oppgaver som er til sivil støtte. Feks man betaler ikke for et Heimevern for at de skal drive søk etter savnede eller fylle sandsekker. Heimevernet er til for å sikre lokal tilhørighet og stille styrker til sikring av skjermingsverdige objekter som er viktig militært, men også for at samfunnet skal virke i enklise eller krig. De representerer allikevel en lokal ressurs med volum og kan brukes til støtte ved behov.

Videre i samme proposisjon (Prop. 1 S) som henvist til over og gjeldende langtidspan Prop. 14 S fra 2021, finner vi det som omtales som de sikkerhets- og forsvarspolitiske målene og Forsvarets 9 oppgaver. De fire målsetningene er et uttrykk for hva Norge ønsker å oppnå med norsk sikkerhets- og forsvarspolitikken, og de 9 oppgavene er hva Forsvaret skal gjøre. Etter å

ha gått igjennom flere proposisjoner og diverse offentlige dokumenter også internt i Forsvaret ser jeg at både målsetningene og Forsvarets 9 oppgaver har stått uforandret i mange år og kan ansees som stabile og fast. De 4 målsettingene og 9 oppgavene er klippet ut av Prop. 1S (2022) fra side 15, 17 og 18 som gir innblikk i hva målsetningene er og hva Forsvaret skal gjøre.

1. Beskytte Norges befolkning, territorium, sentrale samfunnsfunksjoner og infrastruktur mot trusler, anslag og angrep fra både statlige og ikke-statlige aktører.
2. Forhindre væpnet konflikt og fremveksten av trusler mot norsk og alliert sikkerhet.
3. Fremme fred, stabilitet og videre utvikling av den internasjonale rettsorden.
4. Forsvare Norge og allierte mot trusler, anslag og angrep i en alliert ramme.

Forsvarets 9 oppgaver:

1. Sikre troverdig avskrekking med basis i NATOs kollektive forsvar.
2. Forsvare Norge og allierte mot alvorlige trusler, anslag og angrep, innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar.
3. Avverge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser med nasjonale ressurser, herunder legge til rette for alliert engasjement.
4. Sikre et nasjonalt beslutningsgrunnlag gjennom overvåking og etterretning.
5. Hevde norsk suverenitet og suverene rettigheter.
6. Ivareta myndighetsutøvelse på avgrensede områder.
7. Delta i flernasjonalt krisehåndtering, herunder fredsoperasjoner.
8. Bidra til internasjonalt samarbeid på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området.
9. Bidra til ivaretagelse av samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver.

I fjor og året før beskrives også den sikkerhetspolitiske situasjonen som "ny". Med (re)etableringen av Finnmark Landforsvar og Porsanger bataljon ønsket man å komme på banen med en terskel og tilstedeværelse i nordområdene på land som reaksjon på den sikkerhetspolitiske situasjonen etter annekteringen av Krim.

Det betyr at det er tatt tiltak sentralt og satset på oppbygging, men det var i 2014 og vi er nå i 2023 og det er enda langt å gå.

Forsvaret er derfor det viktigste verktøyet i sikkerhetspolitikken for landets sikkerhet. Men ikke det eneste. Siden det alltid ligger en risiko for at noen vil ønske å bruke makt for å oppnå sine politiske målsetninger må vi holde oss med et Forsvar. Selv om det er blitt og har blitt brukt på andre områder og steder er hovedhensikten den samme. Et maktmiddel for regjeringen for å sikre Norge som del av NATO mot aggresjon fra fremmede stater og aktører.

2.3 Økonomisk teori

Dette kapittelet tar for seg det sentrale ved John Maynard Keynes økonomiske teorier som er valgt som grunnlag i økonomisk teori i oppgaven. Fokus i teoriene er det som ble paradigmeskiftet i økonomisk teori etter Keynes, statens rolle og ressursbruk i nedgangstider og hans tilnærming til sysselsetting. Det betyr en stor tro på stabiliseringspolitikk og statens rolle som stabiliserende faktor for å stimulere til vekst og redusere arbeidsledighet. Det som kjennetegnes som dagens motkonjunkturpolitikk er i stort influert av Keynes teorier og knyttet politikk og økonomisk teori tettere sammen.

Hovedverket til Keynes er hans bok Allmenn teori om sysselsetting, rente og penger. Verden hadde i hans levetid vært igjennom første verdenskrig, den store depresjonen, mellomkrigstiden og andre verdenskrig og ikke minst gjenreisningen etter den. Den store depresjonen satte også for alvor fokus på økonomisk politikk og Keynes var i opposisjon til datidens rådende ortodokse forgjengere og kollegaer som han kalte dem. Teoriene er derfor formet av kriser som gjør den relevant også idag, men våre og nye typer kriser.

Boken representerte en banebrytende måte å se på økonomi og myndighetenes rolle. Det er viktig å understreke at hans tanker og teorier har gjennom årene vært igjennom mange diskusjoner og faser. Der særlig Paul Samuelson og J.R. Hicks trekkes frem som de to viktige som videreutviklet de Keynianske prinsippene til moderne makroøkonomi. (Jonung, 1987, p. 325). For å unngå for mye sammenblanding av utviklingen av teorier velger jeg å rendyrke rundt Keynes book og teorier. Det gjør at vi kan se på kilden til teoriene og fokusere økonomisk teori rundt Keynes opp mot funn og dagens utfordringer og problemer i nåtid.

2.3.1 *Laissez-faire*

Særlig etter den store depresjonen på 1930 tallet peker Keynes på at det manglet gode virkemidler for myndighetene for å håndtere problemene man fikk i nedgangstidene. Noen av hovedårsakene til dette sier Keynes i boken, at man i landene var fastlåst i datidens tankegods om Says lov eller laissez-faire som normgivende politikk. Sistnevnte var noe Keynes var tydelig i sin kritikk. Det at markeder justerer seg selv til det optimale skaper sentrale hull i teorien en kritikk som går igjen. (Keynes, 2011, p. 354). Videre pekte datidens teorier på at tilbudet i seg selv er noe som skaper sin egen etterspørsel, og dette skal helst skje uten innblanding utenfra. I tillegg peker han på gullstandarden som flere land både hadde forlatt og

noen hadde beholdt som gav lite handlingsrom når kriser oppstår. (Keynes, 2011, p. 398).

Dette er også pekt på av flere økonomer i vår tid.

Flere fra vår samtid peker på gullstandard som både årsak, delårsak eller en forsterkende faktor til depresjonen. Gullstandard gir stabilitet ved at pengenes verdi er bundet i verdien til gull eller sølv der det var aktuelt. I (gull) medaljens bakside av en slik løsning, ligger også problemet. Det pekes også på som årsaken til at gullstandard som USA sammen med Frankrike beholdt før og inn i depresjonen forsterket problemene. Gullstandard gir faste rammevilkår mellom land som har standarden ift handel. Men det gir samtidig mindre handlefrihet internt i landene og evne til å påvirke fra myndighetenes side. I tillegg kan denne knytningen medføre at ett eller flere problemer i ett land kan smitt over på andre land. (<https://www.federalreserve.gov/newsevents/files/bernanke-lecture-one-20120320.pdf>).

I tillegg får man problemer med en slik standard med å justere flyten av penger da den bestemmes av gullbeholdningen og tilflyt av denne. Hva skjer hvis innbyggerne vil bytte inn pengene sine med verdien i gull? Altså begrenser det virkemiddelbruken til myndigheten i stor grad. (<https://www.nytimes.com/2012/03/21/business/bernanke-the-professor-debunks-the-gold-standard.html>). Virkemidler er noe Keynes bidrar med i sine teorier.

Totalt sett peker altså Keynes på flere utfordringer med det som var vanlig og som Keynes kaller "ortodoks" politikk som hadde influert i mange ti-år. Fra amerikansk perspektiv så må vi også huske på at skepsisen til det føderale er et gjennomgående trekk, også idag. Det ser man på mange områder også utenom det som dreier seg om økonomi. Altså bør myndighetene la ting gå og la markedene ordne opp i seg selv. Det at det offentlige skulle å ta opp lån og bruke penger i nedgangstider var opprørske tanker. Men det er her Keynes skaper en liten revolusjon som mye av den moderne makroøkonomien bygger på. For med hans tanker frigjør man seg fra at alt ordner seg med et selvjusterende marked og gullstandard. Det gav og gir politiske muligheter og verktøy med base i økonomisk teori.

2.3.2 Penger og renter

Før vi går på helheten og makro så er det nyttig å se på penger og litt på renter. Penger er ikke bare penger. Penger er i Keynes teorier noe mer og absolutt ikke bare en nøytral verdi som brukes for å bytte mot en vare eller tjeneste. Dette synet betyr at vi beveger oss mot flere

sentrale punkt i Keynes teorier. Teoriene lager en større helhet i økonomisk teori. Dette totalbilde er også interessant for å se på moderne utfordringer.

I avsnittet over ser vi deler av teorien kommer til overflaten da kritikken mot teoriene frem til da begrenset mulighetene til å håndtere problemer. Ser vi videre på synet på penger så er det langt fra en nøytral enhet, men symboliserer en vare i seg selv. Den skaper trygghet for fremtiden, den representerer muligheter, men også usikkerhet. Både for individet og i organisasjoner eller stater. Penger kan derfor beskrives som et bindeledd mellom situasjonen man står i nå og fremtiden. (Keynes, 2011, p. 432). Noe vi alle kan kjenne oss litt igjen i i hverdagen.

Med dette så blir økonomisk teori mer enn formler og diagram som kan forklares i tabeller og gi prediksjoner. Den tar også for seg følelser, menneskelig psykologi, handlinger både rasjonelle og irrasjonelle. Derfor sier teorien videre at renten er viktig, men har ikke nødvendigvis den effekten på konsum man skulle tro. Konsumet bestemmes av vaner. (Keynes, 2011, p. 433)

Det forklarer kanskje det vi ser idag der rentene går opp og inflasjonen fortsetter å øke og markedet er fremdeles hett? Fordi sentralbanksjefens hovedoppgave og Norges Bank fremste formål er å sikre en jevn, men lav inflasjon. Renten er sentralbankenes fremste våpen i dette. Det kan sikkert argumenteres for at gjeldende økonomisk tilnærming har synet om pengene som nøytral verdi eller enhet. Inflasjonen er i skrivende stund høy og konsumet er fremdeles høyt. Kanskje finner vi noe av svaret i Keynes grunnleggende teorier. Foreløpig ser det ikke ut til at konsumet går ned og at penger går til noe annet feks sparing. Men sparing er ikke nødvendigvis bare positivt hvis vi ser mer på Keynes sin bok.

2.3.3 Konsumtilbøyelighet

Keynes er også tydelig på at han støtter en økonomisk politikk som støtter to spor, både investering og det han kaller konsumtilbøyeligheten. (Keynes, 2011, pp. 340-341).

Konsumtilbøyeligheten er forenklet sagt det du og jeg er villig til å bruke av lønnen vår på forbruk som dagligvarer, tjenester eller reiser. Sparer man så konsumerer man mindre. Nå er nok sparing positivt for individet, men for samfunnet som helhet er det ikke kun positivt. Dette var nok noe av grunnen til at Erna Solberg som statsminister under pandemien var opptatt av at man skulle fortsette å handle fordi det var viktig å holde økonomien gang.

Og det var nettopp det daværende regjering faktisk gjorde og viste stor vilje til å bruke offentlige midler for å holde økonomien gang og dermed sysselsetting gang. Eller sørge for at det var en jobb å gå tilbake til.

Dette eksempelet er i Keyniansk ånd. John Maynard Keynes kritiserte sin samtids teser om at økonomien og sysselsettingen var selvregulerende som allerede nevnt. I motsetning til mange i sin samtid var han av den tro at staten ikke skulle spare penger i krisetider, men tvert imot bruke de til å stimulere til aktivitet og om nødvendig med lån. (Reinertsen, 2021, p. 89).

Men før vi går videre på det sporet er det viktig å se på konsumtilbøyelighet på individ nivå. Sysselsetting skaper økning i antall som kan bruke penger. Bruker vi penger, altså konsumerer noe, så skaper vi etterspørsel. Dette brøt med flere punkter i klassisk teori om at produksjon bestemmes av ressurstilgang, kapital og arbeid som er tilgjengelig. En økonomisk lære som har stått stille siden Adam Smith sin tid forklarer Keynes. (Keynes, 2011, p. 385) Med dette og det som er beskrevet tidligere ser vi en økonomisk teori som favner over en større helhet. Inkludert følelser som menneskers psykologi.

Derfor er det iht Keynes ikke så enkelt at hvis man øker lønnen eller får økt reallønn så øker konsumet med lik andel. Økt andel lønnsvekst er derfor ikke = økt andel konsum. Noe vil gå til ekstra sparing som et eksempel. (Keynes, 2011, p. 115). Dette skaper følgende virkninger, da økt inntekt ikke øker til lik andel økt konsum. Produsentene av varer som skal konsumeres får ikke øyeblikkelig eller like stor effekt i lønnsomhet eller økning i sysselsetting i samfunnet totalt sett. Sysselsettingen vil derfor ikke øke i like stor takt da det Keynes benevner som gapet som må dekkes av andre investeringer for at økt sysselsetting og produksjon skal være lønnsom. (ibid s.115). Dette er interessante momenter å merke seg ift effekt av incentiver som bidrar til økt reallønn for individet i vår samtid.

Før vi går videre må vi se på effekten av konsumtilbøyelighet. Denne delen av teorien og konsumtilbøyelighet av reallønnsvekst har verdi for oppgaven videre. Keynes viser til følgende regnestykke. Tar vi utgangspunkt i en potensiell sysselsetting på 10 millioner mennesker og 5,2mill er i arbeid vil det etter formelen til Keynes med 100 000 ekstra i arbeid gi 6,4mill sysselsatte. Altså en stor effekt med mindre behov for investering i en situasjon med høy arbeidsledighet. (Keynes, 2011, p. 144). Hva de sysselsettes med er ikke så viktig, men mer om det senere.

På en annen side så sier teorien at med en allerede høy sysselsetting så vil effekten være langt lavere. Samme formel viser da at samme økning på 100 000 i arbeid gir lavere effekt, og vil kreve desto større andel av investeringer for å opprettholde lønnsomheten. Har får man kanskje svaret på hvorfor rike land med lav arbeidsledighet også vil ha problemer og oppleve fattigdom. Fordi ingenting vokser inn i himmelen.

Har teorien rett så er effekten størst der utgangspunktet er lav sysselsetting. Effekten av økning i sysselsetting er derfor stor med lav andel investeringer. I motsatt fall, der sysselsettingen allerede er høy, vil samme andel økning i sysselsatte gi vesentlig lavere multipliserende vekst og effekt. I tillegg vil det kreve større andel investeringer for å opprettholde balanse og lønnsomhet. I motsatt fall kan manglende eller fallende investeringer ved lav ledighet bidra til større fall i sysselsettingen.

Her gir derfor teorien nyttig innsikt som vi skal merke oss. Hvis man ikke er villig til, eller kan dekke dette gapet, eller at fremtidstroen faller som fører til at folk setter penger til side for å spare, kan en altså man iht teorien til Keynes se en positiv sysselsetting falle. Det er altså iht Keynes flere faktorer som spiller inn på aktivitet og etterspørsel. Mer sparing gir mindre forbruk. Bedrifter, men også det offentlige vil investere mindre i fornyelse, økning i infrastruktur, oppbemanning eller andre investeringer. Naturlig all den tid man frykter at lønnsomheten sett opp mot investeringskostnader, ansettelses-kostnader eller lån havner i ubalanse ift mulige inntekter fremover. Dette forsterkes av det som er beskrevet om pengers nøytralitet, som Keynes var uenig i. Penger er altså mer enn penger, den er likefullt en bro mellom nå og fremtiden.

Da får man iht teorien lavere sysselsetting og fall pga lavere etterspørsel, mindre investeringer som påvirker andre områder og mindre behov for arbeidskraft. Dette forklarer altså hva som ligger bak fall i sysselsetting, men gir også innsikt hvorfor det er krevende håndtere arbeidsledighet generelt. Teorien skaper derfor et mer helhetlig, men også det menneskelige aspektet av økonomisk teori.

Lyspunktet er at med forståelse av teorien bak så gir den verktøy og en forklaring på effekter man kan få til. Det er eksempler på dette. Sverige viste effekten av å nytte disse teoriene kort tid etter at boken ble gitt ut i mellomkrigstiden, og er kanskje det nærmeste man kan komme til å sette Keynesianske prinsipper i ut i en totalitet i praksis. Teorien er tydelig på

myndighetenes rolle og ansvar hvis markedskreftene selv ikke er adekvate. Staten skal og bør altså søke å bidra for påvirke. I dette avsnittet viser teorien hvilken effekt og multipliserende effekt det kan gi. Men da må man sette laizzes-fair til side og åpne for statlig inngripen og enda mer krevende i hans samtid, bruke lånte penger på investeringer og sysselsetting når det er nedgangstider.

2.3.4 Multiplikatoreffekten og myndighetenes nye rolle

Vi må allikevel minne oss om at vi her diskuterer teori og hypotetiske caser hvor sysselsetting og vekst i seg selv er målet. Vi skal bevege oss over på hva økonomisk teori iht Keynes sier om effekten av å sysselsette og styring av økonomisk politikk for å få til dette. For selv om det ikke vokser inn i uendeligheten viser konsumtilbøyligheten at økt reallønn bidrar til økt konsum, men ikke med like mye. Hvis hensikten er å øke sysselsettingen må man altså investere i tillegg. Her kan man altså iht teorien gjerne satse på flere hester.

Det er her sammen med elementene som vi har gått igjennom så langt kommer sammen og blir et makroperspektiv, og Keynes introduserer multiplikatoreffekten. Der man tidligere hevdet at markedets krefter var best å la være i fred fordi den regulerte seg selv til optimalt nivå. Skal vi se på at man skal og bør påvirke markedet i tider med problemer.

Nå er ikke Keynes særlig opptatt av hva det offentlige skal bruke ressurser på. Han setter det veldig på spissen når han beskriver pyramidebygging fra Egypt som et eksempel. Eller at finansdepartementet fyller krukker med penger og så setter det på plass i gruver og tetter igjen. En slik måte å sysselsette folk på å grave dette opp ville etter hans mening være bedre enn å gi belånte stønader til arbeidsledige. (Keynes, 2011, p. 146). Altså bedre å bruke penger på å skape arbeid da det i seg selv vil lønne seg mer selv om det er belånte penger. Han sier videre i samme del av boken at en slik tilnærming vil føre til at evt lån staten tar for å finansiere slike løsninger ville betale seg selv med økt sysselsetting og vekst det skaper. Dette understøttes i forrige kapittel ift formelen iht Keynes der en relativt beskjeden økning i antall sysselsatte vil få stor effekt. Særlig hvis ledigheten er høy og ledigheten er såkalt ufrivillig.

Så langt kan teorien virke å ha en overkant stor tro på og avhengighet av at det offentlige må styre alt. Keynes oppleves også i stor grad å ha et positivt syn på samfunnet og at vi alle har et ønske om å få til vekst.

Men det er viktig å nyansere. Når krukkene med penger er gravd ned, sier han at man kan overlate til det private etter laissez-faire å finne løsninger på å grave det opp igjen. (Keynes, 2011, p. 146) Så han kaster ikke markedskreftene på båten, det dreier seg altså om å sette rammer for markedskreftene, evt reparere problemet nok til markedet selv kan komme på banen å virke igjen. Det betyr en statlig styring som i Keynes sin tid betød flere og nye oppgaver for myndighetene. (Keynes, 2011, p. 396).

En forsiktig kritikk på teorien ligger i at det ikke er så nøye hva det staten setter i gang så lenge det settes i gang noe. Det treffer nok bedre ved stor ledighet, noe mer utfordrende når man ønsker å oppnå andre effekter. Som feks evne til Forsvar eller som vi ser idag med det grønne skiftet og fokus på bærekraft og CO2 utslipp. Tross viktigheten av myndighetenes rolle og markedet, utdyper teorien viktigheten av det individuelle. Det skaper mulighet for mangfold, men også utvikling, bevarer tradisjonene og farger den også med sin samtid sier han i boken. (Keynes, 2011, p. 396).

Keynes nyanserer avslutningsvis i boken noe om myndighetenes rolle og det som kan oppleves som et angrep på individualismen. Han forsvarer det allikevel da han ser på det som eneste middel for å unngå undergangen pga av eksisterende økonomisk teori og fortsatt private initiativ virke. (Keynes, 1978, p. 397). Iht teorien er innsatsen så høy at alle vil tape om man ikke endre økonomisk tankesett. *"Men med den rette analysen av problemet kan det være mulig å helbrede sykdommen og samtidig bevare effektiviteten og friheten"* (ibid. p.397). Målet helliger middelet med andre ord, særlig når det man ønsker endring på er av nasjonal betydning.

2.3.5 Økonomisk politikk som virkemiddel mot krig

Her tar teorien en retning som viser hvordan en sunn økonomisk politikk kan ha en sikkerhetspolitisk dimensjon. Det er kjent at Keynes var i opposisjon mot fredsavtalen etter 1 verdenskrig og spesielt den økonomiske situasjonen som Tyskland ville havne i. Der fikk han nok mye rett da freden etter 1VK er en av årsakene til utbruddet av 2.VK. Trolig er det dette han har med seg når han i slutten av boken kommer med disse bemerkningene. Her møter Keynes teorier Clausewitz. Økonomisk teori og politikk iht Keynes kan dempe folkets stridslust og de økonomiske årsakene til krig. I denne sammenhengen kan vi også legge til ressurser. I teorien understrekes det av Keynes at et land med sin egen (velfungerende)

innenriks politikk bør skape nødvendig sysselsetting og balanse. Han sier videre at; *"Det vil føre til at landet ikke blir avhengige av økonomiske krefter som setter egne interesser opp mot sine naboer."* (Keynes, 2011, p. 398)

2.3.6 Implikasjoner av J.M. Keynes

I korte trekk har J.M. Keynes bidrag til økonomisk teori vært banebrytende. Det brøt med datidens normgivende teorier om de frie markedenes evne til selvregulering som løste problemene på egenhånd inkludert arbeidsledighet og pengenes nøytralitet. Tanker om produksjon, konsumtilbøyelighet, og menneskelig og markedenes adferd, følelser og psykologi. Han trekker frem helheten i økonomisk tenkning og inkluderer faktorer i modellene og i særdeleshet sysselsetting som en egen variabel i modellene. En variabel som myndighetene kunne påvirke gjennom finanspolitikken.

Med det ikke bare brøt han med klassisk økonomisk tenkning, men tettet gap i det eksisterende teoretiske fundamentet som det ikke var noen særlige gode svar på. Særlig er tanken om myndighetenes nye og økte rolle og tanken om å bruke ressurser og ikke spare i nedgangstider. Gjennom offentlig inngripen og aktivt påvirke markedene når nødvendig. Spesielt for å påvirke sysselsetting og motvirke effekten av kriser hadde på evne til produksjon. Dette har dannet grunnlaget for dagens makroøkonomi og det som kalles motkjonjunkturpolitikk. Det dreier seg nettopp om myndighetenes rolle i å bruke sine muskler i for å motvirke konjunkturer om de er høye eller lave. Begge representerer utfordringer for en stat.

Teorien gir derfor både innsikt i faktorer rundt sysselsetting, den totale etterspørselen gjennom konsumtilbøyeligheten og ikke minst verktøy for politikerne. Sistnevnte kan være en årsak til at denne økonomiske teorien ble såpass populær i etterkrigstiden og senere. Fordi den var en økonomisk teori som gav verktøy for politisk handlekraft og oppmuntret til det.

Det er flere eksempler fra nær historie om Keynesianske prinsipper og bruk av disse verktøyene. Pandemien er selvfølgelig den som er friskest i minnet. Men Stoltenberg regjeringen hadde tilsvarende tilnærming under finanskrisen med stimulering som byggeprosjekter, pakker til bankene og annen stimuli i økonomien. I tillegg kom han med følgende betraktning om markedet under en forelesning om hva han hadde lært av finanskrisen:

"Vi har sett at markedet kan ikke styre, men må styres, sier han og siterer den velkjente økonomen John Maynard Keynes; "På lang sikt vil markedet kunne regulere seg selv, men på lang sikt er vi alle døde". (<https://e24.no/internasjonalekonomi/i/3JPRAv/statsministeren-vi-har-laert-av-finanskrisen>)

I norsk politikk ble nok deler av Keynes tankegods i overkant for Arbeiderpartiet og regjeringen etter krigen i oppbyggingen av Norge. Mange av prinsippene ble innbakt i partiprogrammene og Norge kom ut av krisen med god hjelp blant annet av Marshall planen. Men motkonjunkturpolitikken til Keynes ble ikke tatt med fra starten. (Grindheim et al., 2020, p. 48). En forsiktighet i norsk politikk som kanskje kan synes å ha fortsatt fremdeles. Sverige og særlig med etableringen av gruppen som fikk navnet "Stockholmsskolen" som sammen med finansminister Ernst Wigerfoss under og etter krigen innførte prinsippene i teoriene vi har gått igjennom. (Siven. 2020 s.10)

I Sverige ble det gjennom kraftig bruk av offentlige virkemidler gjennomført offentlige prosjekter, men også gjennom subsidier til industrien og næringsliv. En slik tilnærming førte til en kraftig reduksjon i arbeidsledigheten på få år. Et eksempel som viser teoriene i bruk og effektene Sverige hentet ut av disse i oppbyggingen av industrien. Noe Sverige har levd godt på til den dag i dag.

3.0 Metode

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for de metodiske valgene jeg har tatt i arbeidet med oppgaven og hvordan jeg har gått frem for å undersøke og svare på problemstillingen. (Solås, 2022)¹ Metodelæren bidrar til å treffe beslutninger og ta de veivalgene som er nødvendige for å svare på oppgaven og jobbe mot et svar på problemstillingen. (Johannessen, Christoffersen&Tuft, 2020, s. 21.) Dette kapittelet er viktig for å forstå bakgrunnen for valgene som er tatt og bygge bro mot neste kapittel som analyserer funnene. Derfor avsluttes kapittelet med casebeskrivelsen for å bygge bro mot analysen og funnene.

¹I metodeundervisningen MET5003, ble det oppfordret til å levere en eksamen som kunne brukes inn i masteroppgaven. I læringsøyemed brukte jeg tematikken og en foreløpig problemstilling som utgangspunkt for eksamen. Derfor er metodekapittelet og innledning basert på og har omskrivninger og bruk av eksamen jeg leverte i metode. Siden det er gjort gjennomgående omskrivninger ble det i dialog med veileder valgt å utdype dette i en fotnote for å synliggjøre dette på en helhetlig måte. Referanse med kandidat nr er satt inn i bibliografien.

3.1 Eksplorativ, deskriptiv eller kausalt

Innledningsvis er det nyttig å avgjøre og beskrive kort hvilke av disse tre designene som passer inn i oppgaven. Fordi det påvirker valg av forskningsstrategi og design fra starten. Problemstillingen tilsier en utforskende eller eksplorativ design, fremfor deskriptiv eller kausal. En utforskende tilnærming egner seg også godt i kvalitative undersøkelser med intervju som nyttes i denne oppgaven. Denne tilnærmingen gjør også at man kan gjøre justeringer underveis i arbeidet. Det viste seg nyttig i forarbeidet med oppgaven og gjennom intervjuene som medførte et behov for ytterligere en informant med en litt annen bakgrunn fra Helse Nord, for å inkludere den dimensjonen ift beredskap i nordområdene.

Et annet viktig poeng som i økende grad ble inkludert i oppgaven er at det haster ikke kun med å øke evnen til beredskap og forsvar i Norge og i Finnmark, men det er også en pågående demografisk utfordring som også må snus. Det var derfor interessant å utforske flere sider av problemstillingen, som viste seg å være relevant. Motsatsen om man kan kalle det det, ville vært en deskriptiv tilnærming, som beskriver hvordan noe er og det kausale som viser til årsak og sammenheng (<https://snl.no/deskriptiv>). Siden jeg ikke søker å kun beskrive hva noe er, eller ser på årsakssammenhenger isolert, blir valget eksplorativ.

3.2 Forskningsstrategi- og design

Problemstillingen og tematikken ser både på næringspolitikk, forsvar og sikkerhetspolitikk i kontekst av en ny sikkerhetspolitisk hverdag. Som nevnt over haster det både å bygge evne til beredskap og Forsvar, men like mye å snu den negative trenden særlig i øst Finnmark mht sysselsetting og bosetting.

For å løse problemstillingen om hvordan en aktiv næringspolitikk kan nyttes for å skape økt evne til forsvar og beredskap i Finnmark, blir strategien et casestudie. Studiet omhandler hvordan ulike aktører innen forsvar og næringspolitisk tenker om hvordan vi kan bruke en helhetlig tilnærming til håndtering av utfordringene i Finnmark. Finnmark er derfor utgangspunktet for caset.

Videre gir metodelæren flere muligheter og veivalg. Veivalget mellom kvantitativ og kvalitativ er et viktig valg. Med en eksplorativ tilnærming vil det i denne oppgaven være utfordrende med en ren kvantitativ tilnærming. Caset og problemstillingen gir også retning mot det kvalitative for male et bredere bilde og se i dybden på problemet i en kontekst

(https://snl.no/kvalitativ_metode). Det gir mulighet for utforske informantenes syn fra deres ståsted basert på deres kjernekompetanse. I tillegg deres syn på utfordringene og mulige løsninger gjør at det ble en kvalitativ undersøkelse. Det sikrer også validitet, men betinger et representativt utvalg informanter som beskrives senere (Johannessen et al., 2020, p. 250).

Samtidig kan man innhente flere data fra allerede tilgjengelig litteratur, forskning, undersøkelser og statistikk. Det gir derfor muligheten til å også bruke kvantitative metoder, samtidig med det nevnte kvalitative valget. Både kvalitativ og kvantitativ kan brukes til å utfylle hverandre. I denne oppgaven som baserer seg på intervju så gjøres det ikke egne kvantitative undersøkelser. Men det var viktig å se på kvantitative data utført av andre, eksempelvis fra NAV og statistisk sentralbyrå, det samme med og den årlige Business Index North(2022). Dette er i hovedsak nyttet i forarbeider for å slå fast at utfordringen er reell og brukt i drøftingen. Derfor er disse kvantitative data sammen med intervjuene bidratt til å utfylle hverandre og oppgaven på en god måte.

For å jobbe mot et svar på problemstillingen har jeg valgt Finnmark som geografisk område med utgangspunkt i Finnmark før sammenslåing. Dette er et svært relevant område og ift den sikkerhetspolitiske situasjonen vi står. Selv om jeg ikke avgrenser all forsvars og sikkerhetspolitikk kun til militære virkemidler er det allikevel sentralt. Derfor er Finnmark Landforsvar (FLF) valgt som utgangspunkt for delen av oppgaven som tar for seg Forsvaret. Det er relevant da Finnmark Landforsvar (FLF) ble etablert som resultat av Krim Krisen i 2014. (<https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/haeren/finnmark-landforsvar>). FLF har stor geografisk utstrekning som innbefatter grensevakten, den nyetablerte Porsanger bataljon og Heimevernet i Finnmark. Den egnet seg derfor som en av to analyseneheter. Det er også interessant fordi deler av avdelingen er re-etablert med oppbyggingen av Porsanger Bataljon i Lakselv 1.mai 2020. I denne oppbyggingen som enda pågår kjenner man på utfordringene med rekruttering, motivere personell til å flytte til tjenestestedet og bosette seg. FLF er også viktig fordi i arbeidet med oppgaven og under et intervju ble gjort oppmerksom på at Troms og Finnmark fylkeskommune har et prøveprosjekt opp mot oppbyggingen av FLF på hvordan man kan tilrettelegge for vekst i lokalt næringsliv ifm etableringen av FLF.

Iht (Johannessen et al., 2020, p. 91) er casestudier noe som skal brukes der det er et område man skal undersøke inngående. Jeg har med dette som utgangspunkt valgt Troms og

Finnmark fylkeskommune (TFFK), men opprinnelige Finnmark som geografisk område og nevnte Finnmark Landforsvar. Innledningsvis vurderte jeg kun FLF, men forkastet det tidlig for det ble for snevert for å kunne svare på problemstillingen. Det var helt nødvendig å bruke begge for å få mest mulig data om utfordringene i Finnmark da det ble tydelig at problemet er sammensatt.

Det var nettopp denne dynamikken jeg ønsket å undersøke i denne oppgaven. Underveis oppdaget jeg også en mangel ved at Helse ikke var inkludert. Helse Nord har en avgjørende rolle i beredskap i nord og særlig i Finnmark og er en stor arbeidsgiver i regionen. Derfor ble en informant med kunnskap om Finnmark fra Helse Nord inkludert. Det viste seg å være svært nyttig ifm arbeidet med oppgaven.

Derfor er en case- og kvalitativ forskningsdesign valgt. Det igjen betyr intervju som valg av metode for å hente inn data for å svare på problemstillingen. Ønsket mitt er å få åpnet opp et større bilde. Derfor ble et strukturert og eller standardisert oppsett på intervju eller skjema forkastet tidlig. Intervjuguiden ble laget basert på kunnskapsinnhenting i startfasen på prosjektet og med fokus på åpne spørsmål. Det er viktig for at hver informant også kunne relatere spørsmålet og sine svar mht sitt kompetanseområde og situasjon. Samtidig var det viktig å stille de samme spørsmålene uavhengig av bakgrunn for å finne nyansene mellom svar fra de med militær bakgrunn og sivil sektor. Det var viktig for funn og analysen hvis det korrelerte mellom militær og sivil, i tillegg til ulik bakgrunn. Det gjør at et semistrukturert (dybdeintervju) ble valgt. (Johannessen et al., 2020, p. 108). Det skaper en risiko for at man får data som ikke er direkte relevant, men styrken ved å få svar og data som man ikke får gjennom standardiserte skjema oppveier for evt merarbeid ift notering og arbeid med tekst.

Antall informanter ble basert på når datamengden ble god nok (Johannessen et al., 2020, p. 219). Derfor var fokus på type informant fremfor antall, og åpne spørsmål med mulighet for å utdype og følge spor gjennom intervjuene.

3.2.1 Casedesign

Før vi går videre er det nyttig å se på casedesign i seg selv. Iht Johannessen, (Johannessen et al., 2020, pp. 211,212) kan en case være mye. Det beskrives i boken som både land, program eller tiltak som gjennomføres for å håndtere noe. Casen kan bidra til å forklare noe, men ett vesentlig kjennetegn for casestudien er at man henter inn informasjon om en (eller flere) caser

som studeres i en kontekst. (Johannessen et al., 2020, p. 221). I denne oppgaven omhandler casen som er Finnmark og tiltak for å bedre evnen til forsvars og sikkerhetspolitikk.

Konteksten er en ny sikkerhetspolitisk hverdag som krever handling og en demografisk utfordring med fraflytting i Finnmark som må snus. Sistnevnte påvirker også evnen til å bygge forsvaret i Finnmark.

I denne oppgaven er det en enkel casesdesign iht Yin's (2014) fire modells designstrategier. Den har en kontekst med mulighet for flere analyseenheter. I denne oppgaven er tilfellet to slike enheter som også fungerer som datainnsamlingsenhet. Det er iht modellen beskrevet som en within case (Johannessen et al., 2020, p. 212).

Enhetene i denne oppgaven er Troms og Finnmark Fylkeskommune og Finnmark Landforsvar. Fordelen med dette er at jeg kunne sammenlikne data fra to analyseenheter som opererer i samme case og kontekst som kan bidra til å se på gjeldende teori i nytt lys, basert på dataene og analysen. (Solås, 2022). Det kan det bidra til ny forståelse eller anvendelse av eksisterende teori innen andre områder. I dette tilfellet nytte næringspolitikk som virkemiddel i norsk sikkerhetspolitikk og utvikling og vekst i Finnmark.

3.3 Datainnsamling

Selv om hoved dataene i denne oppgaven er basert på intervju og er kvalitative av natur så betinger forskningsdesignen og casestudiet at man opererer i en kontekst. Problemstillingen vil derfor kreve en del kunnskapsinnhenting av både eksisterende litteratur, statistikk og undersøkelser for å nevne noe. Et eksempel er kunnskap om den sikkerhetspolitiske situasjonen, og utviklingen demografisk mv. i nordområdene. Det betyr å hente inn relativt mye informasjon innen et avgrenset område som cas(er) og enheter. (Johannessen et al., 2020, p. 212) Den er i hovedsak teoridrevet og kvalitativ av natur, men betegnes også i undervisningen i metodestudiet, som hybrid. (Solås, 2022)

Det vil si at man kan lene seg på litt flere elementer i verktøykassen som metodelæren tilbyr. Dette kapittelet vil redegjøre for hovedelementene av datainnsamlingen som er relevant for oppgaven.

Som i alle oppgaver er datainnsamlingen en krevende del av arbeidet med oppgaven, men allikevel den som er mest interessant og som bygger på skjelettet i oppgaven. Med en

eksplorativ tilnærming åpner også denne fasen opp noen dører som jeg som forsker innledningsvis ikke hadde tenkt over. Blant annet et ytterligere intervju fra Helse Nord og forskning og data som har gitt ekstra kompetanse.

Intervjuene danner grunnlaget og er det viktigste elementene i oppgaven. I forkant basert innsamling av data og forarbeider, spesielt utformingen av forskningsspørsmålene og problemstillingen, ble det utarbeidet en intervjuguide. Oppgaven følger en case- og kvalitativ forskningsdesign med det som beskrives i metodelæren som en ustrukturert eller semistrukturert tilnærming til intervjuene. (https://snl.no/strukturert_intervju). Det sørget for to ting; at vi var innom alle temaene med spørsmål som var definert på forhånd, men som gir frihet til å stoppe opp, utforske et nytt spor, eller utdype underveis både for informant og intervjuer. Det var allikevel viktig at guiden ble fulgt slik at temaer og spørsmål ble stilt til alle informantene. Dette var ønskelig for å kunne sammenlikne der det var mulig og se på nyansene mellom svarene til informantene.

Det ble klart underveis at helse både som en høykompetanse arbeidsplass, beredskapsaktør, men også noe som er viktig for den individet, ikke var berørt. Det kom også opp i flere av intervjuene som tematikk. Det ble derfor viktig å komme i kontakt med en i Helse Nord. Det skapte en ekstra dybde i datainnsamlingen med det perspektivet.

I tillegg til intervjuer har det vært viktig å innhente data fra dokumenter og teori på området. Samtidig kan data både kvalitative og kvantitative styrke oppgaven. Det er primært to dokumenter med kvantitative data som var nyttig for oppgaven. Slike analyser vil være en av flere eksempler på datainnsamling, som både er kvantitative og kvalitative. Tall fra NAV og Buisness Index North (BIN) 2022 var svært relevant for å definere avfarende plass ift utviklingen i nord og hvilke problemstillinger som ligger fremover. Den var også et viktig grunnlag for å forsikre seg om at problemet faktisk var et problem i startfasen med prosjektet.

Annen data som jeg har lest er rapporten fra Forsvarets Forsknings Institutt som gir ut en serie rapporter og forskning på mange områder. De er en anerkjent forskningsinstitusjon og gav ut i 2022 FFI-Rapport 22/01604 på oppdrag fra Forsvarsdepartementet. Rapporten er om geografisk mobilitet blant militært personell, basert på en spørreundersøkelse om betalingsvillighet for pendling og flytting for militært ansatte. Denne er nyttig som kvantitative tall som er relevant opp mot incentiver og det som skal til for å få personell i

Forsvaret til å flytte til og ta jobber i avdelinger. Dette er idag en utfordring i Finnmark og har vært et godt tilskudd for å innhente kunnskap i forarbeidene med oppgaven. Disse dataene har vært viktig i forarbeidet med oppgaven og særlig utarbeidelsen av intervjuguiden og generell kompetanseheving for intervjuer på helheten i tematikken.

I tillegg har det vært viktig å lese meg opp på konteksten vi jobber under ift den sikkerhetspolitiske hverdagen som er endret og er i endring. For å få ytterligere forståelse fra en anerkjent kilde er Etterretningstjenestens årlige åpne trusselvurdering vært viktig. (E-tjenesten 2022)

I tillegg er litteratur innen sikkerhetspolitikk i nord gitt bedre innsikt. Boken Norge og Russland (2015) av Tormod Heier og Anders Kjølberg(red) sammen med Security in Northern Europe, Deterrence, Defence and Dialogue utgitt av RUSI vært viktig kompetanseheving innen området.

Det å lese seg opp på oppdatert og relevant litteratur har bidratt til økt forståelse for problemstillingen. Det er også relevant mtp min bakgrunn og erfaring som gir god læring selv om det ikke alt nyttes direkte og skriftlig i selve oppgaven. Hovedteorier som J.M. Keynes, Clausewitz og litteratur innen norsk sikkerhetspolitikk er behandlet i teorikapittelet.

Datainsamlingen utenom selve intervjuene har også vært viktig for sikre best mulig intern og ekstern validitet. Sistnevnte sikres først og fremst gjennom gjennomføringen av intervjuene og analysen av dataene. Men forkunnskapene, innhente data og lese seg opp på området var viktig for utformingen av intervjuguiden, men også forskningsspørsmålene. Det bidro til bedre presisjon for å få svar på problemstillingen gjennom forskningsspørsmålene og øker graden av validitet i oppgaven. Derav første spørsmålet som tar utgangspunktet i BIN22 rapporten som beskriver et utgangspunkt og fremskrevet utfordringsbilde fra 2030. Det var en tidkrevende, men nødvendig rekkefølge i arbeidet med oppgaven.

3.3.1 Intervju og utvalg av informanter

Valg av informanter var en viktig prosess med mye undersøkelser på hvem som kunne være relevante. Boken Forskningsmetode for økonomiske -administrative fag av Johannessen et al gav det teoretiske fundamentet for utvalget og fremgangsmåte.

Jeg fikk anbefalinger som var svært nyttig for best mulig utvalg. Jeg valgte å ringe disse og de var positive til å delta. Når analyseenheter var valgt så ble utvalgsriteriet som kalles nøkkelinformanter i en slik casebasert oppgave ,(Johannessen et al., 2020, p. 69) vesentlig lettere å identifisere.

Samtidig var det viktig å ha variasjon i bakgrunn siden problemstillingen tar for seg næringspolitikk, sikkerhetspolitikk og forsvar. Det var også viktig å få informasjon og synspunkt fra informanter med forskjellig bakgrunn, men med en fellesnevner at de har en relasjon eller kompetanse om Finnmark og eller nordområdene.

Det var også ønskelig med informanter som jobbet på litt ulike nivå, men helst deltakende i ledergrupper tilsvarende og med ansvar for en eller flere områder som denne oppgaven behandler. Det sikrer bredere kjennskap utover eget fagfelt, da informantene forventes å ha en noe høyere helhetsoversikt i slike stillinger. Det gir også mulighet for råd og tips om andre informanter som de har møtt eller vet om i eller utenfor organisasjonen, omtalt som snøballmetoden i litteraturen (Johannessen et al., 2020, p. 113). Dette traff godt da en informant ble valgt basert på denne metoden som gjorde at treff på informant ble mer presis.

En god strategi for valg av informanter er derfor viktig for komme igang på riktig måte, og har stor betydning i kvalitative studier. Kvalitative utvalg som de kvantitative skal også være representative, men på en litt annen måte. (Johannessen et al., 2020, p. 57). Informantene må være relevante og pålitelige (reliable) og ha kompetanse på området man undersøker. (ibid. s.57) Gjennom utvalget og anbefaling om enkelte informanter oppleves dette som sikret på en god måte.

For å treffe problemstillingen var det viktig å ha balanse mellom militær bakgrunn og sivil. Det å velge kun en aktør ville redusert kompleksiteten på oppgaven, men samtidig ville det vært fare for å få kun "halve svaret". I tillegg kom behovet for en representant fra Helse Nord som kunne gi perspektivet fra Nord Norges største arbeidsgiver og beredskaps organisasjon.

Jeg vurderte tidlig i prosessen å velge informanter fra kommunenivå. Det er en svakhet å utelate kommunenivået, men det er svært mange kommuner og det å velge den eller de rette ville være krevende. Det ville også være mer krevende å anonymisere da det er små forhold på mange av plassene. Samtidig vil en liten kommune være svært fokusert på egen kommune sine utfordringer og jeg fryktet få data som ble for lokal og kunne svekke reliabiliteten og

validiteten. Derfor ble fylkesnivået valgt som er et mye mer aggregert nivå med stor bredde. Samtidig kjenner fylket til lokale forhold på en god nok måte som gir et mer gyldig helhetsbilde på tvers av flere kommuner. Dette ble derfor avgjørende da fylket opererer i en større helhet, som er viktig opp mot måten problemstillingen er formulert. Særlig dialogen fylket har mot sentrale myndigheter nasjonalt og på tvers av departementer var også et sentralt punkt i valget.

I valg av informanter fra Finnmark Landforsvar var det viktig å favne kompetanse om alle militære styrker i Finnmark. To informanter fra ulike nivåer og avdelinger ble valgt for bredde og dybde kunnskap. FLF har også ha dialog mot høyere nivå i Hæren og Forsvaret samtidig som de har interaksjon lokalt og regionalt i fylket. Det sikret også mulighet for å få riktig innsikt i personell relaterte utfordringer omkring rekruttering, utfordringen med å få personell til å flytte som FFI rapporten om militær mobilitet så på, og andre tanker rundt dette. Det samme gjelder erfaringen med oppbyggingen militært i Finnmark, og tanker om sivilt militært samarbeid i en krevende sikkerhetspolitisk situasjon.

Derfor er utvalget relativt sett lite og mindre enn opprinnelig tenkt. Det er bevisst fra min side med et utvalg som jeg var trygg på hadde kompetanse innenfor problemstillingen og delt mellom sivile og militære aktører. Etter siste intervju ble det i samråd med veileder vurdert at det var lite sannsynlig å få ytterligere informasjon som ikke var tilgjengelig i dataene allerede.

3.3.2 Behandling av data og analyse

Semistrukturerte intervju med åpne spørsmål kan gi mye informasjon og det må analyseres nøye for å hente ut det vesentlige av intervjuene. Kvalitativ analyse gir derfor en litt annen fremgangsmåte enn ved kvantitative undersøkelser, som oppleves å være noe mer klar på fremgangsmåte og metodikk for å dele opp og bruke dataene. (Johannessen et al., 2020, p. 155). Å analysere noe betyr at man deler opp i deler (ibid, s.156). Etter at intervjuene ble renskrevet, transkribert og jobbet med, valgte jeg å knytte analysen opp mot forskningsspørsmålene, men så hen til problemstillingen hele veien. Forskningsspørsmålene bidrar også til å jobbe mot svar på problemstillingen. De to forskningsspørsmålene ble derfor nyttet som utgangspunkt og anker i analyse av dataene. Dette blir omtalt i detalj i kapittel 4.

3.4 Reabilitet og validitet

Hva er det som gir denne oppgaven troverdighet og er den pålitelig? Det er først og fremst utvalget av informanter som sikrer dette. Siden det er en fare med subjektivitet i en slik oppgave, reduserer informantene men også innhenting av kunnskap i forarbeidene dette. Egen bakgrunn og erfaring og kunnskap gjennom MBA studiet styrker også pålitelighet og troverdigheten i oppgaven. Noen styrker og svakheter med valg av informanter er redegjort for kapittelet som omhandler det.

Pålitelighet eller reliabilitet i kvalitative undersøkelser er vanskeligere å måle enn ved kvantitative undersøkelser (Johannessen et al., 2020, p. 250). De semistrukturerte intervjuene er en styrke da man kan stoppe opp og utdype eller forfølge en tråd underveis. Det skaper også en dynamikk som gjør at man kan utdype og utforske temaer som kommer frem på en annen måte enn ved spørreundersøkelse eller strukturerte intervju. Siden intervjuene ikke ble tatt opp skaper det mer utfordringer for intervjuer i å få med seg alt, men skaper også ro og en samtalsituasjon for informantene. Det påvirket intervju-effekten i positiv retning. Det var god anledning underveis å stoppe litt opp og sikret at jeg kunne lese tilbake enkelte sitater som jeg merket meg og for å få verifisert disse. Det ble også satt av tid umiddelbart for renskriving og transkribering.

Som forsker i denne oppgaven er det jeg som har gjennomført intervjuene, og enhver forsker og menneske vil som regel tolke data eller observasjoner noe ulikt. Som pandemistudent ble det vanskelig å finne en medstudent som man kunne skrive med som kunne bidratt med sine perspektiv eller tolkninger. Allikevel er bakgrunnen og erfaringen med over 20 år i Forsvaret, hjemme og ute gitt meg god innsikt i feltet. Nysgjerrigheten på økonomisk teori er et område som krevde en del lesing, men sammen med det som er undervist gjennom studiet gitt god nok innsikt i helheten.

Det har vært viktig å styrke påliteligheten gjennom noen metoder. En er gjennom analyse kapittelet som tar med en større bredde enn nødvendig, men gir leseren større innsikt i helheten i funnene i intervjuene. Bredde er en styrke, men også en svakhet. Det gir en bedre mulighet for å spore dokumentasjonen og få innsikt i en større del av det som kommer frem av intervjuene og gir transparens. Svakheten er å sikre svar på spørsmålene fordi det kan bli

data som ikke er like relevant for problemstillingen. For å mitigere dette ble det nødvendig med en kortere og konsis konklusjon som samler trådene og svarer på forskningspørsmålene (Johannessen et al., 2020, p. 250). Da får leseren større innblikk i dataene, samtidig som man sikrer en syntese med konklusjon av funnene for bruk i drøftingen.

Konteksten har vært svært viktig i arbeidet med oppgaven. Metodekapittelet redegjør i for fremgangsmåten og ønsker å være transparent ift valg av metode og fremgangsmåte og hvordan feks intervjuguiden ble laget og hvilket arbeid som lå bak. Fordi en ekstra tydeliggjøring av konteksten, kommer derfor casebeskrivelsen til slutt i metodekapittelet for å bygge bro til analysen og styrke oppgaven og bidra til leservennlighet.

Rekkefølgen i arbeidet med oppgaven beskrev jeg tidligere som tidkrevende, men viktig. Egen erfaring på området er ikke nok, da problemstillingen krever å slå fast at 1) dette er et fenomen eller utfordring som er reell og 2) at jeg har nok bakgrunnsinformasjon og kunnskap slik at jeg sikrer å stille de riktige spørsmålene til informantene.

Sistnevnte var en viktig prosess for å få best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og gav god bakgrunnskunnskap som la grunnlag for bedre dialog og utdyping på flere temaer. Særlig det som daglig er utenfor mitt kompetanseområde. Dette sikrer to ting. Det første det som i metode litteraturen beskrives som vedvarende observasjon. Med andre ord bruke nok tid til å gjøre seg kjent med fagområdet man jobber med. Det gjør at man klarer i større grad skille mellom det som er viktig og ikke, og bygger tillit i intervju situasjonen ved at man er kompetent nok om helheten i temaet. Det gjør at man kan buke styrken i det som ligger i et semistrukturert intervju-metodikk. Det andre og viktigste er at det sikrer validitet gjennom at fremgangsmåten, funn og arbeid med oppgaven leder mot dit vi skal og at disse representerer virkeligheten.(Johannessen et al., 2020, p. 250).

Metodelitteraturen beskriver begrepet metodetriangulering. Det har også vært et kriterium for utvalg av informanter som beskrevet tidligere. Det styrker troverdigheten ytterligere ved at jeg har tatt utgangspunkt i to forskjellige enheter. For å gjøre oppgaven enklere og mindre kompleks så kunne jeg tatt utgangspunkt i bare en. Det hadde gitt en god oppgave, men føler at det hadde gitt litt lavere troverdighet og gitt "halve svaret" på et såpass viktig tema. Derfor er både egen bakgrunn, den tidkrevende prosessen med å investere tid med feltet som jeg forsker på, men spesielt informantene og deres kompetanse det som sikrer at oppgaven er

pålitelig og er troverdig. Til slutt er dataene og funnene sett opp mot teorier, og da i særdeleshet anerkjent økonomisk teori og det som er gjeldende norsk sikkerhetspolitikk. Det gjør at funnene får en bekreftbarhet mot objektive teorier og litteratur.

3.5 Etikk

Oppgaven tar ikke for seg momenter av følsom eller sensitiv art. Det er allikevel å viktig å drive god forskningsetikk fra start til slutt. Særlig i utvalg og behandling av informanter og informasjonen man får. Spesielt viktig da de setter til side egen tid for å bidra til en slik oppgave. Noe alle skoler, studenter og forskere er avhengige av og må behandles på en klok måte.

Det er i sum tre hovedtyper hensyn; informantens rett til selvbestemmelse og autonomi, forskerens plikt til å respektere informantens privatliv og forskerens ansvar for å unngå skade. (Johannessen et al., 2020, p. 45) I denne oppgaven ivaretas dette gjennom flere tiltak. I personvern vurderingen som ble gjennomført ble det tidlig vurdert at det ikke var behov for noen form for innsamling av personopplysninger eller bakgrunnsinformasjon som kan koble informasjonen til informantene. Oppgavens tematikk er heller ikke av en sensitiv art. Det er heller ikke samlet inn noe som kan kategoriseres som sensitivt mht helse, privatliv, tro, overbevisning, gradering eller annet innen den kategorien i arbeidet. Det var heller ikke relevant for denne type oppgave. Det som kan gi risiko for identifisering ble ikke skrevet ned, og dette er også sett igjennom ift transkriberingen i etterkant. Transkriberingen skal heller ikke bli tilgjengeliggjort, men beholdes kun til arbeidet med oppgaven er ferdig.

Siden det var et mindre utvalg informanter (5) som ble intervjuet ble det besluttet å notere notere ned underveis i intervjuet, med renskriving og transkribering i etterkant. Dette skjedde på eget dokument der informanten fikk en bokstavkode som blir brukt i analysen og drøftingen. Det gjorde også at jeg kunne lese tilbake underveis ved behov for å verifisere at jeg hadde forstått det som ble sagt på en riktig måte. Det ble derfor ikke i arbeidet med oppgaven nyttet lydopptak. Det var heller ikke behov for eller gjennomført informasjonsinnhenting gjennom elektroniske spørreskjema eller tilsvarende kommunikasjon. Siden det ikke ble nyttet lydopptak, eller andre personopplysninger av noen form er prosjektet vurdert som ikke meldepliktig iht SIKT (NSD).

Informantens rett til selvbestemmelse og autonomi betyr at dette er helt frivillig og samtykke er viktig. Det var viktig å være transparent og tydelig selv om det ikke er en oppgave som behandler sensitive temaer. Den enkelte ble opplyst i forkant av intervjuet og fikk opplest informasjonen som er vedlagt i intervjuguiden om hensikten bak prosjektet og problemstillingen. De ble informert om at informasjon ble anonymisert. Hver informant er gitt en bokstav for anonymisering. Den enkelte fikk informasjon om at de på hvilket som helst tidspunkt kunne trekke seg, enten underveis i intervjuet eller underveis med oppgaven om så helt frem til levering. Jeg understreket også at oppgaven etter normal praksis blir søkbar på universitetets databaser, i tilfelle dette skulle være problematisk for den enkelte. Det å møte opp til intervju er samtykke i seg selv, men samtlige samtykket ved å delta og svarte ja på dette og var svært positive til å bidra og bruke tid på dette.

3.6 Caset

Sist i metodekapittelet har jeg valgt på legge inn et avsnitt om selve caset. Casedesign og bakgrunn for valg er redegjort for over, men det er viktig å gå litt mer konkret i selve caset for å sikre kontekst og bygge bro til analysen og senere drøftingen.

Statsministeren sier han er bekymret i med situasjonen med fraflytting og mangel på unge i Finnmark. (<https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/fracflyttingen-fra-finnmark-truer-den-nasjonale-sikkerheten-1.15845248>) Hva må vi så gjøre sikkerhetspolitisk i Finnmark? For noe må gjøres og det ser ikke ut som gjeldende politikk eller tiltak har den effekten man ønsker. Demografiske trender, fraflytting, krevende kraftsituasjon som hindrer ny industri å etablere seg er noen nøkkelord som også bekreftes i funnene.

Annekteringen av Krim i 2014 etablerte 2% målet på forsvar i BNP som begrep. Finnmark Landforsvar ble etablert og nå står vi med krig i Europa. Landet som invaderte er vårt naboland. Forsvaret med sin mulighet for beordring av personell sliter også med bemanning i vår nordligste landsdel. Det virker derfor som det er tettere bånd mellom næringsliv og evne til forsvar enn vi kanskje leger til grunn med unntak av forsvarsindustri. I tillegg er Forsvaret bare en del av løsningen i spekteret av sikkerhetspolitiske virkemidler.

Formålet med oppgaven og forskningen er derfor å se på hvordan vi kan gjøre noe med dette. Et område som omtales som distrikt, men som er på størrelse med Danmark, sårbart ifm

demografiske trender og utfordringer, men strategisk viktig. Fordi nordområde fokuset er økende og har felles grense med Russland som fører en fryktelig krig med et annet naboland.

Der er Finnmark unikt og er derfor det geografiske og demografiske utgangspunktet for caset.

Caset er derfor Finnmark og hva vi skal gjøre sikkerhetspolitisk i Finnmark som vi ikke har fått til så langt? Konteksten er den nye og farlige sikkerhetspolitiske situasjonen, og en trend med fraflytting og lav aktivitet lokalt og regionalt. Det er derfor en hypotese om at man må bredere til verks og se større på virkemiddelbruken for å skape vekst innen både forsvar og næringsutvikling. En vekst som kan ha effekt utover næringslivet og forsvaret, men som kan være gjensidig forsterkende. Kanskje gjensidig avhengige? Derfor er Finnmark Landforsvar og fylkeskommunen valgt med intervju av nøkkelinformanter som metode for forsøke å finne svar på dette.

Fordi vi må vekk i fra antakelsen eller myten om at Finnmark og nord er en utgiftspost og kun et kostnadssted, til å være et verdiskapningshav nå og for for fremtiden. At trendene rundt globalisering, digitalisering og bærekraft ser ut til å være kommet for å bli betyr også noe for hvordan man må satse i Finnmark. Fordi olje og gass vil etterhvert ta slutt og vi må spille kortene riktig ift mulighetene som finnes i nord, som også har strategisk verdi.

Et strategisk område som vi må forsvare og verne. Siden verdiskapningen kan ha dobbel effekt, kan dette i seg selv gi effekt for sikkerhet og forsvar. Problemstillingen gjentas derfor for å ha den tydelig med oss videre, inkludert de to forskningsspørsmålene som hjelper oss på veien til å svare på problemstillingen.

Hvordan kan en aktiv næringspolitikk skape økt evne til forsvar og beredskap i Finnmark?

- *Hva skal til for å utvikle lokalt næringsliv, sysselsetting og bolyst i Finnmark?*
- *Hvilke effekter vil et aktivt næringsliv ha for forsvar, sikkerhet og beredskap i nord?*

Forskningsspørsmålene danner også grunnlaget for analysen av funnene som følger i neste kapittel.

4.0 Analyse

I dette kapittelet vil jeg presentere funn og resultater fra intervjuene av de fem informantene. Her vil jeg presentere hvilke mønster som kommer frem og analysere disse. Dette kapittelet er

derfor delt i 4. De to første har utgangspunkt i forskningsspørsmålene. Spørsmål en legger grunnlaget for spørsmål nr to og til slutt problemstillingen. Samtidig er det behov for å belyse for seg i kort dette med tiltak og incentiver og hvor de skal komme fra. Det siste samler trådene og oppsummerer funnene som helhet og belyser noen korte funn som ikke treffer i de tidligere kapitlene.

Der det refereres til sitat eller utsagn fra informanter er de nummerert med bokstavene A - E for anonymisering. Problemstillingen er sentral og sees hen til gjennom hele analysen for å sikre at viktige funn opp mot problemstillingen kommer med.

Utgangspunktet for analysen er de forskningsspørsmål som er valgt.

4.1 Hva skal til for å utvikle lokalt næringsliv, sysselsetting og bolyst i Finnmark?

Dette kapitlet tar for seg funn som svarer på det første forskningsspørsmålet. Momentene i dette spørsmålet er det en tydelig relasjon mellom. Det er også en gjensidig avhengighet mellom disse. Fordi et spørsmål om bolyst betyr behov for jobber som skapes av et aktivt næringsliv, privat eller offentlig. Men også av tilbud som kultur, oppvekst og helse. Evne til å utvide en bedrift, eller få grunderaktivitet til å vokse krever tilgang til arbeidskraft og kompetanse. Men nasjonal og regional støtte er også viktig. Dette dialektiske forholdet er interressant da spørsmålet og funnene skaper en form for fundament i oppgaven. Det er også det som underbygger behovet for en helhetlig tilnærming. Det er ikke ett svar alene, men en kombinasjon av flere som svarer på forskningsspørsmålet og problemstillingen. Funnene i dette spørsmålet blir derfor delt opp i kategorier for å lettere se mønster og funn og mulighet for å trekke ut de mest sentrale av disse. Avslutningsvis vil jeg sammenstille funnene i stikkordsform i en liste for å lettere se helheten i svarene per kapittel.

4.1.1 Der ingen skulle tru at nokon kunne bu

Alle informantene er tydelige på dette med bolyst og viktigheten av dette generelt, men særlig i Finnmark. Noen utdyper særlig øst-Finnmark da det er noen sentrale forskjeller også innad i Finnmark. Informant E er tydelig på dette, da man har et eget problemsett med nærhet til en aggressiv nabo med Russland.

Deres forskjellige bakgrunn skaper også noen svært interessante nyanser, særlig når man ser på effektene av feks bolyst. Det er i funnene og utsagnene til noen informanter beskrevet

bolyst og sysselsetting isolert sett som viktig for kommunene, fylket, og små og mellomstore bedrifter og generell utvikling. Ikke nødvendigvis med hensyn til Forsvaret eller beredskap. Informantene fra Forsvaret ser bolyst i større grad i direkte sammenheng med å bygge avdelinger i nord, rekruttering av militært personell og øke andelen som velger å flytte til tjenestestedet. Selv med ulike perspektiver er det noen mønster som går igjen og dette er hovedfunn for å bidra til bolyst.

4.1.2 Incentiver for den enkelte

Det er en rekke incentiver som begynner å komme på plass. Effekten av disse blir det vanskelig å måle da tiltakspakken som gratis barnehage mm nylig er på plass. Det er allikevel rimelig å anta at dette blir viktig for familier og en vesentlig faktor for flere. Avskrivning av studielån er også et viktig incentiv som vil være viktig for mange gitt at det kan bidra til å øke evnen til å få boliglån eller økt boliglån for de som er i etableringsfasen. Dette trekkes frem av samtlige informanter som viktig tiltak og incentiver som er besluttet sentralt.

Men som informant B sier på slutten av spørsmål om hva som skal til for å få økt bosetting i nord; *"at den vil ha noe effekt."* Det er altså noe underforstått at incentiver alene ikke er nok for mer komplekse problemer som dette. Informant A trekker også frem incentiver som attraktivt for militært ansatte med nyetablert familie ift å stimulere til flytting til tjenestestedet. Noe effekt betyr også her at det må noe mer til. Som informant E utdyper; *"Velferd, skole og utdanning må følge med på lasset"*. Med andre ord alt henger sammen med alt som kommer frem flere ganger i intervjuene, derfor blir ordet helhet viktig. Incentiver alene trekkes frem som viktig og nødvendig, men vil ha en betydelig forsterkende effekt sammen med andre tiltak og et av de store er mulighet for jobb og karriere.

4.1.3 Incentiver for bedrifter

På spørsmål om hvilke tiltak som man kan gjennomføre lokalt og nasjonalt for å øke sysselsetting og næringsutvikling trekkes også grundere frem.

"Det finnes idag gode ordninger, 1/3 tilskudd når man etablerer seg som et eksempel." (Informant D) Videre i dette intervjuet kommer det frem at det finnes mange gode ordninger allerede idag. Men som D sier; *"man må vite om det."* Det betyr at seminarer som mellom Forsvaret og bedrifter har stort potensiale i seg også utover dette eksempelet.

Intervjuene av informantene fra næringsutvikling beskriver viktigheten av å ha ressurser for det som beskrives som "tidlig fase". *"Større etableringer krever også at man har etablert areal og planverk (plan og bygging) klart"* (Informant D). Videre sier informant D at *"krafttilgang er like viktig!"* Dette understrekes av informant E som er interessant og som viser at tiltak må være bredere enn kun incentiver eller gratis SFO.

"Krafttilgang idag i Finnmark er minimal og overskuddet er knapt." (Informant E) Informant D og E trekker frem problemstillingen når konsesjoner gis etter prinsippet først til mølla. Begge trekker frem eksempelet der lokal industri i Finnmark ønsker å lage produkter av Kveite, men får ikke tilgang til kraft, da det er gitt bort i tidligere anbud og overskuddet er brukt opp. (Her refereres det til elektrifisering av Melkøya ifm klimamål)

Tilskudd eller ordninger for bedrifter og næringsutvikling er gjennomgående likt for alle informantene. Det virker som en bred konsensus om at det er viktig og at man i sum kan ta større risiko i Finnmark spesielt pga særskilte utfordringer. På spørsmålet om hvorfor veksten er svakere i Finnmark svarer informant D mer i dybden og det ble diskutert litt bredere enn øvrige informanter pga økt kompetanse om forholdet. Vedkommende beskriver at mange bedrifter ikke har ambisjon om vekst. *"De defineres derfor av regionen de satser på."* (Informant D) I intervjuet fulgte jeg derfor opp med undring rundt dette og D utdyper videre:

"Lokalmarkedet er betydelig mindre i Finnmark, husk Finnmark har omlag 77000 innbyggere som gjør at det regionale markedet er mindre. Arealet er 20 prosent større en Sveits, de blir derfor fort sentrert i kommunesenteret de opererer". (Informant D)

I oppfølgingen av dette spør jeg videre om det har sammenheng med kompetanse?

"Jeg (informant D) medgir at det er litt synsing, men de føler de ikke når opp i anbud og konkurranser; husk det er kostbart mtp geografien i nord, som betyr at det er kostbart å etablere seg flere steder hvis man skal ha tilgang til flere markeder. Geografien gjør det mer krevende å vokse". (Informant D)

I samtalen videre kommer det frem at det er noen særutfordringer som forklarer utfordringen med å få til næringsutvikling. En utvidelse blir mer kostbart og det krever større behov for kapital. Det å skaffe dette er mest krevende for disse bedriftene beskriver informant D. Det er

forståelig at det å satse har en økt risiko mht lange avstander og mindre markeder. En gjennomgående tråd i dette momentet hos samtlige er at det må økte incentiver og tilskudd for å bidra til vekst. Informantene deler seg litt ift om det bør styres nasjonalt eller regionalt, men hovedbudskapet er det samme ift å støtte slik utvikling i større grad med større risiko for staten. Altså en betydelig offentlig satsning.

4.1.4 Arbeidsplasser lokalt og digitalt!

"Man råder ungdommen til å reise og ta utdanning, men blir fort overkvalifisert til å jobbe i hjemfylket etter endt utdanning". (Informant A)

Både en sivil og militær informant har et slikt utsagn. Det å ha en jobb for å bo et sted er åpenbart og lite oppsiktsvekkende. Så er det allikevel slik at det er en del jobber tilgjengelige, men det A er inne på er nok noe vi ser mer og mer av og som blir en kjerneproblemstilling for distrikts Norge og spesielt i Nord. De unge søker seg mot høyere utdanning og har selvfølgelig ambisjoner. Ambisjoner som kan gå utover det tilbudet som er "hjemme".

Da er det behov for mangfold i arbeidsplasser. Særlig er det som A beskriver som høykompetanse arbeidsplasser. Det er det en særlig mangel på. Mangfold i arbeidsplasser pekes på som viktig, særlig hvis man ønsker å bygge opp lokalt og regionalt næringsliv, eller snu en trend som man ser i Finnmark med fraflytting og lav vekst. På spørsmål om hovedårsaker til svakere vekst og en reduksjon fra 2030 i nord er informantene som jobber innenfor næringsutvikling tydelige på det samme.

"Vi ser demografiske utfordringer som er økende, men også mangel på forsknings-og utdanningsinstitusjoner i regionen. Det gjør at mange flytter på seg for å få utdanning og blir igjen der de har valgt å studere. Utfordringen øker også ved at det er færre attraktive arbeidsplasser i nord som krever den kompetansen man får etter studiene". (Informant B)

Dette er et tydelig mønster og sentralt funn blant informantene. Der både a) mangel på arbeidsplasser men særlig høy kompetanse arbeidsplasser og b) mangel på utdanningsmuligheter i regionen er viktige funn. Det gir indikasjoner på hvilke tiltak som man må gjennomføre lokalt og nasjonalt. Fravær av dette beskrives også som en hovedårsak til den negative trenden man står i. Det at de unge spesielt blir igjen ved utdanningsstedet eller den regionen de studerer er en stor bekymring. Det er tross alt de unge som representerer fremtiden. Dette forsterkes av lav ledighet i hele Norge og at kampen om kompetanse er stor

som flere påpeker. En konkurranse Finnmark taper idag. Med lav ledighet også i Finnmark blir det også ekstra press på arbeidsmarkedet.

"Dette forsterkes av færre arbeidsplasser og lav ledighet i hele Norge og gjør det krevende å få tak i rett kompetanse." (Informant B)

Så er det selvfølgelig andre faktorer som kan spille inn ift om man blir igjen ved utdanningsstedet. Det kan være at man skaper et nytt nettverk gjennom studiene og møter en livsledsager for å nevne noe. Av og til er høyskoler og universitet knyttet til industri og teknologi i en region som bidrar til at man allerede under studier knytter kontakt med bedrifter og eller industri. Det kunne kanskje bidra til å knytte forsvarsindustrien til Finnmark. Den omtales som fraværende: *"Forsvarsindustrien er ikke tilstede i Finnmark lokalt og bør sees på"* (Informant B)

Det å kunne studere og få kompetanseheving lokalt og regionalt kan også bidra til at man blir igjen også pga nettverket man bygger. Det kan også tiltrekke seg næringer og industri og ikke minst innovasjon.

Derfor er høyere utdanningsinstitusjoner i regionen viktig også av andre årsaker. Det bidrar til innovasjon og utvikling som informant B utdyper i spørsmålet om tiltak for å utvikle næringslivet;

"Høyere utdanningsinstitusjoner i regionen er viktig for å sikre innovasjon og utvikling. Det er lav grad av oppmerksomhet hos bedrifter pga mangel på kompetanse på dette idag som hemmer innovasjon og utvikling".(Informant B)

På spørsmål om hvilke tiltak man må gjøre lokalt og nasjonalt for å bedre dette svarte Informant E med bakgrunn fra Helse på en viktig faktor ift utdanning og utdanningsbehov. Flere er inne på det indirekte som utsagnet fra B, men E har et tydelig eksempel og mulig tiltak som er viktig å ta med. Det har med tilpassing av utdanning til regionen eller fylket. Utdanningsinstitusjonene må være flinke til å tilby studier som er rettet mot lokal og regional næringsliv og behov. Han sier videre; *"Nordland har vært flinke på å fokusere på videregående utdanning, høyskole og universitet mot næringslivet og behovet for Nordland"* (Informant E).

Informant E tydeliggjør at Nordland har satsset på en slik tilpassing over flere år med fag innen mineralutvinning, fiske og havbruk og teknologi og nordområde studier for å nevne noe. Tilsvarende ser man i Tromsø. Det å inkludere en tanke om regionens behov allerede fra videregående skole er et viktig poeng og funn. De videregående skolene er et fylkeskommunalt ansvar i Norge og et mulig tiltak for å bidra til å skape interesse og grunnlag for utdanning tilpasset fylkets behov. Dette poenget er viktig fordi alt kan ikke dreie seg om høyere utdanning innen såkalte STEM-fag (Science, Technology, Engineering, Math). Like viktig er tilbud om utdanning innen andre områder som helse, omsorg, service mv.

Det finnes noen høyteknologiske bedrifter i Finnmark, og Hammerfest er et godt eksempel. Men som nesten alle informantene tar opp så begrenser veksten og mulighetene seg lite utover Hammerfest. Det har vært stor vekst, men opplever av flere informanter at det ikke kun er en suksesshistorie. Hvis vi ser på Melkøya, sier informant E:

"Det produseres enorme summer og inntekter fra Melkøya, men ingenting havner på Finnmark sitt "eksportregnskap" fordi det fraktes rett ut på tankere og til kontinentet".

(Informant E)

Videre viser rapporter, dog noen år gamle at omlag 1/3 av de ansatte innen olje og gass i Hammerfest pendler. Det er nok ikke kun lokasjon, men litt av petroleumsindustriens egenart også ift arbeidsplasser både på land, offshore og under leting etter nye felt iht (NORUT, 2015). Denne rapporten som er en bostedanalyse av Hammerfest trekker også frem bredden av arbeidsplasser som kommer på plass med industriutvikling og gir et bilde av hvordan vekst brer seg utover selve hovedindustrien. Flere skoler, mer aktivitet som gir jobber i service næringen som to eksempler. Hammerfest er et godt eksempel, men hva skjer den dagen fossilt brennstoff fases ut eller forekomstene tar slutt? Det er en sårbarhet med *en* stor arbeidsplass.

Derfor trekkes Forsvaret frem som en stabil og langsiktig aktør i regionen av flere av informantene. I intervjuene med representantene fra sivil side trekkes nemlig mulighetene Forsvaret gir ikke kun som arbeidsplass, men er en stor "bedrift" som kan skape mulighetsrom for et aktivt lokalt næringsliv.

På spørsmål om tiltak for å øke sysselsetting og bolyst nevner B i intervjuet dette spesielt og omtaler særlig regler om offentlige anskaffelser. Funnet er ikke kun relevant for Forsvaret men også for andre større offentlige aktører i Finnmark. Eksemplet er interessant og viser

utnyttet potensiale til gjensidig nytte. Informant A fra Forsvaret kommer med et tilsvarende eksempel som underbygger dette på en god måte.

"Forsvaret må utnytte mulighetsrommet som finnes i offentlige anskaffelser og bruke lokalt næringsliv i større grad. Det gir omsetning lokalt, arbeidsplasser, skatteinntekter som gir bedre tjenester til befolkningen som også kommer Forsvaret til gode." (Informant B)

Siste setning er relevant for forskningsspørsmål nr 2, derfor er dette sitatet et interresant funn som viser at evnen til koordinering mellom mennesker og aktører kan bli bedre. Sentrale anskaffelsesløsninger og regler kan hemme områder for utvikling, store som små. Fordi som A sier:

"Idag så kjøpes bakervarer fra Finnsnes vs det å kjøpe i Karasjok".(Informant A)

Avstanden mellom Finnsnes og Lakselv der Forsvaret har en garnison er 565km. Det er tilsvarende Oslo Trondheim i antall kilometer. Årsaken ligger i fremforhandlede rammeavtaler som bestemmes sentralt i sør Norge. Det samme gjør menyene i messene. I økonomien sies det av og til at man kan dele i to; effectiveness og efficiency. Første krever prioritering og ta valg den andre krever koordinering i organisasjonen. I dette tilfellet Forsvaret men også mellom Forsvaret og det sivile.

Mangel på koordinering finnes også på flere andre områder:

"17MNOK fra Landbruksdepartementet til arktisk matsatsning der fylkeskommunene ikke var involvert (tidlig nok)" (Informant D).

Dette trekkes frem av D som et område man skulle vært involvert i på et tidligere tidspunkt med færre bindinger om bruk av midler og bruke det basert på regional kompetanse om utfordringer. Hensikten bak satsningen som beskrevet på (<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/satsing-pa-barekraftig-matproduksjon-og-verdiskaping-i-nord/id2956266/>)

Bakgrunnen for denne lille satsningen er behovet for å ta tak i utfordringer, muligheter og bærekraft for landbruket i nord. Samtidig som man ønsker å satse på lokal mat, kjøres altså bakervarer 565 kilometer pga sentrale anskaffelses prosesser i staten. Dette er et eksempel fra Forsvaret, men som statlig aktør sammen med andre offentlige aktører har potensiale i å utnytte mulighetsrommet i offentlige anskaffelser. Dette er et viktig funn for det er en

gjensidig nytte i å se slike sammenhenger. Dette er et konkret og helhetlig tiltak som vil bidra til å utvikle og muligens skape lokalt næringsliv.

Derfor var det svært interessant å se at både fylkeskommunen og Forsvaret har funnet samarbeidsområder og møtepunkt for å møte slike muligheter og sammen øke kompetansen til små og mellomstore bedrifter i regionen. Gjennom intervjuet kom det frem at det har vært gjennomført og skal gjennomføres seminar i prosjekt leverandørutvikling, Forsvaret. Et prosjekt som gir små og mellomstore bedrifter mulighet for å bli kjent med mulighetene som følge av oppbygningen av Finnmark Landforsvar. (<https://www.tffk.no/aktuelt/fylkeskommunen-onsker-at-forsvaret-er-tydelig-pa-sitt-behov.55615.aspx>)

Slike funn er gledelig ift mulige tiltak og dette prosjektet som er et midlertidig prosjekt har mye potensiale i seg også utover Forsvaret. På mange måter så er dette et foregangseksempel på initiativ som kan ha betydelig effekt når aktører og mennesker finner sammen og blir koordinerte. Både informant A og B er tydelige på at slike initiativ har gjensidig nytte. Det er slike prioriteringer og koordineringer som er viktig for å skape momentum.

Jim Collins er verdenskjent for "flywheel" teorien eller kvernstein eller svinghjul på norsk. Et svinghjul bruker momentum for å få rotasjon og kraft ut av svinghjulet. På spørsmålet om hvilke tak som må til for oppnå momentumet så er svaret alle, alle bidrag for å dytte på kvernhjulet bidrar og bygger på hverandre og har en multipliserende effekt. Men ekstra kraft i starten er viktig. (<https://www.jimcollins.com/concepts/the-flywheel.html>)

Det digitale mulighetsrommet

Pandemien var krevende for alle, men åpnet øynene i stor grad for det digitale mulighetsrommet. Denne dimensjonen kommer frem hos flere som en større mulighet enn vi kanskje innser.

En hovedutfordring og tiltak er tilgangen på arbeidsplasser. Som en informant A sier; *"Et par med høy utdanning vil kvie seg for å flytte med mindre det gir jobb til begge."* Men med digitale løsninger er det nå et mulighetsrom som distriktene kan utnytte. Flere peker også på at flere av toppledere både privat og offentlig velger å pendle.

"Med digitalisering så ligger mye til rette for at man kan jobbe hjemmefra feks ved å bo i Finnmark og jobbe i DNB" (Informant A)

"Fått til et pilotprosjekt for å få tilrettelagt å jobbe på en fjernarbeidsplass. Det er mange arbeidsoppgaver som kan gjøres i Hasvik og gjort jobben like godt som i en by." (Informant D)

Dette funnet er noe som kan svare på utfordringen innen noen arbeidsplasser som krever høyere utdanning. Informant A og D er de som er tydeligst på denne muligheten. Begge beskriver også en form for næringshage tilpasset de som studerer desentralisert, jobber via fjernkontor som skaper en "felles arbeidsplass" der an kan sitte sammen i et jobb-miljø og utenfor husets fire vegger. Som begge sier på hver sin måte:

"Hadde man klart å rigge noe sånt ift ektefelle sine jobber og studier så kunne det betydd mye lokalt og for tilflytning." (Informant D)

Informant A med bakgrunn fra Forsvaret hadde samme tanke, og dette funnet er viktig fordi det er ikke nødvendigvis slik at man alltid må skape (nye) arbeidsplasser. Da arbeidsplasser finnes, men måten å jobbe på fremover skaper muligheter.

Infrastruktur og turisme

Dette punktet går igjen i forskjellige svar på spørsmål. Det kommer fra de militære lederne først og fremst som et behov innen logistikk og fremføring. De som jobber med næringsutvikling ser behovet for å reduserer problematikken Finnmarks sin geografi har på utvikling av næringsliv, utvikle og utvide små og mellomstore bedrifter mellom markeder som beskrevet over. Det er også et vesentlig poeng i å tilrettelegge for en økende turisme som idag stanser litt opp i Tromsø pga manglende infrastruktur og overnattingsplasser som to informanter beskriver.

"Turen stopper ofte i Lofoten og Tromsø. Viktig ift beredskap og samfunnsutvikling å kanalisere flere flyruter til øst Finnmark. Nå stopper mange i Tromsø og mange vet ikke at det er et fascinerende landskap lenger øst" (Informant D). I samme intervju pekes det på hva Finland har fått til i Rovaniemi regionen, samme trekkes frem av informant A der det beskrives 20-30 tusen overnattingsplasser og charterfly via Helsinki og direkte fra flere steder

i Europa. Samlet sett skaper dette store muligheter i nord Finland innen næringsliv, bolyst og aktivitet.

Utbygging i infrastruktur er viktig for å bygge landsdelen men er også viktig for den store økningen i turisme og potensialet i denne. Årsaken til at dette trekkes frem av alle er potensialet i turisme som gir mangfold i arbeidsplasser, men også flere ben å stå på. Slik at man ikke blir totalt avhengig av en næring slik Hammerfest kan bli et eksempel på.

"Turisme i Finnmark har ikke kapasitet til å ta imot store fly og ta imot et større antall turister med noen unntak. Da får man heller ikke stordrift og volum. Derfor blir turisme litt bi-arbeidsplass. Lakselv flyplass kan ta ned de største flyene i verden, men har ingen evne til overnatting." (Informant A)

Vekst bør understøttes med infrastruktur trekkes frem av informant C. *"Veinettet må forbedres, og kanskje man bør vurdere togskinner. Investering i veinett og togbaner krever arbeidskraft og vil tiltrekke seg entreprenører til Finnmark, ikke bare under utbygging men i uoverskuelig framtid (inkl vedlikehold og drift)"* (Informant C).

Det over betyr at man får i stor grad mer ut av investeringer også innen infrastruktur. Det å satse på infrastruktur skaper også arbeidsplasser i utbyggingsfasen, men også i drift og vedlikeholdfasen. Samtidig bidrar det innen næringsutvikling, evne til logistikk og mitigerer utfordringen som geografien skaper for mange. Samtidig har det en sikkerhets og beredskapsdimensjon som omhandles i neste kapittel.

Hvilke tilbud er viktig for deg der du bor? Svaret på det kommer an på hvilken situasjon og livsfase du er i. Det betyr at det må være bredt for å tiltrekke, men også beholde innbyggerne. Vi har tidligere nevnt viktigheten av arbeidsplasser og utdanning. Men hva med helse, skole og kultur. Dette er også et vesentlig, men ikke et overraskende funn. Det er allikevel verdt å trekke det frem for å få det med i analysen.

Tilbud som helse, omsorg, skole og idrett krever inntekter fra skatt og det frivillige. Sett i sammenheng med geografi som nevnt som utfordring for bedrifter er det like stor utfordring for tilbud til befolkningen. Tilbud til befolkningen beskrives av informantene som noe som kommer som resultat av et aktivt næringsliv, sysselsetting som bidrar til bolyst og større inntekter. Inntekter som gir økt tilbud. Det er ingen av informantene som beskriver motsatt

rekkefølge, men kan være et tiltak som vil kreve midler fra det offentlige. Det er det tiltakspakken på mange måter gir ift gratis barnehage. Informant A er den som tydeligst trekke frem flere tiltak. *"Gratis tomter, hyggelige leiepriser i noen år, slippe eiendomsskatt i en periode mens man er i nyetableringsfasen"* (Informant A). Dette da i tillegg til tiltakspakken og det som er av avskrivning av studielån.

Siden valget ved å bosette seg eller ikke ofte inkluderer muligheter og tilbud som helse og skole, er det en betimelig betraktning om at slik utvikling bør skje parallelt. Dette fremkommer ikke godt av intervjuene. To informanter beskriver allikevel det å bo i nord gir lavere bo kostnader og derfor økte muligheter til å bruke penger på opplevelser. En informant beskriver dette med lang reise og dyrere flybilletter og argumenterer også for evt subsidier for rimeligere billetter i Finnmark spesielt.

Verdier

Det over bygger bro i det siste avsnittet som har utgangspunkt i det første forskningsspørsmålet. Pendling omtales av nesten samtlige som krevende. Både mht den som pendler, men også ift tapte skatteinntekter. Informant D tok opp i rammen av mulighetsrommet som det digitale gir. *"Verdier og det å være med familien og ro i arbeidssituasjonen, for pendling er krevende."* (Informant D)

Verdier er borte fra den offentlige debatten og media hevder informant D. Verdier i denne sammenhengen det positive ved å bo i distrikt med nærhet til andre viktige områder i et liv. Budskapet (idag) sier D videre, *"verdibegrepet influerer på folk, de unge og ungdommen er blir opptatt av dette. Det er derfor et poeng at man er flinkere å fokusere på det positive med å bo i distriktene ift jobb, nærhet til familie og rimeligere lån og hus. Videre; "Idag skapes ett inntrykk av at det gode liv kun er i en by, og hytte i Trysil eller Hemsedal. Skal du være vellykket så må du bo i en by der det er kafeer og konserter og kulturliv"*(Informant D)

4.1.5 Sammenstilling av funn

I dette avsnittet vil jeg trekke frem hovedfunnene med korte kommentarer i analysen med fokus på forskningsspørsmål nr 1.

- For å øke bolyst og utvikle næringsliv og sysselsetting så er det behovet for **arbeidsplasser** som er fremtredende og det mest krevende å løse. Det pekes på arbeidsplasser generelt, men særlig mangel er det på **høy kompetanse arbeidsplasser**. Det gjør det krevende for par

spesielt, og tar man utgangspunkt i en forsvarsfamilie der kun en får jobb blir valget å pendle lett å velge.

- **Digitale arbeidsplasser** er et mulighetsrom som bør og må utforskes. Fjernkontor er på ingen måte noe nytt, men kan være et viktig mulighetsrom i mangelen på arbeidsplasser som krever høy eller spesialisert utdanning. Særlig to informanter er tydelige og svarer veldig likt på det som kunne vært en pilot ved å etablere næringshager som er flerbruk for de som studerer desentralisert og har kontorer slik at man har en "felles arbeidsplass" å gå til som skaper et miljø og inspirasjon.
- Mulighet for **høyere utdanning** i regionen pekes på som utfordring nr 2 og som henger sammen med arbeidsplasser og næringsutvikling. Enten fordi man a) må ut av regionen for å få utdanningen man ønsker og b) er overkvalifisert for jobbe der man kom fra etter endt utdanning. Konkurransen om kompetanse er for tiden høy, en konkurranse Finnmark ser ut til å tape. **Tilpasning av utdanning** fra videregående og opp til høgskole og universitet med fokus på fylkets behov og egenart er et mulig tiltak. Særlig viktig er dette for bedrifter som eksisterer og gi mulighet for videreutdanning feks innen innovasjon og utvikling for å stimulere til dette i regionen kommer også frem av dataene.
- **Incentiver** for den enkelte og familier med tiltakspakken i Prop 1S er for tidlig å vite hvilken gevinst man kan hente ut fra. Men er et tydelig funn om at incentiver er viktig og bra, men ikke nok alene. Det vil imidlertid ha en **forsterkende effekt** i sammenheng med særlig de to funnene over.
- **Tilbud** som helse, skole, kultur trekkes frem, men i stort som et resultat av tiltak som økt aktivitet. Kun en informant trekker frem enda tydeligere og konkrete tiltak utover tiltakspakken og avskrivning av lån, men alle tilkjennegir at incentiver generelt er viktig. Hovedsakelig er økt tilbud **som en konsekvens av** befolkningsvekst og aktivitet som genererer inntekter. Siden slike tilbud ofte er et vesentlig punkt i valg om bosetting kan det være verdt å utforske at slik satsning bør skje parallelt.
- **Incentiver for bedrifter**, alle informantene beskriver en forståelse og positivitet til en økt satsning for bedrifter i Finnmark. Poenget med at geografien alene gjør det mer kostbart å utvide spesielt når markedene er små men avstandene store er viktig. Det betyr at man må akseptere en økt risiko for samfunnets midler for å sørge for kapital. Det andre

hovedpoenget som trekkes frem av både militær og sivil side er mulighetsrommet i offentlig anskaffelser. Man må se helhetlig på tiltak enten det er nord norsk landbruk, eller sentrale anskaffelser som gjør at bakervarer kjøres 565 km når dette kan handles lokalt og utvikle næringslivet.

- Det er tre informanter som beskriver behovet for **satsning på infrastruktur** som noe som er viktig for å utvikle næringsliv men også bolyst og sysselsetting. Det er tre ledere hvorav en fra sivil side med erfaring som uttaler dette tydeligst. De militære har en tydelig beredskapstanke bak dette, og fra næringsutvikling er det åpenbart viktig for å bøte på problematikken med Finnmarks geografi og avstander. Det er også frisk pust i tanken om fremtidig selvkjørende teknologi som også kommer frem i intervjuene, men også behovet for sikre og moderne veier for fremtidig vekst, turisme og logistikk.
- **Verdier**, hvordan omtaler og fremstår distriktene og Finnmark spesielt. Vi påvirkes av media og det som sies men også gjennom handling. Der har myndighetene en rolle i å vise gjennom ikke bare ord, men handling. Satse på istedet for å bygge ned for å unngå skape usikkerhet i Øst Finnmark er et eksempele fra Helse som også representerer arbeidsplasser som krever høy utdanning.

4.2 Hvilke effekter vil et aktivt næringsliv ha for forsvar, sikkerhet og beredskap i nord?

Kapitelet over har pekt på hovedfunn på hva som skal til for å øke bolyst, sysselsetting og utvikle lokalt næringsliv. Dette kapitelet vil se på effektene dette kan ha på beredskap, sikkerhet og Forsvar. Det henger tett sammen med det over vil organiseres innen avsnitt innen beredskap, suverenitetshevdelse og forsvar.

4.2.1 Sikkerhet og beredskap

Sikkerhet og beredskap menes her alle områder som har denne funksjonen i seg og er ikke avgrenset til Forsvaret og en evt overraskende angrep på Norge eller en sikkerhetspolitisk krisesituasjon. Det kan like godt være en større cruisebåt ulykke på kysten av Finnmark, til vær og klima utfordringer som stenger hovedfartsveier eller evnen til å være selvforsynt i en periode pga ikke intenderte hendelser som ulykker, skred eller annet.

Hovedfunn fra kapittelet over understreker hva et aktivt næringsliv betyr for bolyst. Økt bolyst og økt aktivitet gir bedre tilbud til innbyggerne som resultat av høyere inntekter. Det betyr bedre helsetilbud, omsorg, politi og andre tilbud som kultur mv som ikke treffer sikkerhet og beredskap. Det er denne gjensidige avhengigheten som er et viktig funn. Hvis nevnte bakerverer ikke ble laget i Finnsnes, men i Lakselv eller Karasjok ville dette bety lokal produksjon. Som informant A sier

"Det er mye god beredskap i lokalt næringsliv, fordi det er lite redundans på funksjoner og tjenester i Finnmark idag".(Informant A)

Hva ville et lokalt bakeri som produserer bakerverer for 1500 mennesker hver dag bety. Trekker vi med Grensevakten kan vi sikkert doble dette. Det vil bety arbeidsplasser, lokal og regional distribusjon, altså logistikk. Det ville betydd et lokalt korn og mel-lager. Slike lager finnes ikke i Finnmark idag iht informant A.

"Strømforsyning er sårbar, det finnes lite til ingen vedlager, kornlager eller drivstoff. Hvilken militær evne har man til å støtte sivilsamfunnet når det er begrensede ressurser?" (Informant A)

Tre andre informanter beskriver også i intervjuene problematikken med tilgang til råvarer og krafttilgang spesielt i Finnmark idag. Denne bakerbedriften er et lite eksempel men et nyttig som eksempel. Av og til så gir en satsning på noe merverdi på andre områder. Derfor er funnene og utvalget av informantene så spennende fordi målsetningen til de som er intervjuet er alle forskjellige, men de søker å finne frem løsninger som forsterker andre områder som er av betydning for sikkerhet og beredskap i et større perspektiv.

"Med oppbyggingen av Finnmark Landforsvar (FLF) bygger vi nå opp den militære evnen i Totalforsvaret." Informant A.

Den andre deler av Totalforsvaret er den samlede summen av beredskap i Norge. Det betyr at all sivil beredskap og aktivitet er viktig for å understøtte Forsvaret i krise og krig. I dag sier A videre, er det lite ressurser til slik understøttelse som nevnt i ift lager.

"Det vil dryppe på sivil beredskap som feks helsetilbud. Tilbudet blir nært folk som også betyr bedre brann, politi og den type tjenester blir mer robust" (Informant E). Dette forsterkes også

i intervjuet av informant B som trekker frem økt sivil og militær beredskap som effekt av en aktiv næringsliv. Som vedkommende sier:

"Det vil derfor stimulere på mange felt, ikke bare næringslivet. Økt konkurranse og mer aktive lokalsamfunn gir økte tilbud for folk og til å bli og gir tilbud som kultur, idrett og kompetansearbeidsplasser. Det skaper også større forsyningsikkerhet som Forsvaret også vil ha nytte av, mer er til nytte ift all beredskap. Andre eksempler er større varelager lokalt som er disponibelt for Forsvaret og befolkningen i (en) krise." (Informant B)

Dette er et gjennomgående funn som trekkes frem i alle intervjuene, noen i større grad enn alle. De med militær bakgrunn trekker også frem dimensjonen om at Forsvaret ser nytten i lokal sivil beredskap i to dimensjoner. Som nevnt over leddet i Totalforsvaret der sivil side har et ansvar, men begrensede muligheter i Finnmark slik situasjonen er idag. Men også det at med et sterkere sivil beredskap og tilgang til varelager og ressurser vil Forsvaret i en krise og krig kunne fokusere på primær oppgaven i større grad, ved at sivilsamfunnet i større grad har større redundans og resiliens i egen beredskap.

Et annet viktig punkt som er et av funnene er det som går på infrastruktur. Det var ikke et eget spørsmål som omhandlet dette, men som trekkes frem av samtlige intervju av seg selv. Den er også beskrevet i kapittelet over da infrastruktur utbygging pekes på som et tiltak som er kan stimulere til økt aktivitet og gjøre det lettere for bedrifter å operere i et så stort geografisk område som Finnmark er.

Det er en åpenbar sikkerhets og beredskapsdimensjon som ligger i dette punktet. En satsning på infrastruktur vil derfor være viktig for næringslivet, men vil styrke beredskapsevnen for evne til tilførsel av logistikk, forflytning av varer, tjenester, men også for Forsvaret. Informant C trekker dette tydelig frem i sitt intervju.

"Forbedret samferdsel vil forenkle overføringen av militærstyrker til nord hvis en tilspisset situasjon gjør at man må forsterke førstelinjeforsvaret til Norge i Finnmark." (Informant C)

I samme intervju gjør samme informant en ytterligere observasjon som er en utfordring for Heimevernet idag. Heimevernets styrke er dens lokale forankring. Dvs soldaten er i Heimevernet der han eller hun bor og er lokal kjent. Det har i den siste tiden vært krevende å fylle strukturen til Heimevernet i Finnmark pga lav befolkningstetthet. Et mer aktivt

Finnmark med en økning i befolkning vil øke evne til oppfyllingen av Heimevernets struktur i Finnmark spesielt.

"En økt populasjon vil i tillegg styrke rullene i Heimevernet" (Informant C)

Dette er viktig i en beredskapssammenheng som ikke omhandler militær trussel da Heimevernet også bidrar i Totalforsvaret. Et eksempel er støtten under Covid ved grenseovergangene mot Finland og Sverige der Heimevernet i Finnmark bidro vesentlig.

Helse er en viktig aktør innen sikkerhet og beredskap. Finnmark har idag to sykehus med Kirkenes og Hammerfest. Det er klinikker i Alta og Karasjok deretter helsesenter som er spredt i fylket. Et sentralt funn som har med det som følger av økt næringsliv, bolyst og sysselsetting er det som er beskrevet som tilbud. Aktive lokalsamfunn skaper flere slike tilbud og beskrives av samtlige informanter. Det gir også større og bedre helsesenter og bruk av spesialisthelsetjenesten. Denne tjenesten beskrives i intervjuet av informanten fra Helse Nord som under nedbygging i Finnmark pga budsjettkutt.

"Når man har en usikker situasjon, føler man seg fort glemt i øst Finnmark." (Informant E)

Dette er med henvisning til kuttene i intensivkapasiteten i Kirkenes. For mange i øst Finnmark betyr det at man fremover må til Tromsø for deler av spesialisthelsetjenesten hvis dette blir en realitet. Dette gjør det krevende å skape bolyst, men fokuset her er at det påvirker beredskap for landsdelen. Dette skaper usikkerhet for fremtiden som det kommer frem i intervjuet, både mht en aggressiv nabo i Russland, men det at man føler at Helse Nord må spare penger og redusere tilbud og arbeidsplasser. Det er kun en informant som går i disse detaljene, men er naturlig gitt bakgrunn og kompetanse. Dette funnet er viktig da nedbyggingen kommer som resultat av kutt i budsjett, men også fordi en lavere befolkningstetthet skaper mindre behov for en kapasitet som er kostbar.

Det var i intervjuene viktig å få belyst hvilke utfordringer den enkelte mht sin stilling så ift evnen til å utøve forsvars og sikkerhets politikk idag. Det var ønskelig å få den enkeltes perspektiv selv om dette kunne være et spørsmål som var litt utenfor eget kompetanse område. I tillegg var det ønskelig å se perspektivene fra militært ståsted på andre områder en det som har med Forsvaret å gjøre. På det spørsmålet svarte E følgende:

"E-6 innfartsåren, sårbar infrastruktur" Økt andel Pendling gjør FLF ekstra sårbar når nøkkelpersonell er borte i perioder og det tar tid å få dem på plass ved behov. Så får det innvirkning på lokalsamfunn da potensielle skattepenger forsvinner som gir stram kommuneøkonomi. " (Informant B)

En informant trekker frem den lange kysten og samfunnene der, og viktigheten av å opprettholde bosetningsstrukturene man har. Altså å ha noe å "forsvare". I samme intervju trekkes det frem at Finland oppleves som noe mer markant og offensiv på dette området og kanskje noe vi kan lære av. Samtidig som man skal balansere opp mot Russland sier informanten A videre.

En informant er også inne på samme spor med befolkning og at det mangler folk, og at denne trenden må snus. Her trekkes det frem en utfordring om at det må handling til, ikke bare ord. Det må legges til rette for industri og næring, med konkrete støtteordninger og konkrete rammevilkår.

En informant fra Forsvaret vil begrense svaret til det som har med Forsvaret å gjøre. Interessant nok er det samme utfordringsbilde som over, nemlig tilgang på personell.

"Den største utfordringen er å rekruttere personell til Finnmark,. Videre er det å fasilitere for å få de som er villige til å tjenestegjøre i Finnmark overbeviser medflyttere å bli med. En stor andel av de som kommer til Finnmark pendler." (Informant C)

Samme utfordring ser den andre informanten fra Forsvaret. Det er et svært tydelig funn. Det er lav befolkningstetthet, men mange militære arbeidsplasser men de fleste pendler og er borte fra avdelingen.

For Forsvaret er det idag i tillegg en utfordring å rekruttere nok personell til Finnmark og særlig det å få dem til å flytte til tjenestestedet. Det kommer frem i intervjuene, da særlig de med militær bakgrunn. De sier i tillegg at det ikke oppleves fra sentralt hold at det er noe hastverk i å få bygget opp militære kapasiteter i Finnmark og i Forsvaret generelt.

"Opplever at det i hovedstaden er en form for business as usual i sør." (Informant A)

Dette selv om det er krevende tider. Når det i tillegg kommer frem i samtlige intervju at tilgang på personell og tynn sårbar bosetningstetthet er en hovedutfordring, gjør det

oppbygging av militære avdelinger, men også stimulere til et aktivt næringsliv svært krevende. I forkant av intervjuene forventet jeg i større grad fokus på infrastruktur som en hovedutfordring fra de med militær bakgrunn, sammen med fravær av økte bevilgninger til Forsvaret i nord. Selv om dette nevnes en hel del, så er det personell, altså mennesker som kommer som første og største utfordring. Sivil og militær side bekrefter dette. Det hjelper lite å ha gode veier og varelager hvis man ikke har mennesker som kan fylle arbeidsplasser med innhold og kompetanse, eller å bemanne militære avdelinger og kjøretøy til Forsvaret av Norge.

4.2.2 Suverenitetshevdelse

Dette punktet er tatt med da det kom frem som tydelige funn gjennom intervjuene og i dataene at aktivitet og næring også er en form for suverenitetshevdelse. Dette som et resultat av åpne spørsmål og intervju metodikken. Det er et veldig interessant moment som kom i nyanser, men også direkte og indirekte gjennom intervjuene. Det var tydeligst i intervjuene med sivile ledere i Helse Nord og fylkeskommunen. I denne sammenheng ble det tydelig at suverenitetshevdelse har flere dimensjoner ut ifra hvem man spør. Tradisjonelt er suverenitetshevdelse noe som utøves av myndighetene gjennom Politi, grensevakt, kystvakt og Forsvaret innen forskjellige domener. Det er formelt sett det som er riktig når vi snakker om suverenitetshevdelse og sikring av Norges suverene rettigheter på land eller i en økonomisk sone. Man kan selvfølgelig ikke drive suverenitetshevdelse gjennom turisme eller bakeri. Men i denne sammenhengen er det aktivitet i seg selv som opplevd suverenitetshevdelse sett fra en motstander og med dagens situasjon blir dette sett opp mot Russland. Aktivitet og bosetning er en terskel i seg selv for en motstander.

På spørsmålet om hvilke effekter du kan se for deg av en aktiv nærings og økonomisk politikk i nord kan ha på sikkerhet og beredskap, er denne dimensjonen et funn i alle intervjuene. Det samme på spørsmålet om det er andre områder eller virkemidler som kan dekke sikkerhet og beredskapsmessige gap som dekkes av forsvars- eller sikkerhetspolitiske virkemidler.

"Det er åpenbart, med flere folk og høyere innbyggertall genererer det offentlig aktivitet og det vil i seg selv gi beredskap. At man har offentlig og privat aktivitet i grenseområdene og andre områder i Finnmark er viktig, og det er innlysende logikk at det henger sammen. Vi vet

jo heller ikke hva som skjer på lang sikt (feks om 100 år). Derfor må en stat være tilstede og markere sine grenser og det skjer naturlig med at folk bor der og har sin aktivitet" (...) Jo høyere aktivitet jo mer vil man konsolidere den norske stat. " (Informant D)

En annen informant sier med tydelighet at det er ikke nok å bare ha en militær avdeling, men også bosetting, aktivitet og lys i husene. En annen informant følger opp i samme spor.

"Beredskap handler blant annet om tilstedeværelse. Ikke minst handler det om at et område skal være verdt å forsvare. Geografi i seg selv er sjeldent nok" (Informant C)

Dette punktet i analysen er svært interessant opp både mot forskningsspørsmålet og problemstillingen. Problemstillingen antyder et dialektisk forhold mellom næringsliv, økonomisk politikk og evnen til å utøve forsvars og sikkerhetspolitikk. Momentet som trekkes frem her belyser at befolkningsstrukturen og generell aktivitet i seg selv har en sikkerhetspolitisk verdi. En slags to for en handel.

4.2.3 Forsvaret i Finnmark

Finnmark Landforsvar ble bygget opp for å øke tilstedeværelsen i Finnmark og kom i gang etter Russlands invasjon i Krim i 2014. Dette avsnittet oppsummer mine funn ift effekten en satsning i Finnmark rent konkret kan ha på oppbyggingen av FLF, men også virker på Forsvarets oppgaver. Siden alt henger sammen med alt vil det være flere momenter som er nevnt som får relevans i dette avsnittet.

Først og fremst er en oppbygging og satsning på Forsvaret i Finnmark politisk betinget. Det betyr midler som nyttes og ressurser som settes av. Oftest er disse rettet direkte mot Forsvaret. Det kan være anskaffelser av kjøretøy og kapabiliteter til bygging av kontorer, kaserner og boliger. Det fremkommer godt i intervjuene med de som har militær bakgrunn at denne satsningen må økes. I prop 1S som kom ut høst 2022 setter av flere milliarder til økt bygging av infrastruktur i Garnisonen i Porsanger. Forsvarsbygg trekkes også frem i intervjuene som en aktør som søker å nytte lokalt næringsliv som trenes frem som positivt. Dette er et positivt funn på at næringslivet og Forsvaret finner sammen som er til gjensidig støtte. Fordi:

Personell er vår største utfordring. Dette er et utsagn som går igjen i intervjuene på en eller annen måte. Enten som i rekruttering til Forsvaret, eller i form av trend med fraflytning og lav befolkningstetthet.

Et hovedfunn som trekkes frem er å stimulere til bolyst. Et ønske om å bosette seg betinger arbeidsplasser. Videre er det viktig at det er et ok boligmarked eller mulig få bolig gjennom Forsvaret. Så kommer helse og omsorgs tilbud og kultur og idrett. En militær familie er ikke forskjellig fra andre familier. Derfor er hovedfunnene i forskningsspørsmål nr 1 gyldig også for å stimulere til bolyst for en forsvarsfamilie. Offiserer og befal som har samboer eller ektefelle er som alle andre familier en to-karriere familie. Derfor vil et aktivt næringsliv som gir jobber, mulighet for utdanning og kompetanse heving stimulere til rekruttering og flytting til Finnmark. Effekten for Forsvaret blir stor i enklere rekruttering og tilstedeværelse hele tiden da personellet i mindre grad vil pendle. Økt rekruttering gir stabilitet og utvikler en militær avdeling spesielt når den er i oppbygging slik FLF er idag.

Poeng nr to er ressursen en medflytter faktisk innebærer. Mangel på arbeidskraft og kompetanse kan også fylles av medflyttere som har variert bakgrunn og utdanning. En tilflytning betyr potensiale i arbeidskraft, men da må det være arbeidsplasser eller studiemuligheter.

I intervjuet med en leder i Forsvaret er tydelig på dette området. Det må gjøres attraktivt for medflyttere. Inntil Finnmark blir et "fyrtårn på vekst" (Informant C), kan incentiver være en midlertidig løsning. Det kan være å gi medflyttere en pensjonsgivende lønn, investere i reelle velferdstiltak som møteplasser mv. Digitale muligheter er nevnt som en potensiale som kan utnyttes for de som har jobber der det er mulig.

Et annet viktig poeng er dette med pendling som er krevende ved at personellet er bosatt et annet sted og vil reise hver uke ut av området. Tilstedeværelse er beredskap og er en svakhet hvis det blir for mange pendlere. Det er også en negativ spiral som er belyst tidligere med fravær av inntekter for kommunene. Det gir mindre muligheter for tilbud til befolkningen som igjen påvirker bolyst - både tilflytning og beholde de som bor der idag.

Det er hensiktsmessig å trekke frem suvtrenitetsbegrepet i dette avsnittet. For Norge er aktivitet og lys i husene et viktig signal på tilstedeværelse. Dette er en klar fordel for Forsvaret også og viktig for Forsvaret som utsagnet under belyser.

" Forsvarspolitik er distriktspolitik og distriktspolitik er forsvarens politikk. Uten en aktiv distriktspolitik og evne til å bremse (de) demografiske utfordringene så er det ikke så mye Forsvaret skulle ha sagt, eller så mye igjen å forsvare." (Informant B).

"Økt bosetting vil være en demper på krigføring, uten befolkning og aktivitet blir man et lettere offer.(...) Derfor er balanse viktig mellom det militære, sivile og næringsliv. Man bør derfor øke bevisstheten hos næringslivet, (og) i den sammenheng næringslivets rolle i samfunnet innen sikkerhetspolitikk og beredskap (...)" (Informant B)

I tillegg er utsagnet under vesentlig ift samfunnskontrakten og tilliten mellom befolkning og staten. Informant C trekker i tillegg frem at det er en fare for at Finnmarkinger føler seg som *"annenrangs borgere"* når det kommer til infrastruktur satsning ift det som skjer i sør. Dette er noe som på lang sikt kan bidra til at man kan spille på motsetninger. I intervjuet fra informanten fra Helse er han overtydelig på hvor krevende signal det er å nedbemanne et sykehus i Kirkenes så tett på grensen. Et aktivt Finnmark vil forebygge det som beskrives under.

*"Tilliten mellom staten og folket og samfunnskontrakten er svært viktig i Norge. Politiet scorer idag dårligere i Finnmark enn andre steder i landet. Måten Finnmark ble behandlet med brenning etter krigen og Norge som stat har behandlet samer kan gjøre det lettere å undergrave myndighetenes status. Det er en sårbarhet som kan utnyttes på lang sikt. Hvis en slik utvikling fortsetter i 20 år kan det være mulig å utnytte denne sårbarheten. Så er det viktig å huske på debatten om ressursene i havet. Tilgangen til havet er alltid relatert til land. Derfor må Finnmark og Svalbard sees i sammenheng. Derfor er det i Finnmark og Svalbard slik at næringspolitikk, **sikkerhetspolitikk og Forsvar går hånd i hånd.**" (Intervju A)*

Alt henger sammen med alt. Effekten for Forsvaret i Finnmark er derfor iht intervjuene og funnene på tvers av fagområder og bakgrunn tydelige. Et aktivt Finnmark, aktive lokalsamfunn bidrar både til å bemanne militære avdelinger, gir økt tilstedeværelse men bidrar også til å øke terskelen for en motstander til å vurdere et overfall eller presse Norge som suveren stat.

4.2.4 Sammenstilling av funn

Her sammenstilles funnene i kapittelet med blick på forskningsspørsmål nr 2. Funnene i kapittelet med fokus på spørsmål 1 er også relevante for svaret på dette spørsmålet men tas i konklusjonen og i drøftingskapittelet.

- Generell konsensus om en økt effekt for **sikkerhet og beredskap** i alle intervjuene. Denne er til nytte for både sivilbefolkning gjennom økte antall lokale lager, mer aktivitet og tilbud feks økt evne til logistikk og distribusjon. Det trekkes frem at dette er av nytte for Forsvaret, men også at Forsvaret frigjør kapasitet da sivil sektor har større redundans. Særlig vil økt utbygging av infrastruktur være av betydning. Lettere for logistikk og mobilitet, men også fremføring av militære styrker hvis det skulle oppstå krise eller krig. Dette er et viktig punkt som beskrives av både militære og sivile informanter.
- Et hovedfunn til er oppfattelsen av en økt evne eller kognitiv opplevelse for en motstander mht **suverenitetshevdelse**. Dette er et viktig hovedfunn som er svært interessant som kommer frem uavhengig av bakgrunn. Dette er av stor betydning for Forsvaret og vil øke terskelen for en motstander.
- I sammenheng med det over virker økt satsning og fokus, både fra sentrale myndigheter og et aktivt næringsliv i Finnmark forebyggende mot å spille på motsetningsforhold internt i Norge og utjevne forskjeller mellom by og land. En viktig evne til resiliens i befolkningen og evne til motstand ved kriser og krig.
- Aktive lokalsamfunn og næringsliv både offentlig og privat gir økt tilbud som stimulerer til bolyst. Det øker Forsvarets evne til **bemannig og rekruttering**. Dette er avgjørende for oppbygging av militære avdelinger, kompetanse og kapabiliteter. En kapabilitet er kun dette når den er bemannet av mennesker med rett kompetanse.
- **Tilstedeværelse** gjennom mindre grad av pendling. Suverenitetshevdelse gjennom genrelle tilstedeværelse er en side. En annen side er tilstedeværelse av de militære lederne og soldatene ved bosetting. Økt bolyst gjennom økt antall arbeidsplasser og mulighet for utdanning bidrar til å rekruttere og incentiv for å få dem til å flytte til tjenestestedet.
- **En god spiral** det over betyr økt andel medflyttere som flytter til regionen. Det ligger stort potensiale i tilflytting av kompetanse gjennom medflytterne og deres utdanning og erfaring

til regionen. Det gir økte skatteinntekter lokalt som igjen gir bedre tilbud som skole, helse, politi brann og redning. Det virker inn på bedre **daglig sivil og militær beredskap**.

- **Helse** blir bedre utbygd og mindre sårbar for nedbemanning i krevende økonomiske tider. Lavere befolkningsgrunnlag betyr mindre bruk av spesialisthelsetjenester som betyr at man tar økonomiske hensyn da det i stort er billigere å fly pasienter til Tromsø enn å opprettholde intensivkapasitet i Kirkenes som eksempel. Helse er også viktig for å bevare høykompetanse arbeidsplasser.

4.3 Lokale eller nasjonale tiltak og opplevelse av hastverk

Det er nyttig å inkludere et kort kapittel på hvordan tiltak skal styres og opplevelsen informantene har i situasjonen og om det haster å gjøre tiltak. I intervjuene var det viktig å få frem synet på om tiltak burde styres lokalt eller nasjonalt. Årsaken er at problemstillingen betinger endring og satsning på Finnmark som krever handling. En tese som jeg har hatt fra starten er at det må en helhetlig tilnærming til og derfor er nyttig å få frem synet på hvem eller hvordan tiltakene.

Kort oppsummerer så er meningene delt i to. Felles for alle intervjuene er behov for tiltak og midler. Forskjellen ligger mest i hvem som skal styre tiltakene. En informant fra Forsvaret er tydelig på at det må ledes nasjonalt. Vedkommende sier videre at mange kommuner er på Robæk listen som gjør at det blir for krevende. Videre så utdypes det at dette er såpass viktig at det dreier seg om en strategisk nasjonal satsning for å få dette til. Når det referer til dette, så dreier det som om satsning på Forsvaret og å snu trenden man opplever i Finnmark generelt. Uenigheten ligger ikke i at det er en nasjonal satsning men i større grad gjennomføringen og dette kommer også fra ståstedet til de som ble intervjuet. Intervjuene av de som kommer fra fylkeskommune er tydelige på at det ikke må styres fra nasjonalt hold. De begrunner i intervjuene kompetansen man har på fylkesnivå og kjennskap til problemene. Det beskrives en form for nedjustering av de midlene fylkene før hadde av midler som kunne nyttes mot kommunene. Det kunne være arealplan tiltak, infrastruktur eller andre tilskudd. Derfor kommer det frem i intervjuene en opplevd frustrasjon at mange tilskudd har bindinger fra sentralt hold. *"Fylkeskommunen blir derfor enn mellomstasjon for statlig politikk til kommunene"* (Informant D)

Det vises til i intervjuene en for dårlig dialog idag mellom fylket og sentrale hold. Dette er nok en problemstilling de militære informantene ikke føler like godt og forklarer litt av det ulike synet de har på hvem som skal styre tiltakene.

Det sagt så er det ikke en uenighet, perspektivet er annerledes mellom informantene ift daglige utfordringer. Som en informant sier: *"Perspektivet bør være ved statlig virkemiddelbruk, så må fylkeskommunenes rolle og kapasitet styrkes og få mer penger til å kanalisere til riktige prosjekter."* Informant D. Hovedbudskapet er for så vidt det samme, det må nasjonale tiltak til for å bedre situasjonen og en helhetlig tilnærming. Perspektivet om at regionen og fylket skal ha påvirkning og evt styre bruken av ressurser er i så måte ikke i kontrast. Det fremgår godt i alle intervjuene at tiltak som foreslås betinger en nasjonal satsning. Myndighetene har i utfordringen med budsjett i Helse Nord anledning å styre hvorvidt en nedbemanning i Kirkenes skal gjennomføres eller om det skal fredes gitt at man bør ha en nasjonal helhetlig strategi i Finnmark som en informant sier.

Det var også nyttig å få perspektivet på opplevd hastverk gitt sikkerhetspolitisk situasjon, men også trenden med fraflytting og stagnasjon i vekst i Finnmark. Det er tydelig blant informantene som har militær bakgrunn og informanten fra Helse om at det ikke opplevdes slik. En informant sa kort at " I Oslo er det business as usual", altså ingen endring eller fokus. Det er naturlig gitt at dette er mennesker som daglig jobber med beredskap og bygging av beredskap og helse. Det var ikke uventet.

Fra lederne i kommunen var det noenlunde samme innstilling og man opplever lav grad av fokus særlig fra sentralt hold. En informant sier i intervjuet at man har beredskap som agendapunkt på møter, men som ledd av faste punkter man alltid har. I intervjuet fra informanten fra Helse pekes det på mang tiltak og styrking. Både av hovedredningsentralen (HRS) men også etableringen av et ambulanshelikopter i Kirkenes. Men dette er ikke som resultat av krig i Ukraina, men snarere økt cruise aktivitet og andre forhold.

Det trekkes frem en opplevelse at man har fokus på privat beredskap som litt ekstra mat og vann hjemme og kjøp av jod tabletter som er en endring. Men som en sa i intervjuet, det er ikke noe spesielt tema i hverdagen eller på møter der høyere ledelse er tilstede. De er også raske til å si at lokale beredskapsplaner er gode og at det er fokus i hverdagen, men ikke som resultat av det som skjer i Europa.

Det er ikke overraskende at forsvarsansatte er mer urolige og utålmodige. Det ligger i yrket og fokuset i hverdagen. Det er allikevel interessant og overraskende at det ikke er en opplevelse av hastverk eller fokus gitt situasjonen. Det var en forventning ved inngangen i intervjuene gitt at Finnmark grenser til og er nærmest Russland og de områdene hvor det er mye aktivitet i havet ift fly og ubåter. Svarene er mer det jeg ville forventet hvis jeg intervjuet tilsvarende informanter i et annet fylke med tilsvarende distriktsutfordringer.

Videre viser analysen at opplevelsen er lik mht opplevd fokus fra nasjonalt hold og sentral ledelse. Det er noe bekymringsverdig og gir muligens en indikasjon på at det er vanskelig å snu på trenden og få økt hastigheten på å bygge et sterkere Finnmark. Det er åpenbart gjennom å lese i media at statsminister og forsvarsminister er opptatt av dette. Men det er ikke det nivået det henvises til. Det kan bety at budskapet vannes ut nedover i byråkratiet. Det forklarer muligens innstillingen i intervjuet som påpeker at det må en strategisk nasjonal satsning for å få endret kurs.

4.4 Konklusjon av analysen

Hva skal til for å utvikle lokalt næringsliv, sysselsetting og bolyst i Finnmark?

Følgende hovedtrender går igjen i analysen og dataene. Det dreier seg om arbeidsplasser og særlig mangel på høykompetanse arbeidsplasser. Det er derfor ikke høy arbeidsledighet som er problemet, men fravær av jobber som stimulerer til bolyst og tilflytning. Det understrekes av utsagnet om at man reiser bort og tar utdanning over overkvalifisert for å jobb i hjemfylket. I tillegg så får man en knytning til utdanningsstedet som ofte har en knytning til industri eller virksomheter. Det digitale mulighetsrommet med fjernkontor er noe som bedrifter og det offentlige kan utnytte i større grad. En annen større faktor er muligheten for utdanning. Det er mangel på utdanningsmuligheter som også betyr mindre mulighet for videre og etterutdanning for de som er i arbeidslivet, grundere og eiere av bedrifter. Utdanningen bør også tilpasses fylket og det som er særegent for regionen. En kan spørre seg hvorfor ikke Alta som en stor by ikke har et universitet med høgskoler i andre byer i Finnmark. Utdanningsinstitusjoner tiltrekker seg også de yngre og bedrifter som har behov for kompetansen.

Det må større incentiver på plass på individ/familie og på bedriftsnivået. Geografien alene skaper utfordringer og større kostnader for små og mellomstore bedriftseiere. Det å utvide basen er derfor ekstra krevende og vil kreve både kompetanse og kapital.

Det over leder til infrastruktur. Utbygging av infrastruktur som veibygging som er sikker og fremtidsrettet, reduserer transporttiden og øker tilflyt av turister som får adgang til naturen og landskapet er noen av effektene. Økt mobilitet vil være en fordel på individ nivå også.

Hvordan omtaler vi distriktene i dag. Er det som i casebeskrivelsen at vi ser på distriktet og nord som utgiftspost. En bedre fremstilling av livet i distriktene med nærhet og rimeligere boliglån og mindre pendling.

Summen av dette betinger en offentlig satsning. Det er gjort med tiltakspakken som favner om Finnmark og deler av Troms idag, men er for tidlig og evaluere. Alle informantene er enige i at det må nasjonale tiltak til, men uenighet om styringen av dem. Noen mener det må styres nasjonalt for gjennomføringsevne, mens fylkeskommunen er tydelig på lokal forankring. Det er ikke det vesentligste. Satsningen må være nasjonal, om midlene styres av fylket eller fra et departement blir en annen diskusjon.

For å utvikle lokalt næringsliv, sysselsetting og bolyst må flere incentiver på plass for bedrifter, særlig høykompetanse bedrifter som bidrar til økt tilflytning av folk med høyere utdanning. Det etterspørres høyere utdanning med fokus på regionens egenart. Det vil kunne bidra til flere som søker seg til og blir i regionen for utdanning, sikrer kompetanseheving og tilbud også for medflyttere i Forsvaret, men tilflyttere generelt. Det gir økte muligheter for kompetanse heving også for etablerte bedrifter. Utdanning, forskning, industri og arbeidsplasser henger sterkt sammen. Økt fokus på infrastruktur som øker mobilitet. Summen av dette skaper aktive lokalsamfunn som skaper mer tilbud, mer helse, politi og bedre skoler. Alt henger sammen med alt derfor blir det ikke en lineær rekkefølge, men må gå over to eller flere spor. Små kommuner med stram økonomi får ikke til dette alene, og det er for få grundere til å skape denne aktiviteten selv. Derfor er en hovedslutning at det må en større offentlig satsning for å etablere en ny strategi og næringskultur.

Hvilke effekter vil et aktivt næringsliv ha for forsvar, sikkerhet og beredskap i nord?

Aktivitet i seg selv skaper tilstedeværelse. Dette var gjennomgående i dataene. Et sitat bekrefter også at økt bosetting vil kunne være en demper på krigføring. Kognitivt vil aktive områder med aktivitet, handel, turisme og offentlig virksomhet symbolisere tilstedeværelse. Med andre ord en myk form for makt, som sørger for at den harde delen av makt og

suverenitetshevdelse kan nyttes der den behøves mest og virker best. Summen av dette skaper en høyere terskel for en aggressiv nabo når geografien fylles med mennesker.

Aktive miljø, med arbeidsplasser og tilbud skaper også bolyst for forsvarets personell og stimulerer til flytting, særlig effektivt for de som har familie. Det igjen skaper mangfold og innflytning av kompetansen de tar med seg. Mulighet for utdanning og kompetanseheving forsterker dette iht analysen. Enten ved at det tilrettelegges lokalt eller at man har høyere utdanning i Finnmark. Men effekten for Forsvarets avdelinger i Finnmark av dette vil være stor.

Mindre pendling skaper mer tilstedeværelse da personellet bor der avdelingen holder til. Det er også en udiskutabel skattefordel for kommunen som får bedre økonomi som får en multipliserende effekt og god spiral. Det vil også bidra til økt rekruttering og bemanning av avdelingene lengst mot nord som er et problem idag. Oppbyggingen av Finnmark Landforsvar som beskrives i intervjuene går saktere på grunn av dette og vil være en viktig effekt.

Aktive lokalsamfunn skaper også økt grad av utholdenhet. Mer aktivitet, butikker og logistikk skaper lokale varelager, det inkluderer bedre tilbud generelt som helse, politi og brann. I sum skaper dette større evne for generell beredskap i lokalt og regionalt. Dette beskrives som til nytte for Forsvaret, som også i krise og krig er avhengig av totalforsvaret og samfunnets samlede beredskap. Finnmark Landforsvar har kun økt den militære evnen til Totalforsvaret i Finnmark.

Helse er gjennomgående en viktig faktor. Helse som i lokalt, men også tilgang til sykehus. Krise og krig er helsefarlig kan man spøkefullt si. Men det er store behov for robust helsetilbud i krise og krig, men også i situasjoner med naturkatastrofer og andre uventede hendelser. For Forsvaret er derfor helsetilbud og sykehus kapasitet svært viktig og avgjørende. Det er det også for sivilbefolkningen som også kan rammes i krise og krig. Det å ha et robust tilbud vil ha stor effekt for Forsvar, sikkerhet og daglig beredskap. Helse representerer også arbeidsplasser og særlig arbeidsplasser som krever høy og spesialisert utdanning som er mangelvare i Finnmark idag.

Effektene av et aktiv næringsliv er stor for Forsvaret, beredskap og i sikkerhetspolitikken i nord. Næringsaktivitet i seg selv er både en effektiv og samfunnsøkonomisk måte å vise tilstedeværelse og for Norge å "markere sine grenser" som skjer naturlig ved at folk bor der,

som en informant svarte. Særlig siden Forsvaret ikke kan være over alt, men må fokusere på noen områder som kun Forsvaret kan operere i. Næringsaktivitet fyller i så måte et sikkerhetspolitisk gap ved å vise norsk aktivitet og myk makt i en større helhet.

Bolyst betyr også mye for Forsvaret. Mer aktivitet, jobber, tilbud for medflytter og familie skaper økt rekruttering. Det gir økt tilflyt av kompetanse og økt militær tilstedeværelse med færre pendlere. Økt rekruttering gir presumptivt flere erfarne sjefer, soldater og avdelinger. Infrastruktur gir økt mobilitet som gir redundans for samfunnet som også Forsvaret er avhengig av. Det skaper økt resiliens og motstandskraft generelt. Til slutt vil økt satsning i nord utjevne ulikheter mellom bygd og by og nord og sør. Ikke en fare idag, men vi vet at en motstander vil spille på motsetninger i befolkningen som kan bli en faktor på sikt som særlig to informanter trekker frem tydelig.

Avslutningsvis viser svarene på begge spørsmålene dette; det er en større gjensidighet mellom næringsliv og forsvar enn vi nok tilkjenner idag. Sektorprinsippet og gjeldende forsiktighet og økonomisk politikk forklarer kanskje hvorfor vi ser det som separat. Dette avhengighetsforholdet synes større jo lenger unna man er de store byene. De demografiske utfordringene i sivilsamfunnet rundt smitter over på evnen til forsvar, sikkerhet og beredskap i Finnmark. Det kommer tydelig frem i dataene og svarene på forskningsspørsmålene. Effektene kan være store som beskrevet over, men de er også gjensidig forsterkende i negativ retning som vi ser i FLF basert på svarene og status idag. Jo flere sektorer som har et ansvar jo større blir behovet for en form for sentral samordning. Dette hovedpoenget treffer problemstillingen og vil sammen med svarene over danne grunnlaget for drøftingen.

5.0 Drøfting

I dette kapitlet vil jeg drøfte hovedfunnene opp mot teorien. Analysen inneholder stor bredde i svar og data, men konklusjonen sammenstiller hovedfunn trekker dem sammen i en mer håndterbar mengde og format. Det er i hovedsak disse jeg vil se på mot teorikapitlet for avsvkke funn mot disse i veien mot en konklusjon. Bredden i analysen gir allikevel mulighet for å trekke ut momenter og utsagn fra informantene ved behov. Drøftingen er todelt der første del i stort omhandler økonomisk teori. Andre del tar for seg sikkerhets politikken og effekten av en aktiv økonomisk politikk for forsvar sikkerhet og beredskap før vi avslutter medi konklusjonen.

5.1 Hva sier økonomisk teori

Første halvdel av drøftingen har fokus på å se på funn og drøfting med fokus på økonomisk teori. Denne delen tar utgangspunkt i noen sentrale temaer som multiplikeatoreffekten, effekt av økt reallønn og hovedteorien om myndighetenes rolle som aktiv pådriver for å rette opp i ubalanse ifm økonomi, sysselsetting eller vekst.

5.1.1 Multiplikatoreffekten og relasjonen mellom næringsliv og forsvar

SSB og NAV sine tall om ledighet i Norge er god lesning. Samme i Finnmark som har ved utgangen av februar 2022 en ledighet på 1.8%. (<https://www.nav.no/no/lokalt/troms-og-finnmark/relatert-informasjon/statistikk-og-analyse>)

Det er positive tall og veldig bra. Problemet vi ser på her dreier seg om noe annet enn ledighet. Men likheten ligger å skape sysselsetting, altså arbeid og aktivitet. Forskjellen er at det ikke er en stor andel ufrivillige arbeidsløse som står uutnyttet som igjen skal skape effekter. Arbeiderne er ikke ledige, de er i full jobb. Problemet er at de jobber andre steder i landet. Altså er det en annen kontekst.

Keynes skrev sine teorier med blick til krisene som var og gikk i rette mot årsakene enten det var teorier eller andre årsaksammenhenger og kontekst. Han møtte altså ikke en krise med en gammel teori, men forsøkte å møte nye kriser med nye teorier. (Reinertsen, 2021, p. 7) Det skal vi forsøke oss på videre med basis i Keynes.

Økonomisk politikk iht Keynes og sysselsetting spesielt bør styres av myndighetene når markedet selv ikke er tilstrekkelig. Vi er godt kjent med bruddet med tanken om det selvregulerende markedet. I vår kontekst kan vi si oss enige i at selvreguleringsmekanismer i Finnmark ikke fungerer. Ikke at det er en uttalt metode, men problemene har ikke blitt løst av andre mekanismer siste tyve år. Trekker vi den med oss videre er en slutning at økt sysselsetting og aktivitet i Finnmark må stimuleres fra sentralt hold selv om det styres regionalt. I analysen kommer det også frem at fylkeskommunene idag har mindre ressurser å stille opp med idag enn før. De oppleves å være en transitt-stasjon for villet politikk fra departementene i Oslo.

Det sagt så er det ikke hovedpoenget hvem som styrer midlene, men at myndighetene må påvirke når det private ikke selv kan eller vil gjøre det. Keynes sier selv i det noe ekstreme eksempelet om å grave ned krukker med penger som arbeiderne kan grave opp. Når de er

gravd ned kan gjerne det private gjennom laissez-faire prinsippene gjøre resten. Det er altså ikke så farlig hva slags aktivitet man skaper, bare man skaper noe. Alt annet enn stønader er bedre.

Så langt treffer funnene godt med økonomisk teori. Det er gjennomgående et behov for tiltak som må på plass for å stimulere til økt sysselsetting. Men noe skurrer i avsnittet over. Dette er også trukket frem av andre som mener Keynes teorier er gode, men når det kommer til det grønne skiftet som ett eksempel så bør man styre mer enn Keynes legger opp til for å få den effekten man har behov for (Reinertsen, 2021, p. 103). Og det er en annen effekt vi ser etter i oppgaven, som bidrar på flere områder.

Effekten vi er ute er en form for god spiral der tiltakene virker på evne til forsvar men også til annen vekst. Det er sammenfallende med teorien. Det er påfallende likhet i det som er i funnene fra analysen at ett tiltak påvirker ett annet. Det har altså en multipliserende effekt å stimulere til et aktivt lokalsamfunn med lokalt næringsliv. Det stimulerer videre til bolyst som øker skatteinntekter som igjen gir bedre tilbud. Samme tankerekke finner vi i Keynes multiplikatoreffekt i sine teorier. Økt sysselsetting bidrar til økt konsum som igjen bidrar til økt produksjon som igjen gir verdiskapning og flere i arbeid. Multiplikatoreffekten er derfor en viktig faktor for å oppnå mer av ett tiltak, men da må det en offentlig satsning til.

Funnene har derfor treff mot økonomisk teori og multiplikatormodellen spesielt som drøftes i dette avsnittet. Det Keynes forteller oss med multiplikatoreffekten er enkelt fortalt en generell god spiral som kommer av økt sysselsetting. Egentlig uavhengig av hva det er. Den var ikke myntet på forsvar og sikkerhetspolitikk i sin tid, men drøftingen viser relevans for teorien mot vår problemstilling og funn. Det blir viktig å utforske denne videre i drøftingen for å se effekten mot forsvar og sikkerhetspolitikk.

Så er det viktig å understreke at satsning på Forsvaret ikke er som å grave ned krukker med gull. Forsvaret kan opplagt fylle en rolle som hjørnesteinsbedrift som økt næringsaktivitet kan springe ut av. Det er en delkonklusjon som er viktig, og en realitet noen steder i Troms og på Rena idag. Det gir virkemidler for forskningsspørsmålet på hva som skal til for å øke aktivitet i Finnmark. Det har derfor vært vanlig å se dette kun *en* vei. En leir kan plasseres ut av distriktpolitiske hensyn, eller ikke bli lagt ned pga distriktpolitiske hensyn, selv om den militære verdien er blitt vurdert som lav. Det som springer ut av teorien, funn og drøfting er

imidlertid effekten den andre veien. Ikke bare en tydelig relasjon og gjensidighet, men som essensiell del av forsvarspolitikken og suverenitetshevdelse i Finnmark. Tar vi den videre viser det at nytten er størst av investeringer i og for næringsaktivitet og ikke incentiver. I tillegg viser analysen at en form for selvregulering ikke har ført frem, som har støtte i teorien iht Keynes.

Hva så med incentiver? Enhver form for stønad iht teorien er underlegen konkrete tiltak og offentlig satsning på arbeidsplasser iht Keynes. I tillegg er det et annet forhold vi må ta tak i, effekten av tiltak ved lav ledighet i et rikt land. For ledigheten er lav i Finnmark også. Iht formelen til Keynes så er en slik effekt lav(ere). Hvordan angriper vi disse to? Da må vi se på konsumtilbøyelighet før vi etterpå ser på markedet og tiltakspakkene som er igangsatt.

5.1.2 Konsumtilbøyeligheten i Finnmark?

Begrepet konsumtilbøyelighet viser i teorien at det er mer enn markedskreftene som påvirker produksjon og konsum. Den er også et brudd med prinsippet om markedets evne til selvregulering. Særlig sysselsettingen som en endogen faktor som kan påvirkes ved tilrettelagt økonomisk politikk eller myndighetenes påvirkning i markedet er sentral og viktig.

Men formelen og teorien viser oss også effekten og multiplikatoren n ved økt sysselsetting. I teorikapittelet er dette beskrevet som å gi stor effekt. Samtidig avtar effekten jo høyere sysselsetting man har. Analysen av dataene viser behov for sysselsetting og i drøftingen senere vil vise til tiltak for å bedre denne. Poenget nå er ikke akkurat hvilke tiltak, men effekten av økt sysselsetting. Det er her vi må se på teoriene i konteksten vi opererer i. Norge er et rikt land med lav ledighet, også i Finnmark. Det skaper også press i arbeidsmarkedet i nord med få bedrifter.

Økt sysselsetting gir i seg selv ikke en voldsom stor gevinst i seg vi har som premiss at ledigheten er lav. Keynes selv er tydelig på dette, man må også i gode tider akseptere en viss grad av ledighet for å opprettholde stabilitet. I vårt tilfelle skal ikke sysselsettingen i seg selv tjene kun den samme hensikten som teorien tar utgangspunkt i. Vi søker å finne ut av hva som skal til for å få til økt sysselsetting, men også av mangfold av type jobber spesielt de som krever høyere utdanning. I tillegg får en effekt som virker i en sikkerhetspolitisk ramme. Det kompliserer det litt, men det skal vi se på videre.

Vi har allerede slått fast likhet i multiplikatoreffekten. Det gir en positiv spiral der tiltak får effekter på andre områder. Analysen sier at for å utvikle sysselsetting, bolyst og næringsliv så må tiltak iverksettes. Tiltakene som nevnes vil alle kreve en form for satsning som må komme fra sentralt hold. Det er ingen kommune eller fylkeskommune som har midler til å etablere ett universitet, bygge tog eller veinett eller gi skattelette for en nyetablert bedrift. Slike tiltak må forankres og iverksettes fra myndighetenes side. Det betyr at det må investeres.

Det stemmer med grunnlaget i teorien. For å opprettholde balanse i lønnsomhet så er det iht teorien et gap mellom produksjon og konsum. Dette gapet kan dekkes gjennom investeringer. Ved høy ledighet vil effekten av økt sysselsetting være stor, men andel investering er lav. Motsatt når det er et rikt land og eller lav ledighet. Det betyr at vi må sette i gang mye større andel investeringer når ledigheten er lav som det er i vårt tilfelle. I motsatt fall vil et kutt i investeringer bidra til fall. Det fallet ser vi sakte men sikkert i Finnmark og Troms idag. Problemet vi ser er fraflytting og mangel på innflytting, særlig av unge og nyutdannede. Aktive kystsamfunn er utdøende pga omveltninger i måten å foredle ressursene fra havet siste ti år. Investering i annen industri har det vært lite av, med få unntak. Det er ikke mangel på jobber totalt sett i Norge, det er bare at det er ujevnt fordelt i vårt langstrakte land og i større grad sentralisert.

Hadde Finnmark hatt en stor ufrivillig ledighet hadde det vært annerledes, men i vårt tilfelle må vi sørge for at det må investeringer til, fordi arbeidstakerne finnes. De velger seg bort sånn som det er idag. Inkludert forswarets ansatte som velger bort Finnmark eller tvinges til pendling og blir kun i stilling i kort tid. De må ha jobber som passer til utdanning og kompetansen de har, og for forswarets ansatte, noe å tilby medflyttere som representerer en potensiell kompetanseressurs som kan tilflyte regionen.

Det står altså ikke på finnmarkingers konsumtilbøyelighet som sådan. Det er Finnmarks mangel på attraktive arbeidsplasser og høyere utdanningsinstitusjoner som kan lokke til seg familier og nyutdannede som er problemet. Det sammen med lite tilbud lokalt og mindre boligmarkeder forsterker dette.

Hovedpoenget er derfor at investering og behovet for offentlig satsning når det private ikke kan eller vil gjøre det er tilstede. I tillegg kan man nytte kompetanseheving for økt effekt av sysselsetting. Det er iht Keynes naturlig adferd å være forsiktig med å investere hvis de

fremtidige inntektene en økt produksjon kan gi ikke står i samsvar med kostnadene på kort og lang sikt. Det er forståelig når fremtidsutsiktene er dystre uttrykt med fraflytting. Mulig nedleggelse av avdelinger på sykehuset i Kirknes er et annet signal. Det er en form for "voting by foot". Det er i disse tilfellene det offentlige kan og bør påvirke markedet og drive "motkonjunktur politikk". For det er det dette dreier seg om.

Ser vi på bakgrunnen til de som er ledige i Finnmark idag så er det en stor andel innen byggebransjen. (<https://www.nav.no/no/lokalt/troms-og-finnmark/relatert-informasjon/statistikk-og-analyse>). Derfor kan det å iverksette bygging av feks veier og infrastruktur være en svært god ide. Turisme er i stort sesongbasert og har i seg en usikkerhet som gjør at mange har det som en bi-aktivitet. Så ensidig satsning på disse to er bra, men det svarer ikke på utfordringen med type jobber som gjør at studentene vender hjem igjen. Det vil kreve målrettede tiltak, særlig hvis man skal etablere utdanning som ett eksempel. Men det er lov å satse på flere hester, og det er nok nødvendig.

Det gir oss to hovedslutninger. Det ene er behovet for investering er stort i Finnmark. Fordi hovedproblemet er ikke en stor andel ufrivillige ledige som man må etablere jobber til. Da kunne man iht Keynes satt i gang noen prosjekter for sysselsetting, det ville ikke vært så farlig hva det var. Det andre er behovet for offentlig påvirkning, og i dette tilfelle så er kanskje ordet inngripen det rette. For tiltakene og funnene fra analysen beskriver tyngre tiltak som etterspørres som en liten kommune eller fylke ikke kan klare på egenhånd. Ledigheten er lav, så det er ikke der problemet ligger. Den høye sysselsettingen er god, men det krever stor grad av investering for å øke sysselsettingsnivået og med den type som behøves for å gi effekt. Det bekrefter analysen av dataene og bekreftes i Keyens formel om konsumtilbøyelighet og sysselsetting. Den advarer også om følgende av manglende investeringer som kan bidra til at fallet fortsetter, slik vi ser tendenser i fra Helse Nord som nedbemanner i Kirkenes pga økonomi.

Det er imidlertid behov for å styre innsatsen i stor grad som bryter med noe av Keynes teori. Det ville nok vært mye forlangt at det private skal starte investeringer som også har til hensikt å treffe sikkerhetspolitikken. Sikkerhetspolitikk er tross alt en av statens hovedoppgaver. Derfor må det en økt sosialisering av markedet som er begrepet Keynes bruker. Det vi si offentlig styring og eierskap. Det er nok nødvendig for å sikre effektene vi ønsker som ikke

kun er økonomisk drevet. Sysselsettingen i seg selv er ikke hovedpoenget, det er type sysselsetting og effekten vi vil ha ut av den. Det støttes også gjennom det å skape en balanse gjennom innenriks og finanspolitiske tiltak som iht Keynes er positivt. (Keynes, 2011, p. 398). Det kan også være konfliktdepende og det er noe vi søker å oppnå. Eller som informant B svarte; *"Økt bosetting vil være en demper på krigføring"*

5.1.3 Hvilke markedskrefter rår?

Dette gir ikke analysen dybde i, men gir noen svar. Den gir svar på tiltak, hvilke problemer vi ser idag og effekter av en aktiv økonomisk politikk. Jeg velger allikevel å bruke litt tid på dette avsnittet. En av informantene er inne på noe av dette, men det dreier seg i større grad om utfordringer som geografien gir, slik at både bedrifter og marked blir lokale på grunn av de lange avstandene og spredt befolkning.

Keynes sier at det er myndighetenes rolle å påvirke og bruke ressurser, så skal markedet sørge for resten. Det krever at det er markeder som både eksisterer og har muskler til å håndtere dette. Skal vi se på funnene, så er fokuset fra fylkeskommunen satsning på grunderne spesielt og små og mellomstore bedrifter. Man kan spørre seg om de i seg selv har denne kraften som behøves?

Noe potensiale ligger der, men trolig ikke det vi har behov for. De må derfor satses på og bygges opp, men kan neppe aksle hele ansvaret markedsmessig. Denne delen av teorien er i vår samtid også kritisert noe, fordi skal man bruke keynianske prinsipper i moderne tid, så vil det bety større grad av styring og konkretisering gitt problemene vi ser globalt og nasjonalt. Særlig innen det grønne skiftet så må det tas tøffe prioriteringer fremover. Da kan ikke markedet styre dette selv. Særlig når markedet og industrien i mange tilfeller er noe av årsaken til problemet.

En av dem finner vi i analysen. Elektrifiseringen av Melkøya nevnes som en utfordring fordi annen industri må vike og får ikke starte opp pga kraft underskudd i Finnmark. Det meste av overskuddet er bundet opp med hensikt å redusere CO2 utslippene i Norge, og oppnå forpliktelser Norge har påtatt seg. Det går på bekostning av arbeidsplasser i Finnmark. Da må man spørre seg, er det viktigere med sysselsetting og aktivitet, eller få ned CO2 utslipp. Når vi trekker inn den sikkerhetspolitiske situasjonen blir det ytterligere komplekst. Uavhengig av valget man tar så betyr dette at staten må velge og definere utover keynianske prinsipper. Det

kan man neppe laste Keynes for, gitt at dette ikke var på agendaen i hans samtid på noen som helst måte.

Nå skal vi ikke ta all offentlig inngripen og sette navnelapp Keynes på. Da blir vel hovedpoenget her å heller bruke teori i den konteksten og samtiden man er i. Og det er vel derfor teori er nettopp det. Det er allikevel viktig å ta frem disse nyansene i drøftingen for å vise at det er forskjeller.

Det er allikevel ikke så dystert ift markedet i Finnmark som det kan se ut så langt i avsnittet. Hensikten er å nyansere muligheten for å la markedet styre slik det er nå. Det dreier seg om lokalkunnskap og kompetanse. Derfor er prosjektet i Troms og Finnmark Fylkeskommune har opp mot etableringen og oppbyggingen av FLF veldig god. En pilot som bør fortsette for å sikre fremdrift og lage bro mellom næringsliv og forsvar til felles beste.

Fordi piloten ser på nettopp markedet og små og mellomstore bedrifter og potensialet i bruken av dem i byggeprosjekter, logistikk og andre områder når Forsvaret etablerer seg i regionen. Her finnes det altså en gylden mulighet for å la markedskreftene råde så lenge det offentlige, inkludert fylke og kommune, legger til rette for nødvendige investeringer, tiltak og reguleringer. Det reduserer risikoen for bedriftene og ikke minst gi dem kunnskap om hvordan levere anbud og bli med i offentlige prosesser. Det er i seg selv viktig kompetanseheving for bedrifter og Forsvaret. Slike tiltak vil være svært viktige og kan være en del av løsningen. Det offentlige kan også bidra med unntak i anskaffelsesprosesser som sikrer "kortreist" næringsliv til støtte for Forsvaret. Gitt multiplikatoreffekt så vil alle slike tiltak gi større effekt ut enn det man setter inn, som det er støtte i i teorien.

Et bakeri i Lakselv eller Karasjok er ikke det som snur trenden som er et av eksemplene i analysen. Allikevel er dette lille enkelt-eksempelet nyttig for å vise at når man finner hverandre, slik piloten i fylkeskommunen gjør, så kan slike og andre områder identifiseres og bidra til helheten man er ute etter. Gjennom det kan lokal næring også bidra til å bedre evnen til forsvar og beredskap. Men det er langt ifra nok markedskrefter, industri og kapital lokalt i nord for å få til den endringen som er nødvendig.

Derfor blir oppsummeringen her todelt. Det er for lite markedskrefter og industri og ikke minst kapital for å få til en reversering av utviklingen. Utviklingen påvirker også evnen til å bygge forsvar i Finnmark. Det vil derfor kreve betydelig offentlig involvering og investering

også utover det som normalt har vært myndighetenes rolle og oppgave i slike situasjoner. En investering som er nødvendig og som iht teorien er viktig særlig når ledigheten er lav for å øke effekten av sysselsetting. Men også fordi tiltakene som begynner å utkrystallisere seg er av den typen som næringslivet ikke har en rolle i, eller egeninteresse for eller har økonomiske muskler eller kompetanse til å sette i gang. Men hva med incentiver og deres rolle?

5.1.4 Tiltakspakke nord Troms og Finnmark

Regjeringen har iverksatt tiltak og bruker ressurser på incentiver i det som er tiltakspakken for nord Troms og Finnmark som ble introdusert i prop 1S i 2022. Den vil nok bidra til å redusere levekostnader for familier og særlig nyetablerte. Det vil nok ha positiv effekt, særlig i kombinasjon med nedskrivning av studielån. Disse tiltakene som gratis barnehage er midt i blinken for målgruppen man ser etter sammen med økte rammer for nedskrivning av studielån. Samlet sett bruker regjeringen 118MNOK til tiltakene i 2023 iht pressemeldingen om tiltakspakken. (<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/distriktspolitik/id2930594/>)

Argumentet for dette er at næringsliv og offentlig sektor i nord Troms og Finnmark ikke får dekket behovet for arbeidskraft innen flere yrker, står det videre i pressemeldingen.

Regjeringen hevder videre at det er helt nødvendig med tiltak som kan bidra til tilflytting og rekruttering til området som er omfattet av tiltakssonen.

Det som skaper undring gjennom oppgaven er hvordan denne pakken skal bidra til det sistnevnte både mht teori, funn og praksis. I tillegg fant jeg følgende utsagn fra kunnskapsministeren:

"Barnehagen er viktig for ungene, for lek, utvikling og venskap. Og barnehagen er viktig for familiane. Å uttrykke gjennom noko så viktig som barnehage at vi ønsker meir bosetting i nord, er eg glad for at vi har prioritert i eit elles stramt budsjett, seier kunnskapsminister Tonje Brenna (Ap)." (<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/distriktspolitik/id2930594/>)

Tiltakspakken blir positivt omtalt av alle informantene som viktig tiltak. Den overkommuniseres heller ikke av informantene. Noe av årsaken ligger nok i at det er litt tidlig å evaluere da pakken er noen få måneder gammel i skrivende stund. Men vi har hatt tilsvarende pakker tidligere og nedskrivningsprosenten på studielån er kun økt noe og oppad til 30000kr. Med gratis barnehage for to barn, nedskrivning på lån og andre reduserte avgifter vil nok en husstand kunne spare mellom 100 og 150000kr basert på antall barn, lån og alder.

Det er betydelige summer for en familie hvis alle tiltakene treffer samtidig. Men hjelper lite hvis en i husholdningen ikke finner jobb, eller må ned i inntekt ved å flytte til, eller får bedre tilbud andre steder i landet.

Tiltakssone begrepet er kjent fra 1990 i Finnmark og er således ikke noe nytt heller. Det kan være det som ligger gjør at man ikke overspiller betydningen, da tiltakene alene muligens begrenset effekt. Historien viser også dette, og at det er andre omstillinger som har bidratt til nedgangen. Aktive kystsamfunn fikk problemer når større fartøy kunne foredle ombord eller sende til andre land med billigere arbeidskraft. Globalisering er nok kommet for å bli, derfor må man se fremover da denne måten å drive på er umulig å reversere.

Det er derfor vanskelig å se hvordan kunnskapsministerens utsagn skal stimulere til flere jobber. Særlig høykompetanse jobber. For at en familie skal flytte fra Stavanger til Kirkenes så må det være lønnsomt og gi tilbudet som familien trenger. Det er også stor grad av subjektivitet rundt det utsagnet. Men stiller vi oss selv spørsmålet; Hva skal til for at du flytter fra der du bor nå til Vadsø? Svarene vil nok dreie seg om tilgang til jobb og karriere som er tilpasset vår kompetanse, tilbud til familien, helse og adgang til et velfungerende boligmarked som gjør at man har et godt sted å bo. For å nevne det som trolig er viktigst.

Hva sier økonomisk teori. Kan økt kjøpekraft med gratis barnehage og nedskrivning av lån stimulere til vekst? Vi vil kanskje kjøpe mer til huset, øke levestandarden og øke markedets evne til produksjon. Reise litt mer eller kjøpe den ekstra bilen man hadde behov for. Det er her vi vil møte motstand i økonomisk teori iht Keynes ift effekten av økt reallønn. Tidligere har vi vist i drøftingen og teorien hva han legger i effekten av dette, men også hva han sier om stønad. Økt grad av sysselsetting vil betale seg selv og er bedre enn stønad. Dette dreier seg ikke om det samme, incentiv er noe annet og bør ikke fjernes da det nok har en bremsende effekt, som er viktig nå. Men skal vi følge Keynes vil en satsning som gir effekt ift næringsaktivitet eller en ny næringskultur i Finnmark gjøre incentiver overflødige på sikt.

Så til økt reallønn. Teorikapittelet sier at reallønn *ikke* = økt andel konsum som igjen gir lik økning i produksjon og sysselsetting. Den øker noe, men ikke med like mye. Det vil si at denne økningen vil gi noe effekt, men er begrenset og vil derfor ta svært lang tid. Den tiden har vi heller ikke. Så viser historien om tiltakspakker fra 1990 at effekten ikke har vært som man ønsket, og årsaken ligger kanskje i det Keynes beskriver. I tillegg treffer den kun familier

og eller unge. Erfaren arbeidskraft rundt 40+ med eldre barn og nedbetalt studielån vil ikke merke dette i særlig grad. Det skaper heller ikke nye bedrifter av seg selv.

Det er et godt incentiv som trolig vil bremse fraflytting og gjøre at unge som er i etableringsfasen vil ha økt nysgjerrighet på å flytte til Finnmark. Det vil oppleves som at man blir tatt på alvor i nord, men kan forsterke synet på at man subsidierer "noen der oppe i nord" som ikke klarer dette selv. Det er i såfall uheldig.

Det er for tidlig å evaluere, men både teori og praksis tilsier at det vil ha noe begrenset effekt og evt effekt vil ta tid. Tenker vi høyt og setter tiltakspakken i en større sammenheng med andre tiltak vil det kunne bidra til å akselerere effekt av andre tiltak. Bidra til at man blir i påvente av at satsning kommer på plass i en overgangsperiode. Det skal vi ta med oss videre. Fordi dette er et godt eksempel på investering fra staten for å påvirke situasjonen. Problemet er at vi trenger mer. Derfor er del to av tiltakspakken som er fritak fra arbeidsgiveravgift svært aktuell. Men kun oppad til lønnskostnader oppad til 750 000kr. Etter det er det 5 prosent som er lavere enn ellers i landet, men kunne man tatt i mer? Det er som Keynes sier bra å følge to spor. Eller som i vårt tilfelle helst flere og ta ordentlig sats. Jeg skal ikke argumentere for å veksle inn incentiver til individ og familie mot næring, men det synes som vi følger litt tradisjonelle spor. Forsiktighetssporet og troen på incentiver. Hva om satsningen her var virkelig stor på bedrifter og næringslivet? Trolig vil det ha større effekt gitt funn og teori, som gjort riktig vil betale seg selv på sikt. Det skaper også noe annet; tro på fremtiden. Da kan vi se litt på vårt naboland Sverige.

5.1.5 Look to Sweden

Er vi som vanlig litt forsiktige i Norge og i norsk økonomisk politikk? De økonomiske teoriene vi diskuterer i oppgaven har påvirket også Norge i stor grad. Men fra Nygaardsvold regjeringen ser vi at selv om Keynes sine teorier på 1930 tallet hadde påvirkning, ble noe av det for mye for Arbeiderpartiet. Ole Colbjørnsen som er mindre kjent på folkemunne idag, men regnes som mannen bak partiprogrammet og slagordet: "*Hele Norge i arbeid*". Da Arbeiderpartiet vant valget ble ikke Colbjørnsen satset på videre. (Reinertsen, 2021, p. 86). Selv om det i de nye teoriene ble beskrevet om myndighetenes utvidede rolle og ansvar, ble det å ta opp lån for å finansiere i nedgangstider i overkant. Det kan være årsaken til at

Colbjørnsen med Keynes sine ideer ble for mye og den Keynianske motkonjunkturpolitikken eksempelvis uteble i starten. (Grindheim et al., 2020, p. 48).

På den annen side så gikk oppbyggingen bra og slagordet ble videreført, men troen på Keynes sin aktive stat for å håndtere kriser ble litt i overkant i starten. I senere tid har vi sett Arbeiderpartiet henviser til Keynes med Stoltenberg i spissen både i 2008, og prinsippene i bruk med Høyre under pandemien.

Colbjørnsen sine inspiratorer beskrives foruten Keynes med Sverige og Bertil Ohlin og Gunnar Myrdal. Begge var sentrale i den såkalte Stocholmsskolen som var en gruppe av nasjonal-økonomer. Disse beskrives som inspirert av Keynes og hans bok. (<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/stockholmsskolan>)

Gruppens medlemmer har både nobelpriser i økonomi og har vært sentrale i svensk økonomisk politikk. Ideene herfra, som sammen med datidens svenske finansminister Ernst Wigfors tok sats og reduserte kraftig den høye arbeidsledigheten på noen få år. Det er liten tvil om at Sveriges satsning og utvikling var stor og fikk en betydelig industri senere. Volvo, SAAB og industri til å lage egne jagerfly er noen eksempler. Det sagt så er det viktig å huske på effekten av å ikke ha krig på sin egen jord. Det påvirker selvfølgelig hastigheten når man også må bygge opp igjen et nedbrent Finnmark og komme seg etter mange år med okkupasjon.

Det viser allikevel hovedpoenget til Keynes og effekten av å satse ordentlig. En aktiv (om nødvendig lånefinansiert) krisepolitikk er effektivt og vil betale seg selv på sikt. Derfor er Sverige i før og etterkrigsårene et godt eksempel. Det vi skal ta med oss videre, særlig evnen til å ta sats og bruke virkemidlene som Sverige gjorde i motsetning til norsk forsiktighet i samme periode. Det kan synes som om norsk forsiktighet fremdeles gjelder, kanskje vi skal se litt til Sverige hvis vi ønsker en større endring i Finnmark. Fritak for arbeidsgiver avgift oppad til lønnskostnader på 750 000 er et eksempel på forsiktighet, litt fritak for el-avgifter og annet er bra men trolig ikke det som trengs for å skape større vekst. Særlig når vi idag ikke har behov for lånefinansiering av tiltak. Den norske statskassen er voksende og gjort rett kan tiltakene vi snart skal være lønnsomme, og bidra til et sterkt forsvar av Norge og utøvelse av vår sikkerhetspolitikk.

5.1.6 So what; myndighetenes utvidede rolle og hva med utdanning?

Det over bygger bro til det siste kapittelet med hovedfokus på økonomisk teori. Jeg skal samle trådene fra tidligere, nyansere og inkludere noen andre områder som fortjener mer dybde som utdanning og utdanningens rolle.

Keynes sine bok fremstår mer og mer som et paradigmeskifte på måten vi ser på økonomisk teori, også sett i sammenheng med politikk. Det er forståelig at politikere også setter pris på en økonomisk teori og tankegang som ikke bare forklarer og bidrar med formler, men som også gir redskaper for å bruke politikken til endring. Keynes beskriver rett ut at myndighetenes rolle med dette er utvidet. Denne utvidelsen er også i endring og har potensiale i seg for nåtiden og det som ligger foran oss av problemer.

Det er der vi må bryte litt med Keynes. Myndighetene skal påvirke og bruke ressurser i nedgangstider, men overlate til markedet å gjennomføre det etter sine prinsipper. Der kan vi kanskje se en forsiktig svakhet i teorien opp mot vår samtids utfordring. Elektrifisering av Melkøya i Hammerfest er en "grønn prioritering" for at Norge skal bidra med sine klimautslippsmål. Det treffer sysselsetting og vekst i Finnmark. Det er kun et eksempel på villet politikk, men nåværende og fremtidige kriser vil kreve en helt annen inngripen og oppfølging enn det teorien beskriver at myndighetene skal ha.

Selv om vi må bryte litt med oppgavene til det offentlige i gjennomføring, så er prinsippene bak likefullt det samme. Det var de som var banebrytende og er opphavet til dagens motkonjunktur politikk og statens rolle. Derfor bør vi nok gå litt tilbake til røttene av teorien, som var opprinnelsen og bidro til forming av dagens makroøkonomi. Forsiktigheten vi ser, inflasjonsmålsetningen og rente som verktøy har kanskje lagt litt skygger over det som var grunnideene til Keynes i møte med vårt problem i Finnmark. Effekten av disse i pandemihåndtering og finanskrisen har kanskje forsterket troen på verktøyene. Det er allikevel en større likhet i den type økonomisk krise som fulgte av pandemi og finanskrisen. Den traff også sysselsetting direkte. Vår problemstilling og klimakrisen som et annet eksempel viser nok betydningen av å se på utvidet bruk av teorien.

Tar vi Keynes på ordet og hans tanker om den utvidede rolle så spør det om han ville vært helt uenig om han kunne sagt noe idag jfr det over. Det er jo myndighetenes rolle å ta grep for å påvirke situasjonen når det er nødvendig. Det er essensen, han ville kanskje også

understreket det han sa om individualismen og rommet for personlige valg som skaper mangfoldet og som "farger sin sin samtid med variasjon av smak". Fordi det er fremtidsrettet som svar på vår tids utfordringer. (Keynes, 2011, p. 396). Så kan det være at han allikevel ville sagt at selv om han bryter med klassikerne fra sin tid så ser han ingen grunn til at sosialisere økonomien mer enn før. Har staten fått rettet opp i ubalansen så har staten gjort jobben sin (Keynes, 1978, p. 394). Så ville han kanskje nyansert med at nye kriser uansett krever ny teori?

Keynes er litt hard og bruker iht til J.R. Hicks sitt essay satiriske grep i boken, særlig om sine klassiske økonomiske kollegaer og forgjengere. Det gjør at det er fort å tolke Keynes litt hardt i sitt opprinnelige verk i drøftingen. Hicks sier videre at vi må ikke la det hindre å belyse teorien og innholdet. Selv om måten han skriver på har og kan forvirre oss som lesere. (J. R. Hicks, 1937, s.147). Det vi snakker om nå er derfor å se på teoriene mot andre utfordringer og kriser som bidrar til å se teoriene i nytt lys. Det er det vi må forsøke å gjøre i oppgaven som helhet. Det forsterker funnet tidlig i drøftingen om næringslivets rolle i bygging av forsvarsevne og særlig i nord. Derfor har det vært interessant å se på funnene i analysen opp mot teorien i hele dette kapittelet og mot tiltak og det regjeringen gjør og har gjort.

Det gjør at vi kjenner igjen Keynes i den halve milliarder som gis i støtte til Finnmark og næringslivet. Vi kjenner nok også igjen det å overlate en stor del av gjennomføringen til markedet og til individet ift incentiver. Vi ser at en stor del av summen er til for å bøte på tapet verftene som nå har fulle ordrebøker, men ikke kan drive vedlikehold av russiske fiskebåter i Kirkenes. Det bidrar til å opprettholde arbeidsplasser og antakeligvis kjøpe tid for å finne andre markeder for den næringen. Samtidig så sier næringsminister Vestre følgende i fjor til E24:

"Å drive næringsvirksomhet skjer for egen regning og risiko. Hvis vi strekker det for langt, så endrer vi det grunnleggende forholdet mellom det som er næringslivets ansvar og det som er fellesskapets ansvar, sier Vestre." (<https://e24.no/naeringsliv/i/XqLx9n/regjeringen-gir-en-halv-milliard-i-stoettepakke-til-bedrifter-i-oest-finnmark>)

Felleskapets ansvar er altså staten. Tiltakene utover kontantstøtte til rammede bedrifter, er lavrisikolån til bedrifter, økte midler til Innovasjon Norge og SIVA som begge skal være distriktpolitisk rettet. Vi har tidligere gått igjennom gratis barnehage. Dette beskrives som en

kraftfull pakke. I budskapet ligger også hvorfor det er Finnmark som får dette og ikke andre. Samtidig er det en liten pekefinger ift å "låse" seg til ett marked i samme artikkel. Altså skal markedskreftene finne løsningene, mens det offentlige bidrar med midler. Veldig klassisk som kjennes igjen fra pandemien og utfordringene vi så under og i kjølvannet av den.

Dette sikrer selvfølgelig det individuelle og personlige valg. Så kan vi spørre oss om hva som hadde skjedd om denne halve milliarden eller helst mye mer, hadde gått til fylkeskommunen i stedet med føring om en kort og langsiktig plan for utvikling av Finnmark? Eller er det bedre å være litt forsiktige og trygge i valgene, med dekning i økonomisk teori, distriktpolitikk og hva man har gjort før. Hvor mye er egentlig 500NMOK i de store sammenhengene?

En tøffere tilnærming kunne oppfylt både myndighetenes rolle i å drive "motkonjunktur" politikk i en utvidet forstand, og sørge for det individuelle rommet tilpasset til der skoen trykker. Det samme med at markedet som begrep ikke nødvendigvis behøver å være kun næringslivet som vi slo fast tidligere. Markedet kan også innebære fylket, kommune og det offentlige i tillegg til næringslivet. Det ville gitt helhetlig tilnærming.

Derfor er det underlig å komme med en halv milliard som kraftfull pakke, mens Helse Nord tvinges av Helsedepartementet å legge ned spesialistfunksjoner på sykehuset i Kirkenes og starte nedbemanning. Regjeringen sier altså at vi skal bruke 118 MNOK for å satse på familien og stimulere til rekruttering av arbeidskraft, og en halv milliard totalt når vi inkluderer støtte til næringslivet og kontantstøtte til verft, men kutter i en stor arbeidsplass i Kirkenes. Da er det lov å bli usikker som beboer i Kirkenes og Øst Finnmark. Der må vi gi informanten fra Helse Nord et viktig poeng. Det er også et signal som skaper mer usikkerhet når staten med ett departement sender en kraftfull pakke, inkludert argumentet om sikkerhetspolitikk i øst Finnmark og økt aktivitet. Samtidig på et annet område og departement fjerner høyt spesialiserte arbeidsplasser og reduksjon i helse som har betydning for beredskap, men også trygghet og tilbud til individet. En satsning på sykehuset ville forsterket effekten av gratis barnehage og det som kalles satsning på familier. Helse er også viktig for familier. Selv om det er økonomisk billigere å fly pasienter til Tromsø og Hammerfest enn å betale for intensivkapasitet så kan effekten og ringvirkningene av kutt i en helhetlig ramme være store og vanskelig å se ringvirkningene av.

Det er derfor en nagende tvil om at en slik tiltakspakke er så fremtidsrettet som man tror og er noe forsiktig for det havet av muligheter som nord-områdene representerer. Da må det skapes like mye fremtidstro som konkrete pakker. Ord må bli til handling som gjentas i intervjuene. Så må man satse på noe annet og det er utdanning. Det ligger kanskje litt på siden av økonomisk teori. Men henger tydelig sammen ift det å skape noe og tiltrekke seg kompetanse og studenter, men kanskje er det mer effekt å hente i utdanning enn man skulle tro?

Vi har tidligere slått fast basert på analysen at vi må skaffe incentiver spesielt for bedrifter og individet/familier, særlig høykompetanse bedrifter. Drøftingen viser allikevel at incentiver som gir økt reallønn trolig gir lavere effekt enn ønskelig og tar tid. Det er det belegg for i historien og i økonomisk teori. Forsiktigheten i støtten til næringsliv og usikkerhet med reduksjon i helse bidrar også til usikkerhet. En vei til økt aktivitet og spesielt høykompetansebedrifter går neppe gjennom gratis barnehage, da må det satses på utdanning.

UiT har filialer i Finnmark som også er underlig og analysen bekrefter dette med fravær av utdanningsinstitusjoner. Finnmark er nå eneste store fylke som ikke har "egen" høgskole eller universitet. Høyere utdanning knytter utdanning, forskning, teknologi til bedrifter og næringsliv, men også det offentlige. Utdanning og forskning bidrar også til å se fremover når tidene endrer seg. Forskning er derfor viktig, og særlig når skolene ser hen til fylkets og regionens behov og egenart, slik man ser i Nordland iht en informant. Utdanning og forskning bidrar til å se nye trender og muligheter gjennom nettverket utdanning og forskning skaper på tvers av fylker og landegrenser. Knytningen til profesjoner, industri og teknologi kan også være kraftfull.

Sliter man med bemanning av helsepersonell så kan man knytte en sykepleierutdanning opp mot sykehuset i Kirkenes. Litt forenklet sagt og lett å si bak en skrivepult, men er tankesett som fungerer godt mange steder. Det som kommer ut av slike tiltak gir en multipliserende effekt som også beskrives i økonomisk teori. Vi må tørre å bruke teorien på nye områder og problemstillinger. Også innen effekten utdanning kan gi.

Det over er ikke lett kost for en politiker med stramt budsjett. Men det er støtte i økonomisk teori for det som er beskrevet i analysen og det som etterspørres. Altså en bred og helhetlig tilnærming som krever investering. Keynes forklarer langt på vei hvorfor tiltakspakker som øker reallønnen til individet ikke har så stor effekt som man tror. I tillegg lever vi i en

tidsalder med netthandel slik at konsumet kan gå ut av regionen gitt globale trender som bidrar til å redusere effekten.

Målsetning om jevn rente og såkalte inflasjonsmål tar fokus idag og sammen med dagens makroøkonomi har muligens skyggelagt litt av grunnideen og budskapet til Keynes som la grunnlaget for dagens teori og denne tilnærmingen. Skal vi se på teorien i dagens samtid med flere typer problemer så må vi utvide markedsbegrepet og myndighetenes rolle utover det både Keynes baker inn i sine teorier og dagens politikk. Altså ta tilbake Keynes opprinnelige ide! Det vil dog bety en større grad av "sosialisering" av markedet enn det Keynes mente var nødvendig eller ønskelig. Det er et svar på denne problemstillingen og andre som ligger foran oss.

Makroøkonomi av idag og ønsket om jevn inflasjon er selvfølgelig viktig, men når kriser oppstår som ved pandemi er trenden å bevege seg noe mot røttene. Tiltakene under pandemien og finanskrisen fulgte nesten Keynes etter boka på mange områder. Pengene ble brukt for at bedrifter overlevde og når pandemien var over så ordnet markedet opp og man kan gå videre. Det er derfor forståelig at man bruker samme virkemidler nå. Fordi vi har egentlig en tradisjon for dette i Norge og Skandinavia. Den skandinaviske modellen er vi vant med og innehar mange Keynianske prinsipper. Vi må se litt til Sverige og ta litt hardere i. Fordi drøftingen og funn viser også at vi har en forsiktighet som legger en demper over på det vi søker å oppnå. Det gjør at man håper marked og individ skal finne sammen og regulere seg selv når det offentlige har gjort sitt.

Derfor er det viktig å gå tilbake til røttene og er hovedårsaken til at oppgaven tar utgangspunkt i det opprinnelige verket. Samtidig som vi skal utfordre teorien til vår samtid og kriser og vårt (sikkerhetspolitiske) mål i Finnmark. Derfor må vi (og Keynes) tåle en større sosialisering av markedet enn han beskriver i vårt tilfelle, men grunnideen om en kraftfull satsning og tolker hans eksempler som er satt på spissen til at man må våge og satse skikkelig.

Det betyr at vi om nødvendig må skape nye marked og institusjoner. For eksempel utdanningsinstitusjoner. Dette betinger en liten næringspolitisk revolusjon i Finnmark. En ny næringsstrategi betinger tung offentlig satsning som har belegg i moderne makroøkonomi og Keynes grunnide. Men spesielle situasjoner betyr at vi må se på teoriene på nytt og i nytt lys i caset Finnmark. Den offentlige satsningen må derfor på samme måte som Keynes i sin tid

bety et paradigme skifte i måten vi legger opp en nærings og forsvarspolitisk strategi i Finnmark. En strategi som virker direkte på norsk sikkerhetspolitikk i nord, og idag treffer det nasjonale interesser. Altså en multipliserende effekt på norsk forsvar og sikkerhetspolitikk som gir vekst sivilt i tillegg. Dette blir litt som med drivhjulet til Jim Collins som er verdenskjent med i boken Good to Great. For å få momentumet i svinghjulet (the flywheel) og kraft er alle tiltak og dytt viktige som han sier. Til slutt vil tyngden og kraften i hjulet være stor nok og hjelpe å holde momentumet. (<https://www.jimcollins.com/concepts/the-flywheel.html>) Men ofte er jo den første "dytten" noe som krever ett litt ekstra kraft for å komme i gang. Da kan vi ikke være for forsiktige i starten som vi har sett sålangt. Når momentumet er i gang bidrar både flere og mange mindre tiltak til å holde "hjulet i gang" etter at tyngden og momentumet jobber for deg. Det er dette momentumet som skaper effektene vi er ute etter.

Oppsummert så viser økonomisk teori at sysselsetting i et rikt land med lav ledighet krever økt grad av investeringer for å oppnå effekt. Motsatt skaper reduksjon som vi har sett over tid og ser idag. Dette treffer med funnene i analysen og viser at investeringer er helt essensielt og nødvendig for å få momentum og svinghjulet i gang. En vekst som forsvar og beredskap er avhengig av for ha evne til bygge opp og for å få tilstedeværelse der Forsvaret eller staten ikke er. At Forsvaret kan bidra til distriktene er kjent, men den motsatte rollen som kommer frem i drøftingen, setter problemstillingen i Finnmark i et nytt perspektiv. En rik næringskultur og aktivitet er avgjørende for utvikling av Forsvaret og særlig i Finnmark. Dette henger tettere sammen en man har tatt hensyn til tidligere og hemmer oppbyggingen av Finnmark Landforsvar som har rekrutteringsproblemer idag.

Investeringer og satsning er derfor vesentlig og mer essensielt enn incentiver. Det er det støtte for i det teoretiske fundamentet. Økt reallønn betyr ikke at vi bruker like mye på konsum. Incentivenes rolle er viktige som brems og kan akselerere ved investeringer og tiltak. Da må vi nok se til Sverige og bruke grunnideen og ta hardere i og trekke den noe lenger enn både dagens politikere gjør og Keynes beskriver. Men det er nødvendig for denne problemstillingen og de som kommer. Til slutt må vi se på utdanning.

Utdanning er et område som må ha offentlig eierskap. En satsning på å bygge høgskoler og universitet i Finnmark vil ikke gå på tvers av økonomisk teori og Keynes. Fordi her kan vi

ta han på ordet ift at det ikke er avgjørende hva man gjør, bare man gjør noe og det bidrar til sysselsetting og vekst. Og er ikke utdanning en form for graving etter krukker av gull? I denne sammenhengen er gullet kunnskap og deling av viten til individets, samfunnet, regionen og næringslivets beste.

5.2 Norsk sikkerhetspolitikk

Siste del av drøftingen vil se på sikkerhetspolitikken og funnene for å gjøre den bedre rustet til oppgavene i nord og det som står foran oss. Den vil peke på funnene og se på Forsvarets oppgaver, men også alternative måter å utøve sikkerhetspolitikk på i Finnmark.

5.2.1 Et Forsvar og noe å forsvare

En sentral utfordring for FLF er rekruttering og bidra til at tjenestepersonen flytter, gjerne med familien. Begge deler er viktig for tilstedeværelse og militær beredskap. Oppbyggingen av FLF krever oppfylling og erfarent personell og kompetanse for å løse de vanskelige oppgavene. Pending skaper lavere grad av tilstedeværelse og gir mindre skatteinntekter som rammer en allerede stram kommuneøkonomi. Forsvaret skal forsvare Norge, befolkningen og sine allierte. Vi har et forsvar fordi det er en forsikringsgaranti hvis noe skal skje. Tidligere har vi slått fast at hensikten med sikkerhetspolitikk er evnen til å beskytte landet mot trusler utenfra. Derfor er Forsvaret et vesentlig instrument i sikkerhetspolitikken og spesielt i nord og øst. Da må den virke.

Derfor er det som er drøftet over svært relevant for Forsvaret. Det gir også effekter som går utover Forsvaret. Jeg har vist til artikler i media der sentrale politikere og statsminister beskriver fraflytting som en sikkerhetspolitisk utfordring. Det underbygger betydningen av aktivitet i seg selv. Vi har derfor slått fast at det er et mye tettere avhengighetsforhold mellom forsvar og næringsliv og aktive lokalsamfunn. Det går begge veier og i Finnmark har næringslivets rolle større betydning enn vi har tenkt gjennom årene. Dette er også et viktig funn i analysen av intervjuene. Tradisjonelt har det vært motsatt. Forsvaret bidrar til lokalsamfunnet og skaper rom for aktivitet på små plasser. Hva hadde Rena vært uten Rena leir etter at kartong fabrikken ble lagt ned? Trolig svært lite aktivitet og befolkning.

Et aktivt Finnmark med aktive lokalsamfunn bidrar både til å bemanne militære avdelinger, gir økt tilstedeværelse, men bidrar også til å øke terskelen for en motstander til å vurdere et overfall eller presse Norge som suveren stat. Summen øker den politiske risikoen og mulig

gevinst som en motstander må forholde seg til, noe som støttes ift Clausewitz teori om krig og den politiske målsetningen som krig avhenger av.

Det over er et hovedpoeng og er en effekt av en aktiv næringspolitikk. Når det gjelder satsning på infrastruktur er det rent militærfaglig økt evne til militær mobilitet og logistikk. Det er relativt åpenbart, men er viktig å ta med. Det er også et område som gir multipliserende effekt. Ren militær nytte med økt mobilitet, bedre og moderne veier og evt jernbane gir også økt evne til turisme og øker evnen til å utvide for mindre bedrifter gitt utfordringene med avstand og geografi.

Turisme er fremtidsrettet og landsdelen er attraktiv, men det finnes lite infrastruktur. Kjører man 5 timer fra Karasjok så finner man Rovaniemi med mer enn 20 000 overnattingsplasser og charterfly direkte fra Europa og via Helsinki. Dette er et tydelig poeng i analysen. Altså ren militær verdi som gir økt sysselsetting og motsatt. Det gir også aktivitet, reiseliv og liv i regionen med tilstedeværelse over større områder som er sikkerhetspolitisk gunstig.

5.2.2 Tilstedeværelse

Tradisjonell sikkerhetspolitikk sier at tilstedeværelse sikrer våre suverene rettigheter og håndhevelse av jurisdiksjon. Dette håndheves ikke gjennom bakeri og turisme, det er det kun politi, forsvar, toll, kystvakten og andre offisielle aktører som gjør. Men som analysen viser så gir økt aktivitet også tilstedeværelse av den norske befolkningen. Det er et signal i seg selv, som underbygges av statsministeren. Her er vi, dette er vårt område og ressursene her foredler vi, og er en del av norsk suverenitetshevdelse. Det gir en balansert projisering av hard og myk makt mot en nabo som man må forholde seg til. Funnet viser altså en effekt og bidrag innen suverenitetshevdelse som forsterker sikkerhetspolitisk og forsvarspolitiske virkemidler. Dette er svært interessant og utfordrer også oss i grønt på måten vi tenker om utøvelse av sikkerhetspolitikk og suverenitetshevdelse. Det er ingen konkurrerende aktivitet for Forsvaret, men sørger for at Forsvaret kan fokusere mer på kjernen. Nemlig forsvare Norge og yte væpnet motstand hvis krig skulle komme på norsk jord og de vanskeligste oppgavene. Det aller beste er å unngå krig, og ett godt forvar er et ubenyttet forsvar. Det bidrar et aktivt næringsliv og lokalsamfunn til. Kanskje kan vi inkludere aktive studentbyer som forsker og skaper vekst, kunnskap og deling av viten.

Det levner ingen tvil om at Norge er suverent. Vi må samtidig vise at geografien er mer enn geografi. Vi må fylle geografien med folk, kultur, historie og sjel. Det symboliserer våre verdier. Og de er vi villige til å forsvare, om nødvendig med makt. Geografi er sjelden nok alene som en informant svarte.

Det leder oss inn på Clausewitz og hans teori om krig. For han er krig en kamp om viljer. Viljenes kamp ser vi utspille seg i Ukraina akkurat nå. Sterk vilje er viktig for å bryte ned en motstander på slagmarken eller i brytearenaen. Clausewitz er også tydelig på politikken og krig og dens maktmidler som instrument for politikken. Derfor henger politikken tett på krig fordi krigen som instrument skal tjene de politiske målsetningene. Derfor er terskelbegrepet så viktig. Det må koste så mye å gå til angrep at den politiske gevinsten ikke er i samsvar med kostnaden det er å bruke makt.

Vår hovedforsikring i dette er NATO og bi-laterale forhold. Spesielt USA, men også Storbritannia og Tyskland kan nevnes i samme setning. Den representerer en enorm terskel fordi et angrep på en er angrep på alle som er kjernen i artikkel 5. NATO stiller allikevel krav til såkalt artikkel 3. Den setter krav til nasjonens eget ansvar og forsvar. Stormaktsrivalisering som inkluderer Kina betyr at USA har flere områder å fokusere på. Det betyr at vi i større grad må kunne ha større selvstendig evne hvis USA øker sitt fokus mot Asia. I tillegg kan ikke NATO løse våre lokale sikkerhetspolitiske oppgaver som Kystvakt eller passe på den norsk russiske grense. Så kommer en ulykke sjelden alene. Det betyr at NATO kan være opptatt andre steder og det kan ta tid å få hjelp og kanskje vi må stille styrker andre steder også? Derfor er det i vår egeninteresse å sørge for høyest mulig terskel for angrep og spesielt i nord.

Analysen legger derfor vekt på at distriktpolitikk er forsvarspolitikk i Finnmark. Videre betyr det også sikkerhetspolitikk når vi snakker om Finnmark og nordområdene generelt. Det har vi belegg for i teorien ved å sørge for at terskelen er så høy som mulig for en motstander. Et aktivt Finnmark bidrar til dette og en motstander må ta hensyn til helheten. Den politiske kostnaden må bli så høy slik at angrep ikke skjer. Fordi selv om et angrep skulle lykkes militært i det korte perspektiv, må man uansett forholde seg til motstand i befolkningen. En faktor som i gamle og nye kriger alltid har vært tilstede.

5.2.3 Er Forsvaret svaret på alle sikkerhetsspørsmål?

Det leder oss videre mot at næringspolitikk er god sikkerhetspolitikk. Det bidrar rent militært ved å gjøre det enklere å fylle opp avdelinger med personell. Forsvaret som stor offentlig aktør skaper rom for næringsutvikling, og næringsutvikling skaper rom for økt rekruttering og tilflytting av militære familier. Det viser det dialektiske forholdet mellom forsvar og næringsliv.

Det kan kanskje virke etisk betenkelig at man kan føre en næringspolitikk som virkemiddel for sterkere forsvar. Men som analysen viste så så ingen av respondentene noen betenkelig med dette. Det henger nok sammen med det informanten fra Helse Nord sa at (Øst) Finnmark har et unikt problemsett. Samme svaret hadde kanskje ikke kommet på sørlandet? Den får vi la henge i luften, men det er utenfor kysten av Finnmark ubåtene seiler, og det er der grensen til Russland går som i skrivende stund driver en fryktelig krig to timers flytid fra Oslo.

Derfor er kanskje ikke en uttalt satsning i Finnmark urettferdig eller betenkelig, den er nødvendig. Den er vil trolig også betale seg selv på sikt som det er støtte i økonomisk teori for. Gjør den ikke det så betaler den seg i form av et sterke forsvar og er et vesentlig bidrag i norsk nordområde- og sikkerhetspolitikk. En verdi som er vanskelig å måle i penger.

Fordi Finnmark og nordområdene representerer et hav av muligheter som vi kan leve av også etter oljen. Men da må vi sørge for at Finnmark inkluderes i eksportregnskapet. Det er nok ikke fravær av insentivene de senere år som har ført til utviklingen. Men sentralisering og at verdiene ikke går til land når ressursene hentes i regionen, eller ute på kysten. Det øker viktigheten av å sikre en bred næringsstrategi som gir flere ben å stå på. Hva skjer den dagen Melkøya har tatt opp siste kubikk med gass fra havet? Derfor må også kraftoverskuddet i regionen bygges opp og satses på. Det er en tung oppgave og som må besluttes politisk.

Tilstedeværelse militært, sammen med sivil tilstedeværelse gjennom aktivitet projiserer og markerer Norge på en tydelig måte. Forsvaret har en avgjørende rolle, men forsvarer kan og bør fokusere på de områdene kun forsvarer kan løse. Det er viktig å skape sterke lokalsamfunn, men også samfunnsøkonomisk fornuftig. Fordi flere av Forsvarets 9 oppgaver dreier seg om sivil støtte. Bistandsinstruksen sier noe om dette og Forsvaret skal brukes når sivile ressurser ikke strekker til. Det betyr at Forsvaret kan fokusere i størst mulig grad på de dimensjonerende oppgavene som handler om forsvarer av Norge og norsk befolkning.

Derfor er det viktig å se nytt på sikkerhetspolitikk og virkemidler. Det er også samfunnsøkonomisk bra politikk. Satse på sysselsetting, utdanning, næringsaktivitet og bolyst. Det gir godt forsvar, robuste lokalsamfunn og vi fyller geografi med innhold som vi har evne og vilje til å forsvare. Det bidrar til med motstandskraft i en befolkning som har liten grad av motsetnings forhold i seg. Fordi vi skal bygge hele landet. Akkurat nå viser drøftingen at vi må ta i ett tak i en landsdel på bekostning av andre. Det er nødvendig gitt den sikkerhetspolitiske krisen vi står i, omgjort rett vil betale seg tilbake økonomisk og sikkerhetspolitisk.

6.0 Konklusjon

I dette avsnittet skal jeg oppsummere og konkludere oppgaven med hensyn til funnene i analysen, drøftingen og teorien. Denne oppgaven hadde følgende problemstilling:

Hvordan kan en aktiv næringspolitikk skape økt evne til forsvar og beredskap i Finnmark?

Problemstillingen tok utgangspunkt i to forskningsspørsmål som bidrar på veien til å svare på oppgaven. De var viktige for å finne ut hva som skal til for å skape en næringspolitikk. I forberedelsene med oppgaven fremsto det som klart at det er en trend og utvikling i negativ retning i Finnmark. Siden aktiv næringspolitikk også avhenger av evne til sysselsetting og bolyst var det viktig å gå veien om dette som ledet til følgende forskningsspørsmål:

- **Hva skal til for å utvikle lokalt næringsliv, sysselsetting og bolyst i Finnmark?**

Deretter var det viktig å avdekke hvilken effekt en økonomisk politikk og næringspolitikk har for forsvar, sikkerhet og beredskap i nord. Det var også viktig å se på relasjonen mellom disse. Det ble utledet til forskningsspørsmål nr 2:

- **Hvilke effekter og relasjoner vil et aktivt næringsliv ha for sikkerhet og beredskap i nord?**

Disse var viktige i utarbeidelsen av intervjuguiden som sammen med kunnskapsinnhenting på feltet styrte retningen og type spørsmål. Det var også viktig for å validere at det jeg forsket på hadde utgangspunkt i en reell problemstilling i Finnmark og nordområdene. Datagrunnlaget er fra intervju av 5 nøkkelinformanter med dybdekompetanse og innsikt i feltet og hadde relasjon til Finnmark. Det teoretiske grunnlaget i oppgaven fokuserer på økonomisk teori og

sikkerhetspolitikk. Jeg valgte å gå tilbake til grunnlaget og J.M Keynes bok om Allmenn Teori om Sysselsetting, Rente og Penger. Siden oppgaven dreier seg om forsvar og beredskap i Finnmark er gjeldende norsk sikkerhetspolitikk brukt som grunnlag. I tillegg til anerkjent teori av Clausewitz om krig som setter det teoretiske grunnlaget om krig og hva som ligger bak det å gå til krig.

6.1 Hva skal til?

Analysen og drøftingen gir mange delsvær på dette. Det som ligger øverst etter drøftingen er at det må offentlig satsning for å utvikle en ny næringsstrategi i Finnmark. Det styrker tanken om at man kan bruke næringspolitikk som sikkerhetspolitikk i Finnmark. Fordi markedene er små og evne til å utvide og starte opp bedrifter viser seg krevende. Samtidig er det få som ønsker å flytte til områder uten jobber og karriere tilpasset sin utdanning og erfaring. Det betyr at staten må inn for å påvirke slik at sysselsetting skjer og disse gapene dekkes. Keynes teorier understøtter denne tilnærmingen og er et av hans hovedpoeng og kritikk mot ideen om at markedene regulerer seg selv, inkludert sysselsetting.

Siden ledigheten totalt sett er rekordlav vil det kreve store investeringer for å skape den ekstra sysselsettingen som skal til. Dette er innenfor teorien og formelen til Keynes ift effekt av sysselsetting når den er høy. Det er mer krevende for rike samfunn å øke sysselsettingen og andelen investeringer blir derfor høyere.

Incentiver som treffer individet og familien er bra tiltak og som drøftet for tidlig å konkludere med effekt. Drøftingen avdekket også at tiltakspakker har vært brukt siden 90 tallet slik at det er trolig begrenset effekt opp mot den økningen og veksten man trenger. Særlig siden økt reallønn ikke iht Keynes øker konsum og produksjon med lik verdi. Det underbygger det at incentivene må sees i sammenheng med andre tiltak, da dette trolig vil ta for lang tid. Men kan bidra til å bremse utviklingen som pågår.

Hva skal staten satse på? Det er ikke bare å skaffe høykompetansearbeidsplasser! Det må bygges. Det ene tiltaket er å sørge for at de arbeidsplassene man har bevarer. Det fremste eksempelet er sykehuset i Kirkenes som representerer dette. Utfordringen med krafttilgang der Melkøya tar all overskudd som betyr at andre bedrifter ikke får etablert seg er en annen utfordring som må håndteres. Uten mangfold i jobber og muligheter vil det bli vanskelig å rekruttere og skape bolyst. Idag så er ungdommen fra Finnmark overutdannet for jobb i eget

hjemfylke. Digitalisering må utnyttes der det er mulig mht fjernkontor og næringshager. Det som må til er en satsning på utdanningsinstitusjoner som er plassert i Finnmark. Fordi utdanning, forskning og utvikling er fremtidsrettet aktivitet. De knyttes ofte til industri og næring som har behov for kompetansen. Det tiltrekker seg ungdom til regionen og skaper aktivitet. Finnmark er idag eneste fylke uten egen høyskole og eller universitet. UiT har en filial i Alta og Kirkenes. Det betyr at satsning på disse stedene styres fra Tromsø. Krafttilgang må utbedres hvis man ønsker økt aktivitet og satsning og sikring at Finnmark får sin andel av eksportregnskapet,

Incentiver for bedrifter i tiltakspakken som har effekt fra i år fjerner arbeidsgiveravgiften på lønnskostnader på 750000kr. Det oppleves som forsiktig. Forsiktigheten i Norge må justeres og Sverige gir oss et godt eksempel på å ta sats når det kreves. For tiltakene som oppsummeres over er kraftig lut og vil bety prioriteringer. Det må altså en næringspolitisk revolusjon til i Finnmark. Tiltakene må styres også på hva som skal skapes, som bryter noe med moderne makroøkonomi og Keynes på dette punktet i drøftingen. Han sier at statens oppgave er å styre og påvirke, men la markedet gjøre gjennomføringen. Det krever at vi må se teoriene under samtidens lys og gitt prioriteringer som må gjøres fremover, må myndighetenes rolle utvides enda mer enn det Keynes beskriver. Dette viser at en fortsatt justering av hans teorier mot dagens og fremtidens utfordringer må til, men grunnprinsippet står seg godt.

Oppsummert så må det en tung offentlig satsning for en ny næringlivsstrategi. Midler må styres basert på fylkets prioriteringer med fokus på eksisterende bedrifter og evne til utvidelse og oppstart av nye. Det må samtidig gjennomføres en stor satsning på utdanning med etablering av egen høyskole og jobbe mot universitetsstatus i Finnmark. Det er fremtidsrettet satsning som sikrer kontakt mellom høyskoler og universitet og industri og bedrifter. Incentiver er veldig bra, men alene kun en bremsende effekt. Sammen med det over vil det ha en akselererende effekt. Effekten vil trolig og iht Keyens betale seg til slutt. Skulle den ikke gå helt i balanse vil den bidra til økt sikkerhet og beredskap og en styrking av norsk sikkerhetspolitikk i nord. En effekt som ikke måles så lett i penger, men er av stor verdi som leder over på neste spørsmål.

6.2 Hvilke effekter og relasjoner har jeg funnet?

Effektene som er funnet etter drøftingen er først og fremst rekruttering og stimulere til bolyst. Fordi hovedutfordringene både på sivil og militær side er *mennesker*. Tilgang til mennesker og at de ønsker å bosette seg i nord. Bolyst for en forsvarsfamilie er ikke ulik alle andre familier. Det sikrer økt tempo i oppbyggingen av FLF, en sterkere avdeling med mer erfarent personell. Det kan bidra til økt tilflytting som skaper militær tilstedeværelse, som igjen skaper skatteinntekter. Altså en multipliserende effekt som støttes i økonomisk teori. Det viser en tett relasjon mellom et aktivt næringsliv og forsvar. Som igjen treffer sikkerhetspolitikken.

Det andre er aktivitet og liv i husene. Det i seg selv er god sikkerhetspolitikk som underbygges gjennom drøftingen med flere eksempler. Statsministeren uttrykker bekymring med fraflytting og kaller det en sikkerhetspolitisk utfordring. Fordi aktivitet, turisme, liv i lokalsamfunnene fyller geografien med folk, sjel og fremtid og gjennom det med våre verdier. Det gir tilstedeværelse over store områder, særlig der Forsvaret ikke, kan eller *bør være*. Det er svært viktig da det viser at her er Norge og dette forvalter vi med omhu samtidig som sivil tilstedeværelse kan ha en beroligende og bremsende effekt ift det militær tilstedeværelse kan ha. Det bidrar også til at Forsvaret gjennom grensevakt, kystvakt, politi kan fokusere sin innsats i større grad der behovet er størst og der andre aktører ikke kan eller *bør operere*.

Summen av dette skaper en økt terskel mot aggresjon. I drøftingen viser funnene mot Clausewitz sine teorier tydelig viktigheten av det over. Den politiske kostnaden som Clausewitz omtaler må stå i forhold til kostnaden med militær makt. Fordi krig er og vil alltid være et politisk instrument for å påføre en motstander sin vilje. Effekten av et aktivt næringsliv og en effektiv næringsstrategi bidrar til å jevne ut mellom by og land og sikrer økt vilje og terskel og derfor en høy kostnad ved aggresjon. Dette sammen med effekten av å lettere bygge militære avdelinger viste seg tydelig i drøftingen ikke bare en relasjon, men en gjensidig avhengighet mellom forsvar og næringspolitikk. Denne er særlig stor i Finnmark gitt nærhet til Russland og den demografiske trenden og fraflyttingen vi ser. Infrastruktur som veier og jernbane gir tydeligst militær evne da det øker mobilitet og evne for tilførsel av styrker og logistikk, samtidig som det gir bedre vilkår for bedrifter, næring og turisme.

Effekten er kort oppsummert:

Økt aktivitet gir økt tilstedeværelse, økt næringsaktivitet gir økt evne til rekruttering og bygging av Finnmark landforsvar som igjen gir økte muligheter for bedrifter og økte skatteinntekter. Det igjen gir sterkere lokalsamfunn med bedre tilbud, økt infrastruktur og bedre lokal beredskap og større tilstedeværelse i regionen, militær- og sivil.

6.3 Hvordan kan en aktiv næringspolitikk skape økt evne til forsvar og beredskap i Finnmark?

Tiltakene som beskrives krever en næringspolitisk revolusjon i Finnmark. Det krever offentlig satsning utover det vi har sett på en stund. Det er viktig fordi nordområdene gir viktigere og viktigere og blir en arena for stormaktsrivalisering. Da må Norge henge med for å ha påvirkning på det som foregår i vår bakgård. For å bygge bro gjentar jeg sitatet fra innledningen:

"Vi er igjen der at Finnmark handler mer om forsvarspolitikken enn om distriktspolitikken. Det må få konsekvenser." (Leder Verdens Gang 28. desember 2021)

Derfor er hovedtittelen til oppgaven : Næringspolitikk som sikkerhetspolitikk i Finnmark. Analysen og informantene har kastet viktig lys på problemstillingen og gjennom forskningsspørsmålene jobbet mot svaret på oppgaven. Funnene er forankret i økonomisk teori men viser behov for å gå utover det både Keynes og dagens politikk gjør i gjennomføring og evne til å satse. Vi må se utover jevn og lav inflasjon og vår forsiktighet når det kommer til økonomisk politikk i Norge når det er krisetider. Det krever økt offentlig innblikket. Derfor må vi tilbake til Keynes grunnide og røttene til dagens måte å drive motkonjunkturpolitikk, men må trekke den lenger i forhold til myndighetenes rolle og ansvar i gjennomføringen. Det er lenger enn tankene til Keynes, men er nødvendig for å møte problemene vi ser idag.

Hovedfunn i data, teori og drøfting er næringslivets og næringspolitikkenes rolle i norsk forsvarsplanlegging. Den er mye tettere enn antatt og som vi tradisjonelt anerkjenner og utnytter. Dette gjelder spesielt i Finnmark. Vi kan bruke kjent økonomisk teori til hjelp i oppbygging av Forsvaret i Finnmark og bedre vår sikkerhetspolitiske situasjon. Det vil kreve en stor andel investering for å få effekt av økt aktivitet og sysselsetting. Et funn fra analysen

og som stemmer med teori og underbygger hvorfor man har en negativ trend idag, og har begrenset effekt av incentiver som gratis barnehage. Incentiver øker reallønnen til befolkningen, men har gitt lavere effekt enn ønsket og årsaken kan vi finne i økonomisk teori iht Keynes. Slike incentiv beskrives som viktige og vil nok bremse fraflytting, men har begrenset effekt for å skape arbeidsplasser av den type som er etterspurt.

Jeg kommer derfor frem til at det må en helt ny næringspolitisk strategi til som krever stor grad av offentlig inngripen og prioritering. I sum en liten næringspolitisk revolusjon i Finnmark. Det er eneste måte å skape den type sysselsetting som kreves, som inkluderer satsning på utdanning. Selvstendig Høgskole og senere Universitet i Finnmark vil være en vei man bør gå. Med incentiver rettet mot individ og samfunn som vil bremse trenden på kort sikt og akselerere tiltakenes effekt på lenger sikt. Summen av alle vil gi en multipliserende effekt.

En slik aktiv næringspolitikk som inkluderer satsning på utdanning, vil derfor ha stor effekt på forsvar, beredskap og vil virke direkte på norsk sikkerhetspolitikk i Finnmark.

Det vil styrke Forsvaret i Finnmark med raskere oppbygging, mer kompetent personell som gir mer tilstedeværelse og evne til å løse de vanskeligste oppdragene. Det vil sammen med næringsaktivitet og aktive lokalsamfunn være en terskel mot krig. En terskel som gjør at den politiske kostnaden med å gå til angrep blir større som iht Clausewitz påvirker krig og krigføring. Hvis avskrekking feiler vil et sterkt forsvar være vesentlig og er som en forsikring vi ikke ønsker å løse ut, slik som brannforsikring hjemme, men viktig å ha hvis alt går galt.

Satsning på infrastruktur vil ha stor samfunns-og særlig militærstrategisk nytte. Forsvaret i Finnmark vil også gi økt næringsaktivitet i seg selv som skaper aktive lokalsamfunn, skatteintekter som gir bedre tilbud og beredskap lokalt og i sum regionalt. Det gir et mer selvstendig sivilsamfunn og bedre hverdagsberedskap og tilbud. Ikke bare for krig, men også for uventede hendelser og kriser.

Viktigst av alt så vil det skape lys i husene, aktivitet og fylle god gammeldags geografi med menneskelig innhold. Fraflytting er i øst Finnmark ikke kun et lokalt problem, men en sikkerhetspolitisk utfordring som bekreftes av statsministeren. Snur vi utviklingen vil innholdet som vi fyller geografien med være våre verdier representert med mennesker og vår aktivitet i et område som er viktigst for oss, men som har stor betydning for mange andre.

Allierte såvel som potensielle aggressorer. Verdier som er verdt å forsvare som betinger et sterkt nok forsvar i nord. Men tiden løper fra oss.

Oppskriften finnes i Keynes teori, med nødvendig endring for å se teorien i dagens lys med en enda større og utvidet rolle for myndighetene i den sikkerhetspolitiske situasjonen vi står i i dag. Vi må legge vekk forsiktighets tankegangen, derfor kan vi med fordel se til Sverige og deres satsning i mellom-krigstiden og etter 2VK.

Gjøres det rett så vil investeringene betale seg selv iht Keynes. Skulle det ikke bli betalt fullt ut tilbake i kroner og ører vil det uansett øke effekten av og gi et mer robust forsvar som vil bygges opp raskere i Finnmark. Et forsvar av våre verdier og av et viktig område for Norge og våre allierte. Det betyr større aktivitet i nord, og en økt sivil tilstedeværelse bidrar også til beroligelse gjennom myk og balansert tilstedeværelse. Det gir økt motstands *evne* og *vilje* som er nødvendig hvis det verste skulle skje. Kostnaden av det motsatte vil være langt større og ta en generasjon å bygge opp igjen. Derfor haster det.

Vedlegg1

Intervjuguide med informasjon:

Innledning

- Jeg heter Rasmus Solås. Jeg tar en MBA i Strategi og ledelse på Nord universitet og jobber med en masteroppgave som avslutning på studiet. I tillegg til å studere MBA er jeg er offiser i Forsvaret, med over 20 års tjeneste i forskjellige avdelinger i Hæren både i nord og sør.
- Denne oppgaven omhandler hvordan man kan se helhetlig på både sikkerhets og forsvarspolitik og en aktiv næringspolitikk i nord, men med særlig fokus på Finnmark. Jeg undersøker derfor basert på økonomiske teorier om det er gjensidige styrker ved å se dette helhetlig og hvilke effekt(er) man kan oppnå med en aktiv næringspolitikk i Finnmark for å styrke evnen til sikkerhet og beredskap i nord innen flere domener.
- I tillegg til økonomiske teorier vil oppgaven basere seg på intervjuer av mennesker med forskjellig bakgrunn, perspektiv og kompetanse på enten næringspolitikk, forsvar og sikkerhetspolitikk. Men felles er at alle har en relasjon til nord og nordområdene.
- Dette intervjuet omhandler forskjellige spørsmål om både næringspolitikk, sysselsetting og forsvars og sikkerhetspolitikk. Selv om du som intervjues har ulike kompetanseområder får alle de samme spørsmålene, da jeg har en åpen tilnærming til oppgaven og det er av stor verdi å se nyansene i svarene basert på bakgrunnen man har.
- Intervjuet tar omlag en time. Jeg tar ikke opp intervjuet på noen som helst måte, det er heller ikke nødvendig med personinformasjon eller innsamling av dette i denne oppgaven. Jeg noterer ned underveis i intervjuet og vil etterpå transkribere og anonymisere. Personvern er viktig for meg og all data anonymiseres i arbeidet med oppgaven. Derfor er det kun intervjuguiden og spørsmålene som vil legges ved oppgaven som vedlegg. Ønsker å understreke at selve oppgaven vil iht vanlig praksis være søkbar i databaser på Nord Universitet. Er dette ok?
- NB: Du kan når som helst trekke samtykket, også i etterkant, og da vil alle referat og transkribering slettes umiddelbart og ikke nyttes i oppgaven. Ønsker du å delta?

Spørsmål:

Fra ditt ståsted; hva er hovedårsaken til at nord-Norge har en svakere vekst og som vil utvikle seg til en reduksjon fra 2030 i nord?

Hvilke tiltak bør man gjennomføre lokalt og nasjonalt for å øke sysselsetting og næringsutvikling i nord med fokus på Finnmark?

Måtte tiltakene styres eller ledes nasjonalt eller lokalt eller kombinasjon?

Hvilke effekter kan du se for deg en aktiv nærings-og økonomisk politikk i nord kunne hatt på sikkerhet-beredskap og forsvar i Finnmark?

Hvilke utfordringer ser du mht din stilling idag evnen til å utøve forsvars og sikkerhetspolitikk i nord i dag?

Hva skal til lokalt og nasjonalt for å øke evnen til forsvar, sikkerhets og beredskap i nord i dag?

Det beskrives som vi er i den største sikkerhetspolitiske krisen siden krigen;

Opplever du i din stilling og der du er at det er hastverk med å øke hastigheten for norsk beredskap?

Fra ditt ståsted bør man prioritere forsvar og beredskap over andre sektorer og formål?

Litt om Totalforsvaret: Hva legger du i Forsvarssjefens utsagn om at det ikke kun er Forsvaret som skal forsvare Norge, men at det er Norge som skal forsvare Norge?

Er det områder eller andre virkemidler som kan gi tilsvarende effekt eller tette gap som tradisjonelt dekkes av forsvars og sikkerhetspolitiske virkemidler?

Er det betenkelig eller etiske vurderinger man måtte ta ved å evt ha en uttalt økonomisk og eller næringspolitikk som har til hovedhensikt å styrke forsvaret eller beredskap? lokalt, regionalt og eller nasjonalt?

Fra ditt ståsted hva skal til for å få økt bosetting i nord?

Fra ditt ståsted, hva er de viktigste effekter man får av økt bosetting i nord?

Er det områder rundt temaet om Finnmark/nordområdene som du ser som viktig og som ønskes belyst?

Takk for tiden!

Bibliografi

- Aure, M (2015) *Goliat og stedsattraktivitet: en analyse av tilflytting til Hammerfest*. NORUT RAPPORT 27:2015 Hentet fra: https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmlui/bitstream/handle/11250/2735018/Norut_Tromso_rapport_27-2015.pdf?sequence=1
- Appelbaum B. (2012) *The professor debunks the gold standard*. New York Times. Hentet fra: <https://www.nytimes.com/2012/03/21/business/bernanke-the-professor-debunks-the-gold-standard.html>
- Bergvall, A.S. (2022 18.mars) *Regjeringen gir en halv milliard i støttepakke til bedrifter i Øst-Finnmark*. E24 Hentet fra: <https://e24.no/naeringsliv/i/XqLx9n/regjeringen-gir-en-halv-milliard-i-stoettepakke-til-bedrifter-i-oest-finnmark>
- BIN. (2022). Business Index 2022. https://businessindexnorth.com/sites/b/businessindexnorth.com/files/bin_rapport-2022-v2_lq.pdf
- Børfjord, F. (2022 11.Feb) *Strategisk viktig med unge i Arktis*. NRK Hentet fra: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/fracflyttingen-fra-finnmark-truer-den-nasjonale-sikkerheten-1.15845248>
- Clausewitz, C. v., Howard, M., Paret, P., & Great Britain. Millennium, C. (1993). *On war*. Alfred A. Knopf.
- Collins, J. (2023) *THE FLYWHEEL EFFECT*. Hentet fra: <https://www.jimcollins.com/concepts/the-flywheel.html>
- E-tjenesten (2022) *FOKUS 2022*. Hentet fra: https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus/rapporter/Fokus-2022-til-web.pdf/_attachment/inline/ec6bec00-d2d3-41c0-af08-02b3b494e8b7:e4014ab4d0e3bd8b2509e7974430fe121e0473ba/Fokus-2022-til-web.pdf
- Malt, Ulrik; Grønmo, Sigmund: *strukturert intervju i Store norske leksikon* på snl.no. Hentet fra https://snl.no/strukturert_intervju
- Nationalencyklopedin.(2023)*Stockholmsskolan*. Hentet fra :<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/stockholmsskolan>
- *Prop. 14S*. (2020-2021). *Evne til forsvar – vilje til beredskap Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/81506a8900cc4f16bf805b936e3bb041/no/pdfs/prp202020210014000dddpdfs.pdf>

- *Prop. 1 S.* (2022-2023). *FOR BUDSJETTÅRET 2023*. Forsvarsdepartementet. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/826a4b6b30de43589d6e680c985611d3/no/pdfs/prp202220230001_fdddpdfs.pdf
- Forsvaret (2023) Informasjonsside *Finnmark landforsvar*. Hentet fra <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/haeren/finnmark-landforsvar>
- Grindheim, J. E., Heidar, K., & Strøm, K. W. (2020). *NORSK POLITIKK*. UNIVERSITETSFORLAGET.
- Grønmo, Sigmund (2023) *kvalitativ metode* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet fra https://snl.no/kvalitativ_metode
- Hanson Torbjørn, Lindgren Petter. (2022) *Geografisk mobilitet blant militært personell – en spørreundersøkelse om betalingsvillighet for pendling og flytting -2022 FFI-Rapport 22/01604*. Hentet fra: <https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/geografisk-mobilitet-blant-militaert-personell-en-sporreundersokelse-om-betalingsvillighet-for-pendling-og-flytting>
- Heier, T., & Kjølberg, A. r. (2015). *Norge og Russland*. Universitetsforlaget.
- Hovi, J., & Malnes, R. (2007). *ANARKI MAKT OG NORMER*. ABSTRAKT FORLAG AS.
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2020). *FORSKNINGSMETODE FOR ØKONOMISKE-ADMINISTRATIVE FAG* (4 ed.). Abstrakt forlag AS.
- Jonung, L. (1987). *Stockholmskolan - vart tok den vägen?* <https://www.nationalekonomi.se/sites/default/files/legacy/15-4-lja.pdf>
- Keynes, J. M. (1978). *The general theory of employment, interest and money: the collected writings of John Maynard Keynes, volume 7*. Macmillan.
- Keynes, J. M. (2011). *ALLMENN TEORI OM SYSSELSETTING, RENTE OG PENGER* (R. L. Eliassen, Trans.). Vidarforlaget.
- NAV Statistikk og analyse (2023) Hentet fra: <https://www.nav.no/no/lokalt/troms-og-finnmark/relatert-informasjon/statistikk-og-analyse>
- Parman, M. (2014 10.Nov) *STATSMINISTEREN: - Vi har lært av finanskrisen*. E24 Hentet fra: <https://e24.no/internasjonaoekonomi/i/3JPRAv/statsministeren-vi-har-laert-av-finanskrisen>
- Pressemelding (2022 06.Okt.) *Vil innføre gratis barnehage i tiltakszona i Nord-Troms og Finnmark*. Kommunal- og distriktsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/aktuelt/distriktpolitikk/id2930594/>

- REGJERINGEN. (2021). *SIKKERHETSPOLITIKK*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/sikkerhetspolitikk/sikkerhetspolitikk/id86753/>
- Reinertsen, M. B. (2021). *John Maynard Keynes De Politiske konsekvensene*. Cappelen Damm akademisk.
- RUSI, John A. Olsen. (ed) (2018). *SECURITY IN NORTHERN EUROPE*. Whitehall Papers series.
- Siven, C. (2006 nr 6) Artikkel *Stockholmsskolan och Keynes*. ØKONOMISK FORUM. Hentet fra: <https://samfunnsokonomene.no/app/uploads/2019/05/Trykkutg-Oko-forum-nr-6-06.pdf>)
- Solås, Rasmus. (2022) *Metode eksamen MET5003_Kand.nr 36.pdf*. Levert 16.mai 2022 i Inspira v/Nord Universitet.
- *Stoltenberg, Camilla. (2022) deskriptiv i Store norske leksikon på snl.no*. Hentet fra <https://snl.no/deskriptiv>
- *TFFK (2023 06.mai) – Fylkeskommunen ønsker at Forsvaret er tydelig på sitt behov*. Hentet fra: <https://www.tffk.no/aktuelt/fylkeskommunen-onsker-at-forsvaret-er-tydelig-pa-sitt-behov.55615.aspx>)
- *US Federalreserve. (2012) Leksjon THE FEDERAL RESERVE AND THE FINANCIAL CRISIS*. Hentet fra: <https://www.federalreserve.gov/newsevents/files/bernanke-lecture-one-20120320.pdf>
- VG. (2021 27.Des.). *Leder Verdens Gang*. Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/V9e3Qd/vi-trenger-et-sterkt-finnmark>
- WHITEHOUSE. (2022). *NATIONAL SECURITY STRATEGY*. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>

Annet:

- EndNote 20 er nyttet som hjelpemiddel i oppgaven for å organisere kildehenvisninger og bibliografi.
- Metodeeksamen MET5003 levert 16.mai 2022 er nyttet som et grunnlag arbeid med kapittel 1 og 3. Metodestudiet oppfordret til dette for de som hadde tematikk klart ved eksamen i metode. I samråd med veileder er dette henvist i en fotnote. I tillegg i bibliografien og noen utvalgte steder i tekst for å tydeliggjøre dette.